

PROFLET SOCI-EKONOMIKE RAJONALE NË KOSOVË

REPUBLIKA E KOSOVËS
REPUBLIKA KOSOVO - REPUBLIC OF KOSOVO
Ministria e Zhvillimit Rajonal
Ministarstvo za Regionalni Razvoj
Ministry of Regional Development

Ky botim financohet nga Ministria e Zhvillimit Rajonal, është hartuar nga departamenti për Planifikim dhe Analiza Socio Ekonomike Rajonale me përkrahje nga Agjencitë për Zhvillim Rajonal, AZHR Qendër, AZHR Lindje, AZHR Veri, AZHR Perëndim, AZHR Jug dhe konsulenti i UNDP-së Z. Jeton Mehmeti

Ky publikim është një përmbledhje e të dhënave të mbledhura nga MZHR nga burime të ndryshme të publikuara nga niveli qendror dhe lokal, si dhe mekanizma tjerë që funksionojnë në Kosovë. Të dhënat reflektojnë situatën në kohën e botimit.

PËRMBAJTJA

HYRJE.....	5
PËRMBLEDHJE E RAJONEVE	75
RAJONI SOCIO-EKONOMIK QENDËR.....	6
SIPERFAQJA DHE POPULLSIA.....	7
DEMOGRAFIA.....	8
BURIMET NJERZORE DHE TREGU I PUNËS	10
ARSIMI	12
BURIMET NATYRORE	14
SEKTORI I BUJQËSISË.....	15
SEKTORI I TURIZMIT	15
PROFLET E BIZNESEVE, NUMRI I BIZNESEVE TË REGJISTRUARA	17
EKONOMIA DHE KUSHTET PER BIZNES	18
INFRASTRUKTURA	19
RAJONI SOCIO-EKONOMIK LINDJE.....	21
SIPERFAQJA DHE POPULLSIA.....	22
DEMOGRAFIA.....	23
BURIMET NJERZORE DHE TREGU I PUNËS	26
ARSIMI	27
BURIMET NATYRORE	28
SEKTORI I BUJQËSISË.....	30
SEKTORI I TURIZMIT	31
PROFLET E BIZNESEVE, NUMRI I BIZNESEVE TË REGJISTRUARA	32
EKONOMIA DHE KUSHTET PER BIZNES	33
INFRASTRUKTURA	34
RAJONI SOCIO-EKONOMIK VERI	35
SIPERFAQJA DHE POPULLSIA.....	37
DEMOGRAFIA.....	37
BURIMET NJERZORE DHE TREGU I PUNES	40
ARSIMI	41
BURIMET NATYRORE	43
SEKTORI I BUJQESISE.....	44
SEKTORI I TURIZMIT	44
PROFLET E BIZNESEVE, NUMRI I BIZNESEVE TË REGJISTRUARA	46
EKONOMIA DHE KUSHTET PER BIZNES	47
INFRASTRUKTURA	47

RAJONI SOCIO-EKONOMIK PERËNDIM	48
SIPERFAQJA DHE POPULLSIA	50
DEMOGRAFIA	50
BURIMET NJERZORE DHE TREGU I PUNËS	52
ARSIMI	53
BURIMET NATYRORE	55
SEKTORI I BUJQËSISË	56
SEKTORI I TURIZMIT	56
PROFLET E BIZNESEVE, NUMRI I BIZNESEVE TË REGJISTRUARA	58
EKONOMIA DHE KUSHTET PER BIZNES	60
INFRASTRUKTURA	60
RAJONI SOCIO-EKONOMIK JUG	62
SIPERFAQJA DHE POPULLSIA	63
DEMOGRAFIA	64
BURIMET NJERZORE DHE TREGU I PUNËS	65
ARSIMI	67
BURIMET NATYRORE	69
SEKTORI I BUJQËSISË	69
SEKTORI I TURIZMIT	70
PROFLET E BIZNESEVE, NUMRI I BIZNESEVE TË REGJISTRUARA	72
EKONOMIA DHE KUSHTET PER BIZNES	73
INFRASTRUKTURA	74

HYRJE

Ky dokument, është i dokumenti i parë institucional që pasqyron Profilet Socio-Ekonomike Rajonale në Kosovë Qëllimi i dokumentit në fjalë është të ofroj një pasqyrë të gjendjes aktuale dhe trendeve zhvillimore në pesë rajonet socio-ekonomike të Kosovës, bashkë me sektorin dhe specifikat e secilit rajon. Studimi i profileve socio-ekonomike rajonale është në funksion edhe të hartimit të politikave publike që ndërlidhen kryesisht me zhvillimin e balancuar ekonomik të rajoneve të Kosovës, dhe në të njëjtën kohë, duke përditësuar të dhënat që janë në dispozicion të zhvillimit në kërkim të treguesve socio-ekonomik të rajoneve, do të jetë në funksion edhe të qeverisjes lokale, në funksion të zhvillimit lokal dhe rajonal. Andaj, ky dokument në asnjë mënyrë nuk predikon dhe nuk aludon në ndarjen administrative në nivel rajonal. Dokumenti bazohet në analizë të statistikave rajonale të zhvillimit social dhe ekonomik të rajoneve socio-ekonomike të Kosovës.

Zanafilla e Zhvillimit Rajonal në Kosovë njihet që më herët, por në aspekt të shfrytëzimit më strukturor të fondeve të BE-së njihet që nga viti 2008 ku zhvillimi rajonal është një nga pesë komponentët. IPA është një instrument financiar i shfrytëzuar nga BE-ja që ka për synim të ndihmojë vendet që janë në procesin e anëtarësimit në BE IPA. Objektivat kryesore të IPA-s përfshijnë forcimin e institucioneve demokratike, reformimin e administratës dhe ekonominë promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave dhe lirive të njeriut, përmirësimin e respektimit të të drejtave të minoriteteve dhe zhvillimin e shoqërisë civile. Ndihma përmes IPA-s ofrohet në pesë komponentë të cilat përfshijnë përkrahjen gjatë tranzicionit dhe ndërtimin e institucioneve, bashkëpunimin ndërkufitar, zhvillimin rajonal, zhvillimin e burimeve njerëzore dhe zhvillimin rural. Ndihma e ofruar përmes IPA-s bazohet në planifikimin strategjik shumëvjeçar i cili përfshin një Kornizë Indikative Financiare Shumëvjeçare.

Përveç projekteve siç është IPA, praktika tjera të mekanizmave ndërkombëtarë që janë në funksion të angazhimit institucional për avancimin dhe Zhvillim Rajonal është edhe ajo për Politikave dhe Kohezionit të BE-së: Një qasje e tillë zakonisht përfaqëson një mekanizëm i cili është përdorur nga BE për të përmirësuar ekonominë e rajoneve të cilat kanë nevojë për përkrahje për zhvillim dhe rritje socio-ekonomike.

Nëpërmjet instrumenteve të saj kryesore, Politika e Kohezionit ka ndikuar në krijimin e vendeve të punës dhe të sigurojë një trajtim të barabartë për të gjithë qytetarët Evropianë. Kjo politikë ka si qëllim forcimin e ekonominë Evropiane, kohezionit social dhe territorial duke reduktuar pabarazitë mes rajoneve, referuar zonave rurale, rajoneve të prekura nga tranzicioni industrial, si dhe rajoneve që vuajnë nga probleme të theksuara permanente natyrore dhe demografike.

Komisioni Evropianë ka zhvilluar në Politikën e saj të Kohezionit 2021-2027 disa kriterë për të pasqyruar më mirë situatën socio-ekonomike, duke u fokusuar në burimet e vendeve më pak të zhvilluara, si dhe duke mundësuar mbështetje financiare për rajonet që po përballen me tranzicionin industrial. Më konkretisht, e ardhmja e Politikës Evropiane të Kohezionit, do të synojë rritjen e punësimit të rinjve, duke adresuar nivelet e ulëta të edukimit, si dhe duke investuar në ndryshimet klimatike dhe në pritjen e integrimin e emigrantëve.

Ky dokument në mes tjerash trajton specifikat rajonale që ndërlidhen me sipërfaqet në dispozicion, mandej të dhënat dhe specifikat për popullsinë aspektin demografik nëpër rajonet. Përveç këtyre trajton edhe burimet dhe potencialet se ku mund të orientohet zhvillimi ekonomik, rrjedhimisht zhvillimi i balancuar ekonomik i rajoneve socio-ekonomike të Kosovës, trajton nivelin e arsimimit të popullsisë potencialet në fushën e sektorit të bujqësisë sektorit të turizmit, mandej profilet e bizneseve që operojnë brenda këtyre regjioneve, kushtet e të bërit biznes, gjithashtu edhe nivelin e infrastrukturës që është në funksion të zhvillimit.

Duke pasqyruar Zhvillimin Rajonal dhe Politikën e Kohezionit të BE, Krijimi i politikave dhe bazave të shëndosha për zhvillim rajonal në Kosovë është i domosdoshëm dhe edicioni i parë i dokumenti Profilet Socio-Ekonomike Rajonale është një dokument mbështetës për krijimin e bazës informative dhe analitike të profileve socio-ekonomike rajonale në Kosovë

PROFILET RAJONALE

RAJONI SOCIO-EKONOMIK QENDËR

QENDËR

2.215.52 km²

299 vendbanime

511.562 banorë

Rajoni socio-ekonomik qendër përbëhet nga tetë komuna, Prishtina, Podujeva, Lipjani, Obiliqi, Drenasi, Shtimja, Fushë Kosova dhe Graçanica. Rajoni qendër është rajoni me potencialin dhe ndikimin më të madh në ekonominë e mbarëvëndit, kjo për shkak se në të gjendet pikërisht kryeqyteti i Kosovës baza e investimeve të investitorëve vendor dhe të huaj. Rajoni socio-ekonomik qendër kufizohet me rajonin jug në juglindje, rajonin veri në verilindje me rajonin lindje në juglindje dhe Serbin në verilindje.

SIPERFAQJA DHE POPULLSIA

Rajoni socio-ekonomik qendër ka një sipërfaqe prej 2,215.52 km², popullsi prej 511.562 banorë dhe përbën mbi 28.44 % të tërë popullsisë së Kosovës¹. Kjo tregon për një koncentrim shumë më të madh të popullsisë në rajonin qendër se në zonat tjera kur dihet fakti se rajoni qendër përbën rreth 20.31 % të tërë territorit të Kosovës (10.905,25 km²)².

Mesatarisht, në rajonin socio-ekonomik qendër jetojnë rreth 230 banorë në 1 km². Dendësinë më të madhe të popullsisë në rajonin qendër e ka komuna Fushë Kosovë me 459 banorë në 1 km². Komuna e dytë më radhë për nga dendësia është komuna e Prishtinës me 404 banorë që jetojnë në 1 km², ndërsa dendësia më e vogël e popullsisë në rajonin qendër shënohet në komunën e Graçanicës. Këtu llogaritet se jetojnë 98 banorë në 1 km². Në komunën e Drenasit jetojnë 221 banorë në 1 km², në komunën e Shtimes 205 banorë në 1 km², Obiliqit 182 banorë në 1 km², Lipjanit 170 banorë në 1 km² dhe atë të Podujevës 131 banorë për 1 km². Në rajonin socio-ekonomik qendër janë 299 vendbanime dhe kjo përbën rreth 19.95 % të tërë vendbanimeve në Kosovë. Komuna me më së shumti vendbanime në rajonin qendër me

78 banime është ajo e Podujevës, ndërsa komuna me numrin më të vogël të vendbanimeve është komuna e Fushë Kosovës me vetëm 15 vendbanime. Ndërsa sipërfaqen më të madhe në rajonin socio-ekonomik qendër e ka komuna e Podujevës 633 km², pastaj është

Rajoni socio-ekonomik qendër ka numrin më të madh të popullsisë në krahasim me rajonet e tjera 511,562 banorë dhe dendësinë më të madhe me 230 banorë për km².

Prishtina me 572 km dhe Lipjani 422 km.

¹ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-ne-es/vleresimi-i-popullise-2017>

² http://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_territorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

Tabela 1 Të dhënat mbi sipërfaqen dhe popullsinë e rajonit socio-ekonomik qendër.

Nr.	Komunat	Popullata	Sipërfaqja ³	% e territorit të rajonit qendër	Nr. Vendbanimeve
1	Prishtinë	211.755	523.13 km ²	23.61 %	48
2	Podujevë	83.445	632.59 km ²	28.55 %	78
3	Lipjan	57.733	338.41 km ²	15.27 %	62
4	Obiliq	19.144	104.84 km ²	4.73 %	20
5	Drenas	61.133	275.63 km ²	12.44 %	37
6	Shtime	27.654	134.42 km ²	6.06 %	23
7	Fushë Kosovë	38.607	84.09 km ²	3.79 %	15
8	Graçanicë	12.091	122.41 km ²	5.52 %	16
	Gjithsej:	511.562	2,215.52 km²	99,97 %	299

DEMOGRAFIA

Demografia e rajonit socio-ekonomik qendër është e përbërë nga grup moshë të ndryshme dhe etni të ndryshme. Prishtina si kryeqytet ka numrin më të madh të popullsisë në rajonin socio-ekonomik qendër dhe grup moshë nën 19 vjeç përbën një numër prej 68.830 banorë apo 32,50 % e popullatës së përgjithshme të qytetit të Prishtinës. Komuna e Podujevës ka një numër prej 35.307 banorë në moshën 19 vjeç që nënkupton rreth 42.30 % të popullatës së përgjithshme të komunës së Podujevës, ndërsa qyteti i Drenasit ka një popullatë të moshës nën 19 vjeç prej 23.181 apo 37,91 %. Ndërsa komunat tjera kanë një popullatë më të vogël nën 19 vjeç me përqindje: Lipjani 39,66 % , Fushë Kosova 34,19 % , pastaj Obiliqi 43,96 % Shtime 41,77 % dhe Graçanica 29,16 %. Nga këto të dhëna shihet se

Obiliqi ka popullatën më të re në përqindje në rajonin socio-ekonomik qendër. Mëposhtë kemi të paraqitur numrin e popullsisë të ndarë në bazët nacionale të cilat jetojnë në Republikën e Kosovës. Sipas statistikave të ASK-së në total sipas ndarjes etnike jetojnë 473.937 Shqiptarë, 10.376 RAE, 8.812 Serb, 2.377 Turq dhe 616 Boshnjak. Gjithashtu në të njëjtën tabelë janë të paraqitura edhe të dhënat mbi natalitetin dhe mortalitetin. Shtimin më të madh natyror të popullsisë në rajonin socio-ekonomik qendër e ka Prishtina me 2.574 banorë dhe Podujeva me 981 banorë duke u bazuar në statistikat e vlerësimit të popullsisë së Kosovës të vitit 2017. Nga grafikoni i mëposhtëm shohim se numri i meshkujve në rajonin socio-ekonomik qendër kryeson me vlerën prej 251.252 meshkuj ndërsa femra 246.771.

Tabela 2 Të dhënat demografike, mortaliteti, nataliteti, komunitetet sipas komunave të rajonit socio-ekonomik qendër (ASK Vlerësimi i popullsisë 2017).⁴⁵

Nr.	Komuna	POPULLATA E PËRGJITHSHME	NATALITETI	MORTALITETI	SHQIPTARË	BOSHNJAK	TURQ	RAE	SERB	TË TJERË
1	Prishtinë	211.755	3.412	838	194.452	400	2,156	621	430	539
2	Drenas	61.133	1,009	249	58,445	14	5	2	2	22
3	Fushë Kosovë	38.607	815	199	30,275	34	62	3,948	321	146
4	Graçanicë	12.091	18	9	2,474	15	15	852	7,209	67
5	Lipjan	57.733	948	229	54,467	42	128	2,158	513	266

³ <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

⁴ <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

⁵ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-nees/vleresimi-i-popullise-2017>

6	Obiliq	19.144	354	86	19,854	58	2	1,266	276	53
7	Podujevë	83.445	1,346	365	87,523	33	5	756	12	43
8	Shtime	27.654	490	114	26,447	20	1	773	49	15
	Gjithsejtë	511.562	26374	2089	473937	616	2377	10376	8812	1151

Tabela 3 Të dhënat demografike grupmoshat sipas gjinisë femër (ASK regjistrimi i popullsisë 2011)⁶

nr.	Komuna	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
1	Prishtinë	24,606	8,413	8,809	9,071	8,531	7,612	6,526	5,838	5,349	4,547	3,529	6,705
2	Drenas	8,369	2,842	3,019	2,524	2,284	1,971	1,687	1,461	1,206	905	759	1,776
3	Fushë Kosovë	4,786	1,543	1,517	1,468	1,395	1,274	1,135	914	843	654	535	1,144
4	Graçanicë	1,329	402	438	465	371	325	303	282	306	259	258	519
5	Lipjan	8,244	2,736	2,567	2,199	2,142	2,150	1,849	1,494	1,222	1,006	864	1,812
6	Obiliq	3,180	965	968	860	847	754	641	601	467	402	360	619
7	Podujevë	13,074	4,123	3,935	3,532	3,544	3,192	2,594	2,211	1,888	1,491	1,375	2,585
8	Shtime	4,112	1,413	1,162	1,001	1,034	1,019	871	689	566	392	393	822
	Gjithsej	67,700.00	22,437	22,415	21,120	20,148	18,297	15,606	13,490	11,847	9,656	8,073	15,982

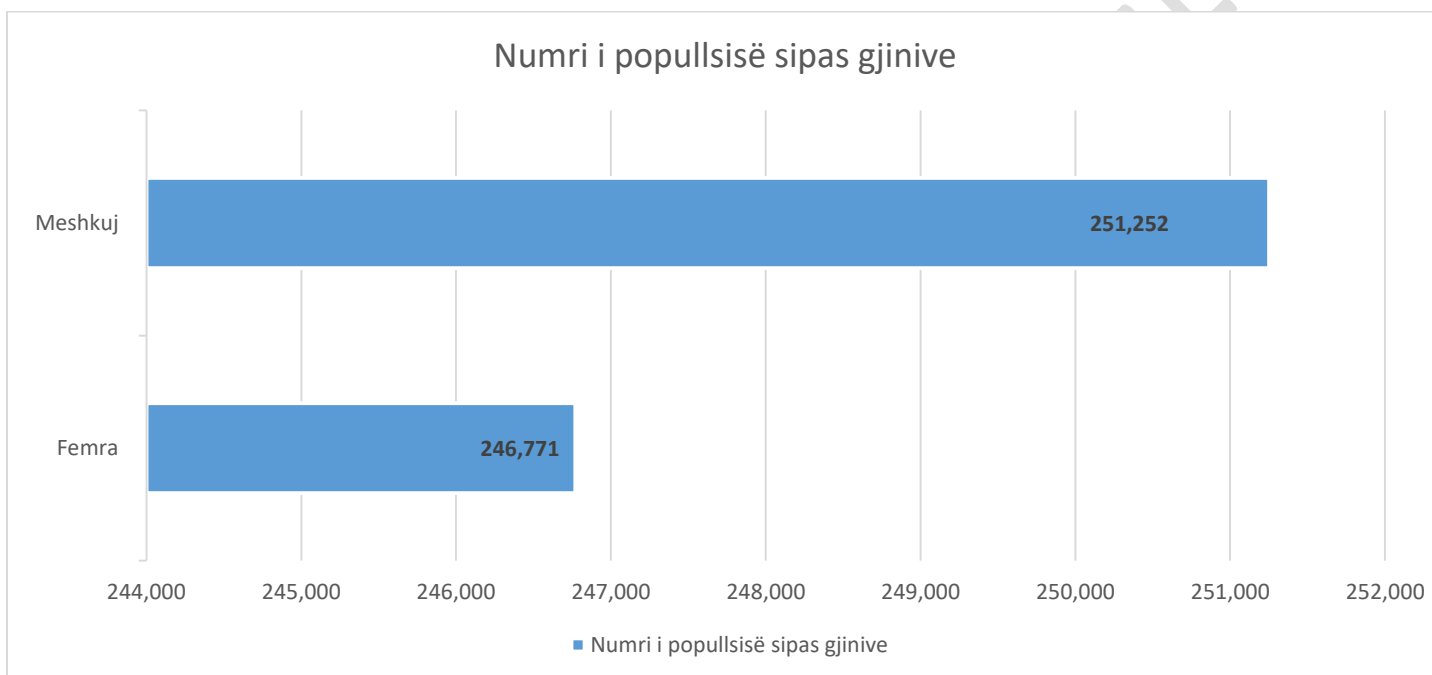
Tabela 4 Të dhënat demografike grupmoshat sipas gjinisë meshkuj (ASK regjistrimi i popullsisë 2011)⁷

Nr.	Komuna	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
1	Prishtinë	26,797	9,014	8,899	8,678	7,905	7,153	6,075	5,573	5,001	4,325	3,488	6,453
2	Drenas	8,926	3,044	3,211	2,778	2,341	2,088	1,584	1,381	1,158	927	770	1,520
3	Fushë Kosovë	5,210	1,664	1,616	1,486	1,325	1,259	1,012	1,000	861	665	524	990
4	Graçanicë	1,334	461	435	495	443	362	381	264	336	305	228	474
5	Lipjan	8,951	2,968	2,901	2,474	2,185	1,951	1,670	1,512	1,277	1,014	807	1,660
6	Obiliq	3,239	1,033	1,031	995	770	772	595	612	525	389	304	620
7	Podujevë	13,734	4,376	4,342	4,003	3,465	3,131	2,492	2,141	1,922	1,550	1,319	2,480
8	Shtime	4,469	1,558	1,328	925	1,026	891	799	657	592	438	364	776
	Gjithsej	72,660.00	24,118	23,763	21,834	19,460	17,607	14,608	13,140	11,672	9,613	7,804	14,973

⁶ <http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

⁷ <http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

Graf 1 Numri i popullsisë sipas gjinive në rajonin socio-ekonomik qendër

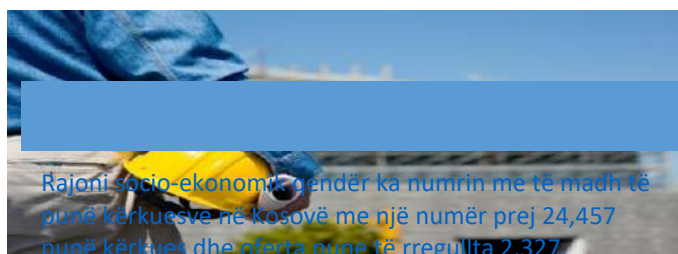

BURIMET NJERZORE DHE TREGU I PUNËS

Rajoni socio-ekonomik qendër ka potencialin me të madh ekonomik për ofrimin e vendeve të punës, marre parasysh koncentrimin e institucioneve shtetërore, përfaqësive dhe organizatave të huaja, si dhe përfaqësitë e kompanive biznesore vendore dhe ndërkombëtare. Megjithatë edhe rajoni socio-ekonomik qendër ballafaqohet me papunësinë. Sipas të dhënave nga Agjensioni i punësimit, raporti 2017, numri i përgjithshëm i punëkërkuësve në rajonin socio-ekonomik qendër është 24,457 ndërsa oferta e punës 2,327 pa kështu shihet një raport dhe diferencë e madhe e ofertës dhe kërkesës për punë, edhe pse duhet pasqyruar faktin se kështu të dhëna nuk pasqyrojnë realitetin në terren. Pjesa më e madhe e fuqisë punëtore nuk drejtohen të zyrat e punësimit për regjistrim. Numri më i lartë i punëkërkuësve është në komunën e Prishtinës 6954 punëkërkuës, ndërsa në komunën e Podujevës 4454, në Drenas 3230, në Lipjan 3203, në Fushë Kosovë 2090, në Obiliq 1765, në Graçanicë 1476, dhe në Shtime 1285.

Siç vërehet niveli më i lartë i punëkërkuësve është në komunat Prishtinë, Podujevë dhe Drenas. Ndërsa komunat të cilat kanë nivelin më të ulët të punëkërkuësve janë Shtimja, Graçnica dhe Obiliqi.

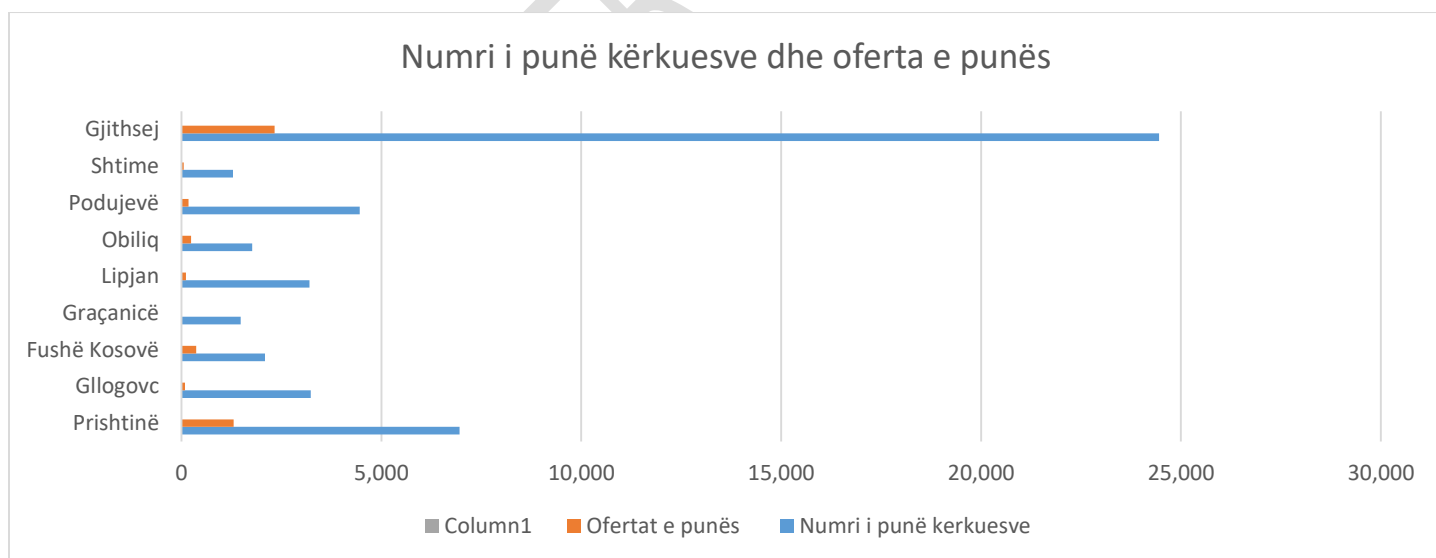

Rajoni socio-ekonomik qendër ka burime të mëjaftueshme njerëzore për tregun e punës dhe një fuqi punëtore relativisht në moshe të re dhe të kualifikuar.

Tabela 5 Papunësia dhe vendet e lira te punës ne rajonin socio-ekonomik qendër⁸

Nr.	Komuna	Papunësia (Numri i punëkërkesve)	Vendet e Lira të Punës të Rregullta	Vendet e Lira PATP
1	Prishtinë	6,954	1,299	293
2	Drenas	3,230	88	24
3	Fushë Kosovë	2,090	369	66
4	Graçanicë	1,476	0	10
5	Lipjan	3,203	109	150
6	Obiliq	1,765	238	70
7	Podujevë	4,454	173	182
8	Shtime	1,285	51	65
	Gjithsej	24,457	2,327	860

Graf 2 Numri i punë kërkesve dhe oferta e punës

⁸ <https://apr.krs.gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=2> Raporti I punësimit për vitin 2017

ARSIMI

Infrastruktura dhe cilësia e shërbimeve arsimore në rajonin socio-ekonomik qendër është në nivel mjaft të mire. Janë ndërtuar dhe riparuar një numër i madh i institucioneve shkollore dhe universitare. Sipas statistikave të arsimit publik 2017-2018⁹ numri i

shkollave në rajonin socio-ekonomik qendër në arsimin fillor dhe të mesëm të ulët është 244, ndërsa në arsimin e mesëm të lartë është 32. Ndërsa numri i nxënësve në rajonin socio-ekonomik qendër në arsimin fillor dhe të mesëm të ulët është 74.686 ndërsa atë të mesëm të lartë 26.286. Gjithsej shkolla në rajonin socio-ekonomik qendër të arsimit fillor, të mesëm të ulët, dhe të mesëm të lartë janë 276, ndërsa gjithsej nxënës në rajonin socio-ekonomik qendër në arsimin fillor, mesëm të ulët dhe mesëm të lartë janë 100.972. Sa i përket numrit të shkollave speciale në rajonin socio-ekonomik qendër sipas statistikave të arsimit publik 2017-2018 janë 2 shkolla speciale ndërsa janë 116 nxënës me nevojë të veçanta.

Arsimi i mesëm profesional, që nënkupton institucionet e arsimit dhe aftësimin profesional dhe për tërëtur, ka si qëllim parësor përgatitjen e kuadrove për treg të punës, por nëse ndiqet rruga e trasuar në legjislacionin në fuqi ofron edhe mundësi të aplikimit në studime të larta post sekondare të nivelit të 5-të të kornizës kombëtare të kualifikimeve dhe universitare.

Arsimi i mesëm profesional në rajonin socio-ekonomik qendër është i ndare në 12 lëmi të ndryshme; Lënia e pylltarisë dhe përpunimit të drurit, lënia e makinerisë dhe përpunimi i metaleve, lënia e xehetarisë dhe metalurgjisë dhe gjeologjisë, lënia e elektronikës, lënia e gjeodezisë dhe ndërtimtarisë, lënia i trafikut, lënia e tekstilit dhe lëkurëtarisë, lënia i kimisë e jo metaleve dhe grafikes, lënia i hotelierisë dhe turizmit, lënia ekonomik dhe juridik, lënia natyror, matematikor, lënia i shëndetësisë dhe mbrojtjes sociale, lënia i kulturës artit dhe informimit publik.

Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale përmes Agjencisë së Punësimit të Republikës së Kosovës, menaxhon tërëqendrën e aftësimit

profesional (QAP) me 69 punëtori dhe 30 profesione të ndryshme. Në këto qendra bëhet aftësimi dhe ri-aftësimi i personave që janë të regjistruar si punëkërkues, të papunë dhe ata që marrin shërbimet për orientim në karrierë pranë të gjitha zyrave të punësimit në qendër komuna. Në rajonin socio-ekonomik qendër qendra e aftësimit profesional në Prishtinë ofron trajnime në këto profesione: Instalimi i ujësjellësit dhe i ngrohjes qendrore, administrim biznesi/vetëpunësim, asistent administrativ/kontabilitet, furrtari, pastëri, TIK dhe elektronikë industriale, ndërtimtari, servisi i pajisjeve për zyrë, auto elektrikë rrobaqepësi, TIK – Podujeve.

Në institucionet e arsimit të lartë në Kosovë përkatësisht rajonin socio-ekonomik qendër ofrohen studimet për Bachelor, Master dhe Doktoraturë në institucione publike dhe private, Universiteti Hasan Prishtina është i vetmi universitet publik në rajonin socio-ekonomik qendër. Sipas statistikave të arsimit të lartë 2017-2018 të nivelit Bachelor në rajonin socio-ekonomik qendër numri i studenteve të diplomuar është 4974 nga ata të diplomuar femra janë 3.230 ndërsa meshkuj 1744, ndërsa numri i përgjithshëm i studenteve është 34.323 në universitetin publik Hasan Prishtina. Në rajonin socio-ekonomik qendër sipas statistikave të arsimit të lartë publik 2017-2018 të nivelit Master janë 1340 student të diplomuar nga ata 757 janë femra ndërsa 583 meshkuj, numri i përgjithshëm i studenteve në nivelin master është 6.817.

Sa i përket arsimit të lartë në institucionet private numri i kolegjeve private është 14. Numri i studenteve të diplomuar sipas statistikave të arsimit të lartë 2017-2018 në nivelin Bachelor është 2.470 nga ata 1.365 femra dhe 1.107 meshkuj, ndërsa numri i përgjithshëm i studenteve është 35.097. Në nivelin e arsimit të lartë Master në institucionet private sipas statistikave të arsimit 2017-2018 në rajonin socio-ekonomik qendër kemi 11 kolegje. Gjithsejtë student të diplomuar janë 443 ku nga ata 226 femra dhe 217 meshkuj ku gjithsejtë numri i studenteve në arsimin e lartë Master është 7628. Platforma e zhvillimit të sistemit të arsimit të lartë në Kosovë është hartuar në bazë të objektivave të procesit të Bolonjës.

Tabela 6 Lëmi profesionale në rajonin socio-ekonomik qendër¹⁰

	Prishtinë	Podujeve	Lipjan	Obiliq	Shtime	Drenas	Fushë Kosovë	Graçanice	Gjithsej
Lëmi e pylltarisë dhe përpunimit të drurit	58	22							80
Lëmi e xehetarisë, metalurgjisë dhe gjeologjisë				98		106	110		314

Rajoni socio-ekonomik qendër ka numrin më të madh të institucioneve arsimore dhe numrin më të madh të nxënësve dhe studenteve të diplomuar në Kosovë.

Në Rajonin socio-ekonomik qendër shquhen lëmit: elektro-technikës, gjeodezi, ndërtimtari, makineri, përpunim i metaleve

⁹ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-nees/statistikat-e-arsimit-20172018>

¹⁰ <https://masht.rks-gov.net/shkollat-profilet>

Lëmi makinerisë dhe përpunimi i metaleve	577	196		63	107	347	64		1354
Lëmi e elektronikës	1,174		158	330	171	214	31		2,078
Lëmi e gjeodezisë dhe ndërtimtarisë	768	96	126						990
Lëmi e trafikut	300	686	251		89	283			1609
Lëmi e textilit dhe lëkurëtarisë	143								143
Lëmi e kimisë, i jo metaleve dhe e grafikes	329			128					457
Lëmi e tregtisë, hotelerisë dhe turizmit	99		191			86	34		410
Lëmi ekonomik dhe juridik	1296	1363	452				461		3572
Lëmi natyror dhe matematikor				93					93
Lëmi shëndetësor dhe mbrojtjes sociale	788								788
Lëmi e kulturës artit dhe informimit publik	123								123
Gjithsej	5655	2363	1178	712	367	1036	700		12011

BURIMET NATYRORE

Rajoni socio-ekonomik qendër është i pasur me burime natyrore liqeje dhe lumenj. Sitnica është lumi qendror dhe më i rëndësishëm në Fushën e Kosovës i cili buron nga mali i Zhegavcit që gjendet në pjesën jugore të Kosovës. Lumi Sitnica është i gjatë 90 kilometra dhe në të derdhen një ëvarg lumenjsh e përrënsh, por të cilët kanë sasi të vogla uji. Lumi Sitnica gjithashtu është lumi me sipërfaqen më të madhe që përshkon Komunën e Lipjanit i cili degëtohet me të zhvilluara të cilat në anën lindore, ndërsa degja kryesore hidrografike të anës lindore janë Lumi Janjevka, Lumi i Zhegovcit, Lumi i Gadimës dhe Lumi Sazlisë ndërsa, në anën perëndimore lumi më i zhvilluar është Lumi i Vërshëvcit. Lumi Llap rrjedh nëpër luginën e Llapit dhe qytetin e Podujevës. Ka gjatësi prej 59.5 kilometra, kurse sasia mesatare e ujit në të derdhetur në lumin Llap është 5 m^3 në sekondë Lumi Drenica buron rrëzë Caralevës dhe ka një gjatësi prej 41 kilometra. Ujërat e Drenicës përdoren edhe për ujë dhe për punën e një numri të madh mullinjsh. Ndërkaq në këto erajon në zonën e Shtimes gjenden edhe lumenjtë e Topillës, Caralevës, të cilat pas bashkimit formojnë lumin Shtimjana si dhe lumi i Mollopolcit. Liqejt kryesorë artificialë në rajonin socio-ekonomik qendër janë Liqeni i Batllavës (Podujevë) me madhësi 3.27 km^2 dhe Liqeni i Badovcit (Prishtinë) 2.57 km^2 . Këta dy liqeje përdoren kryesisht për ujë të pijejshëm, por edhe për ujë. Lumi më i rëndësishëm që derdhet në Batllavë është lumi Llap. Liqeni i Batllavës është formuar në vitin 1965 me ndërtimin e pendës së dheut, e cila është e lartë 40.5 metra. Liqeni gjendet në lartësi prej 600 metrash, është i gjatë 8 kilometra, me gjerësi prej 300 metrash dhe me thellësi maksimale 30-35 metra. Në liqe janë të akumuluar 40 milionë metra kub ujë. Largësia e tijje larg nga Prishtina është 28 km, kurse nga Podujeva 10 km. Liqeni gjendet në një terren piktoresk, të rrethuar nga shpatijë pyjore të maleve të larta ku ka mjaft shtazë të egra. Ekziston potenciali që ky vend të shndërrohet në një qendër turistike.

Liqeni i Badovcit është formuar nga ujërat e lumit të Graçanës që derdhet në anën e djathtë të Sitnicës. Ndërtimi ka filluar në vitin 1963, kurse është larg Prishtinës 12 km. Është formuar me ndërtimin e pendës në grykën e Badovcit. Penda është e lartë 45 metra. Liqeni është i gjatë 3.5 kilometra, kurse i gjerë 150-200 metra thellësia maksimale është 29 metra. Në liqe janë të akumuluar 26 milionë metra kub ujë që shfrytëzohet në radhë të parë për furnizimin me ujë të pijejshëm të Prishtinës por edhe për ujë të 2260 hektarëve sipërfaqe e punuar në Graçanicë, Çagllavicë dhe Llapllasellë.

Potenciali ujqor në Kosovë është modest, por ky potencial mund të shfrytëzohet edhe për qëllime energjetike edhe ato kuruese. Mundësitë më të mëdha janë erajonin e Llapit ku ujërat termo-mineralë gjenden në pellgjet terciare në thellësi deri në 300 metra (Lluzhan-Sallabajë). Në të njëjtën thellësi shtrihen këto ujëra edhe në rajonin e Drenicës. Afër fshatit Lluzhan, në rrugën Prishtinë–Podujevë në një lartësi prej 10 kilometrash nga Podujeva gjendet banja e thartë e parregulluar. Në komunën e Podujevës gjithashtu gjendet edhe banja Ballabaja.

Rajoni socio-ekonomik qendër është i pasur me resurse minerale, veçanërisht me linjit dhe feronikel, por ka edhe rezerva të plumbit, zinkut, etj. Ekzistimi i resurseve minerale paraqet një mundësi të mirë për zhvillimin e industrisë minerale dhe energjetike. Komuna e Obiliqit njihet të jetë e pasur me resurse natyrore të cilat edhe në bënë të jetë e zonës favorshme ekonomike; resurset e mëdha të qymyrit linjit, toka bujqësore prej klases I – IV, lumenjtë Sitnica, Drenica dhe Llapit

sistemi i ujitjes Iber Lepenc-it. Komuna e Obiliqit ka 25% të sipërfaqes malore ku kryesisht zhvillohet ekoturizmi si turizmi i gjuetisë dhe peshkimit. Vendtjetërtistik dhe arkeologjik është edhe Maja e Zezë e cila gjendet rrëzë maleve të Çiçavices. Në komunën e Podujevës ekziston edhe një minierë e ajo është miniera e Drazhnjës e cila gjendet në fshatin Herticë Kjo minierë është e pasur me plumb, argjend, ari e zink. Miniera e nikelit silikat “Gllavica” gjendet në Jugperëndim të Prishtinës në distancë prej rreth 20 km. Vendburimi i nikelit Gllavica shtrihet në masivin peridotit të Goleshit në bregun lindorë të kodrës Gllavicë Drejtimi i shtrirjes së vendburimit përafësisht është Veri-Jug në gjatësi prej 1,050 m. Zona mineralmbajtëse shtrihet mbi peridotitet në formë të mbulesës dhe ka sipërfaqe prej rreth 32 ha. Vendburimi i nikelit “Gllavica”, i takon

Rajoni socio-ekonomik qendër shquhet për burime ujore të mjaftueshme si : lumenj dhe liqene .Njihet për furnizim me ujë të pijejshëm liqeni i Batllaves dhe Badovcit.

Rajoni socio-ekonomik qendër është mjaft i pasur me resurse minerale si: linjit, ferronikel, plumbi dhe zinku.

grupit të vendburimeve silikate. Pas hulumtimeve gjeologjike intensive gjatë vitit 1967, është zbuluar vendburimi i ri, Miniera e nikelit silikat “Çikatova e Vjetër” e cila gjendet në regionin e masivit peridotit të Dritanit (Dobroshevcit) komuna e Drenasit. Nga Prishtina në drejtim të perëndimit gjendet në një lartësi prej 20 km, kurse nga vendburimi i Gllavicës është larg 12 km. Në minierën e nikelit „Çikatovë e Vjetër“ ekzistojnë dy vendburime (trupa mineral): „Dushkaja“ dhe „Suka“. Rezervat gjeologjike në dy minierat (Gllavicë dhe Çikatovë) janë vlerësuar të jenë rreth 13 Mt me përbërje mesatare të nikelit 1.31% dhe të kobaltit 0.06%.17. Afër parkut industrial të Drenasit, gjenden liqejt artificialë të Vasileves me një sipërfaqe prej 176,600 m², uji i thartë në fshatin Poklek një burim natyror i cili gjendet rreth 2.5 km nga qyteti i Drenasit dhe ka një sipërfaqe prej 7278 m², uji i thartë në fshatin Verboc me një sipërfaqe prej 182 m², Vrella në fshatin Krajkove me një sipërfaqe prej 4000 m², si dhe Vrella në fshatin Baice me një sipërfaqe prej 3060 m².

SEKTORI I BUJQËSISË

Rajoni socio-ekonomik qendër ka një sipërfaqe prej 2,215.52 km² nga sipërfaqja e përgjithshme, sipërfaqja e shfrytëzuar e tokës bujqësore është 87,348.08 hektarë ndërsa toka e punueshme është 47,663.32 hektarë kopshte ne te gjithë territorin e rajonit qendër janë 237,89 hektarë toka bujqësore të pa përdorura janë 3,427.71 hektarë

Tokat pyjore përbëjnë një total prej 16,801.72 hektar ndërsa toka jo bujqësore përbëjnë një total prej 3,680.09. Sipërfaqja e përgjithshme e shfrytëzuar dhe e pa shfrytëzuar e tokës bujqësore ne komunën e Podujevës është 24,807.27 hektarë Komuna e Podujevës ka sipërfaqen me të madhe të tokës bujqësore ne rajonin socio-ekonomik qendër, pastaj është komuna e Lipjanit me një sipërfaqe prej 18,547.41 hektarë dhe për nga madhësia e sipërfaqes së tokës bujqësore e treta me radhë është komuna e Drenasit me një sipërfaqe prej 15,125.52 hektarë Tokat e punuara apo arat në komunën e Podujevës janë 12,317.19 hektarë ne komunën e Lipjanit 10,304.87 hektarë ndërsa ne Drenas janë 8,181.69 hektarë Këto janë tri komunat me sipërfaqen me të madhe të tokave të punuara apo arave në rajonin qendër. Kulturat të cilat kultivohen me sëmshumi rajonin qendër janë gruri, misri, patatja, perimet e ndryshme dhe pemët shumë vjeçare. Sa i përket sipërfaqeve me kopshte komuna e Podujevës ka një sipërfaqe prej 82,38 hektarë pastaj është Drenasi me 61,70 hektarë dhe Lipjani me 38,70 hektarë

Livadhet dhe kullosat ne rajonin qendër përbëjnë një sipërfaqe prej 38,367.53 hektarë nga kjo sipërfaqe komuna e Lipjanit ka sipërfaqen me të madhe ne rajonin socio-ekonomik qendër me një sipërfaqe prej

Duke e pase parasysh se ne rajonin socio-ekonomik qendër është kryeqyteti Prishtina, ky rajon ka të zhvilluar turizmin urban, gjithashtu posedon një numër të monumenteve me vlera historike dhe shumë tërheqëse për vizitorët.

8,091,37 hektarë pastaj është komuna e Prishtinës me një sipërfaqe prej 7,434,22 hektarë dhe ajo e Drenasit me një sipërfaqe prej 6,692,46 hektarë janë komunat me sipërfaqet me të mëdha të tokave livadheve dhe kullosave ne rajonin socio-ekonomik qendër. Sa i përket sipërfaqeve të tokave pyjore Podujeva ka sipërfaqen me të madhe ne rajonin socio-ekonomik qendër me 5,255,42 hektarë pastaj është Prishtina me

Rajoni socio ekonomik qendër ka sipërfaqen më të madhe të tokës së punueshme prej: 47.663.22 ha. Bujqësia ne këtë rajon është mjaft e zhvilluar.

4.902,44 hektarë dhe Drenasi me 4.200,39 hektarë

Tabela 7 Të dhëna mbi sipërfaqet bujqësore në rajonin lindje¹¹

KOMUNAT	Sipërfaqja e shfrytëzuar e tokës bujqësore / Sipërfaqja ha	Toka e punueshme-Arat/Sipërfaqja ha	Kopshte ha	Livadhet dhe kullosat/Sipërfaqja ha	Toka bujqësore e papërdorur Sipërfaqja ha	Toka pyjore/Sipërfaqja ha	Toka jobujqësore/Sipërfaqja ha
Prishtinë	12,975.65	5.178,05	24,93	7.434,22	1.112,40	4.902,44	403,05
Drenas	15,125.52	8.181,69	61,70	6.692,46	529,79	4.200,39	769,28
Fushë Kosovë	4,714.06	3.278,14	10,16	1.398,11	85,31	190,55	255,30
Graçanicë	5,658.85	4.989,73	10,78	616,48	90,11	135,00	257,70
Lipjan	18,547.41	10.304,87	38,7	8.091,37	359,88	1.790,12	852,49
Obiliq	5,519.32	3.413,53	9,24	2.047,46	190,03	327,80	226,46
Podujevë	24,807.27	12.317,19	82,38	12.087,43	1.060,19	5.255,42	915,81
GIJTHESEJT	87,348.08	47,663.32	237,89	38,367.53	3,427.71	16,801.72	3,680.09

SEKTORI I TURIZMIT

Turizmi në rajonin socio-ekonomik qendër është i zhvilluar me se shumti ne turizmin urban dhe për shkak se ne rajonin socio-ekonomik qendër është kryeqyteti i Kosovës Prishtina. Qyteti i Prishtinës numëron afërsisht 120,000 vizitorë në fund të 2018-ës. Shumica e vizitoreve, mbi 83%, janë ndërkombëtarë. Sipas numrit të vizitorëve, shtetet që shënojnë numrin me të madh të vizitoreve janë Shqipëria

(15,147), Gjermania (8,594) dhe Turqia (7,195). Prej vendeve përtej regjionit dhe Bashkimit Evropian (BE) dominojnë Shtetet e Bashkuara të Amerikës (5,576). Statistikat e ofertës së akomodimit gjithashtu tregojnë se Prishtina dominon në nivel vendi. Muzeu Etnologjik është vendi që rangohet i pari si një atraksion që duhet vizituar patjetër në Prishtinë Kompleksi i banimit “Emin Gjiku” gjendet në bërthamën e vjetër të qytetit të Prishtinës, në verilindje të përfundimit të qendrës

¹¹ https://www.mbpzhr-ks.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSOVES_2014_Rezultatet_Perfundimtare.pdf

aktuale të qytetit, afër hamamit të madh dhe xhamisë së “Sulltan Mehmet Fatihut”. Monumenti i New Bornit dhe ideja e ngjyrosjes që do 17 shkurt, bën që për çdo vit ky monument të jetë atraksion për turistët, të cilët e vlerësojnë idenë e ndërimit të ngjyrave të këtij objekti. Muzeu i Kosovës është themeluar në vitin 1949-të ndërsa ndërsa e tij me stil të arkitekturës austro-hungareze daton që nga viti 1989. Muzeu i Kosovës ka një koleksion me më shumë se 50 mijë eksponate të profileve të ndryshme, si: arkeologjia, teknologjia, historia, natyra, ento-kultura, folklori. Galeria e arteve të Kosovës, nëse jeni adhures i artit dhe dëshironi të njoftoheni me punën e piktorëve dhe artistëve kosovarë, patjetër mund ta vizitoni “Galerinë e Arteve të Kosovës” e cila është hapur në vitin 1979. Përgjatë këtyre 30 viteve të veprimtarisë ky institucion ka organizuar mbi 500 ekspozita. Prishtina ka mbi 30 pika të tjera turistike.

Ulpiana është një monument i trashëgimisë kulturore me vlera të mëdha historike në afërsi të Graçanicës, një qytet i themeluar në fillim të shekullit II. Gërmimet arkeologjike kanë dhënë gjurmë të jetës para romake dhe dëshmojnë se Ulpiana është një vazhdimësi e një vendbanimi ilir dhe se kulmin e zhvillimit ekonomik e kulturor ky qytet e kishte arritur në fund të shek. III dhe fillim të shek. IV. Të gjitha këto e bëjnë Ulpianën një nga pikat turistike më të preferuara në Kosovë, e cila vazhdon të vizitohet përherë e më shumë, qoftë nga vizitorë vendorë apo edhe të huaj. Manastiri i Graçanicës është një monument i trashëgimisë kulturore në Graçanicë. Manastiri gjendet në bregun e majtë të lumit Graçanka, në jug të Prishtinës. Manastiri i sotëm është rikonstruktiv i një kishe të shek. XIV kushtuar Virgjërës Mari, e cila kishë ishte ndërtuar në themelet e një bazilike të hershme krishtere të shek. VI. Sipas konceptit të saj hapësinor i takon tipit të kishave me pesë kupola mbi bazë katrore me kryq të brendashkruar, karakteristike për arkitekturën bizantine.

Qyteti i Lipjanit ka potencial të madh turizmit të bazuar në natyrë si; rezervati blinaja, bukuritë e bukura të peizazheve shalëkë dhe vargmalet e Zhëgovcit. Monumentet e trashëgimisë natyrore dhe kulturore, paraqesin pikat e atraksioneve turistike. Shpella e Mermertë në Gadime si monument natyrorë paraqet një atraksion të veçantë kombëtar dhe ndërkombëtar dhe gjendet në afërsi të Lipjanit pranë rrugës Prishtine-Ferizaj në fshatin Gadime e ulet. Shpella e mermertë quhet ngase është ndërtuar në shkëmbinjtë e mermerit dhe është një ndër shpellat më të bukura jo vetëm në Kosovë por edhe në Ballkan dhe gjere. Ne ketë shpelle paraqiten te gjitha llojet e stolive, stalagmite dhe stalaktite, ne forma dhe madhësi te ndryshme, e posa çërisht

tërheq ëvënëndjen stolia Aragonite. Mbajtja e orëve letrare “Shtjefën Gjeqovi” si dhe monumente dhe objekte tjera e bëjnë Janjevën një lokalitet të shkëlqyeshëm turistik. Turizmi rural është i lidhur me zhvillimin e bujqësisë dhe blegtorisë në zonat e larta ka edhe fermer të zhvilluar të cilët mund të ofrojnë shërbime të akomodimit duke dhënë me qira dhoma ose shtëpi të vogla për ata që dëshirojnë të shfrytëzojnë shërbimet cilësore të bujqësisë dhe blegtorisë natyres dhe gjahut.

Ne territorin komunës së Obiliqit në kilometrin e 6 të rrugës magjistrale Prishtinë-Mitrovicë ndodhet monumenti historik Tyrbja e Sulltanit të dytë ku gjatë muajit maj ka shumë vizitorë. Komuna e Podujevës ka hapësira të përshtatshme për turizëm. Liqeni i Batllavës është atraksion për vizitorë 66 % e territorit të Komunës së Podujevës përfaqësojnë malet ku paraqesin një atraksion tjetër për të vizituar dhe i përshtatshëm për alpinizëm. Turizmi në Shtime është i zhvilluar në pjesë rurale në fshatrat Mollopolcë, Devetak, Llanishtë, Topillë, Rancë dhe Dugë. Këto fshatra shtrihen në vargmale, atraksion janë bukuritë natyrore, burimet e shumta ujore (kroje), Shpellat si ajo e Imer Devetakut, Shpella e Lakuriqëve etj. Në këto fshatra infrastruktura bazë janë të plotësuar me rrugë të asfaltuara, gjithashtu në fshatin Llanishtë është në fazë implementimi projekti për qëklizim, gjithashtu duke projektuar projektin për turizëm malor në fshatin Mollopolcë. Fshati Mollopolcë gjendet në Jug-Perëndim të Qytetit të Shtimes, dhe është rreth 6 km nga qendra e qytetit. Në këtë fshat fillon zona turistike dhe shtrihet rreth maleve, lidhet me fshatin Devetak dhe përfundon në fshatin Llanisht, fillimi dhe përfundimi i kësaj zone turistike është rreth 15 km. Kjo zonë turistike ka shumë hapësira të përshtatshme për zhvillimin e turizmit malor, veçohen lumi që përbehet nga shumë ëdegë shumë llojshmëria e drunjve të cilat kanë lartësi të ndryshme dhe në disa vende arrijnë mbi 20 metra. Në këtë zonë janë rreth 100 kroje, dhe një ujëvarë shumë e bukur, gjithashtu fillimi i kësaj zone është në livadhe shumë të përshtatshme për piknik, ecje, qëklizim, voleyboll, futboll, streetball etj, lartësia mbidetare e tyre është rreth 700 metra, dhe vazhdojnë drejt fshatit Devetak dhe po në këtë fshat është epika më e lartë rreth 1100 metra lartësi mbidetare dhe po ashtu gjenden livadhe të përshtatshme për zhvillimin e disa sporteve malore dhe rekreacioneve në natyrë. Sipërfaqja e kësaj zone është rreth 11 km². Kjo zonë turistike ka pozicion gjeografik të veçantë sepse lidh 3 qytete, Ferizajn, Shtimen, Suharekën dhe gjendet në kufi me këto 3 qytete dhe mund të shfrytëzohet nga banoret e këtyre qyteteve dhe po ashtu nga të gjithë qytetarët e Kosovës. Komuna e Fushë Kosovës është e pasur me monumente të lashtësisë në territorin e saj janë evidencuar mbi 22 qendra arkeologjike, si në Harilaq, Bardh të Madh, Graboc, Miradi, Sllatinë e Vogël, Henc, Lismir, Vragolia. Si dhe gjurmët e rrugës antike pranë kalasës së Harilaqit. Kalaja e Harilaqit përfaqëson një ndër monumentet më të rëndësishme arkeologjike për gjithë Kosovën. Jeta në këtë Kala ka filluar që në shekullin e XII para Krishtit. Por zhvillimin më të madh e mori gjatë shekullit të XI mbas Krishtit. Pika turistike shumë të frekuentuara janë Pishat e Sllatinës dhe Kalaja e Harilaqit, të cilat janë potencial i turizmit në këtë zonë. Në komunën e pikat turistike dhe trashëgimi arkeologjike janë gërmadhat e kishës në Fushtice, dhe kalaja antike në Verbovc, kalaja e Llapushnikut, fortifikata parahistorike në Çikatovë. Trashëgimia natyrore janë monumente të natyrës trungjet e rrënjës në Nekoc, kompleksi i trungjeve në Negrovic, Shpella e Kishnarekes, me karakter gjeomorfologjik, trungu i qarrit në Krajkovë guri i gradinës në Llapushnik.

PROFILET E BIZNESEVE, NUMRI I BIZNESEVE TË REGJISTRUARA

Rajoni socio-ekonomik qendër e ka numrin me të madh të koncentrimin të bizneseve për arsye se në këtë rajon është kryeqyteti i Kosovës dhe shumica e bizneseve vendore dhe të huaja janë të përqendruara në kryeqendër. Në rajonin socio-ekonomik qendër janë të regjistruara 68133

biznese. Ndërsa llojet e bizneseve përfshijnë nga më të ndryshmet; Biznese Individuale, kompani të huaja, kooperativa bujqësore, ndërmarrje publike, shoqërore, ortakëri, ortakëri të përgjithshme, shoqëri aksionare dhe shoqëri me përgjegjësi të kufizuara. Bizneset individuale kanë numrin me të madh në rajonin qendër me një numër prej 45626 duke vijuar me shoqëritë me përgjegjësi të kufizuara prej 17667 dhe ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 1822 biznese. Në Komunën e Prishtinës sipas tabelës me poshtme sektori me numrin me të madh të bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 27047 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjegjësi të kufizuara me një numër prej 13977 pastaj vijnë ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 1398 biznese. Komuna e Prishtinës ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 43288 biznese. Në Komunën e Podujevës sipas tabelës me poshtme sektori me numrin me të madh të bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 4477 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjegjësi të kufizuara me një numër prej 739 pastaj

vijnë ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 148 biznese. Komuna e Podujevës ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 7376 biznese. Në Komunën e Lipjanit sipas tabelës me poshtme sektori me numrin me të madh të bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 3750 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjegjësi të kufizuara me një numër prej 636 pastaj vijnë ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 104 biznese. Komuna e Lipjanit ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 4519 biznese. Ndërsa komuna me numrin me të vogël të bizneseve në rajonin qendër e ka komuna e Graçanicës me një numër të përgjithshëm të bizneseve 925, biznese individuale 536, shoqëri me përgjegjësi të kufizuara 357 dhe ortakëri të përgjithshme 15.

Tabela 8. Profilët e aktiviteteve ekonomike dhe numri i tyre, rajoni socio-ekonomik qendër

Komunat	Biznes individual	Kompani e huaj	Kooperativa bujqësore	Ndërmarrje publike	Ndërmarrje shoqërore	Ndërmarrje tjera nën juridiksion të AKM-së	Ortakëri	Ortakëri e përgjithshme	Shoqëri aksionare	Shoqëri me përgjegjësi të kufizuara	Totali
Prishtinë	27047	585	13	3	15	/	18	1398	229	13977	43288
Podujevë	4477	2	4	/	1	/	/	148	65	739	7376
Lipjan	3750	22	2	/	1	/	1	104	3	636	4519
Obiliq	1318	8	2	/	/	/	/	14	9	243	1594
Drenas	3433	10	10	/	/	/	1	37	3	367	3861
Shtime	1675	1	5	/	/	/	/	28	1	193	1903
Graçanice	536	8	2	/	/	/	/	15	7	357	925
Fushë Kosovë	3390	25	1	/	/	/	1	78	17	1155	4667
Gjithësej	45626	661	39	3	15	/	20	1822	334	17667	68133

Numri me të madh i bizneseve në nivel vendi është i përqendruar në rajonin socio-ekonomik qendër, Prishtina si kryeqytet është qendër e shumë bizneseve, përfaqësive vendore dhe të huaja.

EKONOMIA DHE KUSHTET PER BIZNES

Ekonomia e rajonit qendër është më e përqendruar në kryeqytetin e Prishtinës dhe ka të fokusuar aktivitetin ekonomik kryesisht në këto fusha: ndërtimtari, agrikulturë, komunikim, industri, tregti dhe turizëm. Rajoni socio-ekonomik qendër mbetet një nga rajonet më të mëdha dhe më të rëndësishme në sektorin e ndërtimit të Kosovës, ku llogaritet të ketë 38% të numrit të përgjithshëm të kompanive aktive në Kosovë. Sektori i ndërtimit në rajonin e qendër kryesisht në zonën e Prishtinës është i dominuar nga bizneset mikro të cilat përbëjnë 83% të firmave aktive. Ndërkohë Komuna e Prishtinës udhëqë rajonin qendër me numrin më të madh të punësuarve, duke punësuar 70% të fuqisë punëtore dhe ka rreth 61% të bizneseve që operojnë në rajonin qendër. Arsyeja kryesore pse këto kompani janë angazhuar në ndërtim është tradita familjare. Aktiviteti kryesor është ndërtimi i lartë kryesisht i ndërtesave të larta të komplekseve për banim. Aeroporti ndërkombëtar gjendet rreth pesëmbëdhjetë (50) kilometra në jugperëndim të Prishtinës. Është aeroporti i vetëm në Kosovë andaj për të njëjtin pikat kyçe të kryeqytetit. Ka kapacitet të menaxhojë afro 1.7 milion pasagjerë në vit. Rajoni socio-ekonomik qendër ka disa zona ekonomike si: Parku i Biznesit në Drenas, Parku Industrial Lipjan, Zona e licencuar Ekonomike-Parku Industrial në Qyllagë në funksionalizim e sipër, Zona Ekonomike në QMI, Zona Ekonomike në Babush dhe Zona ekonomike – Parku teknologjik Shtime. Këto zona ekonomike synojnë të tërheqin investitorë të huaj kryesisht biznese në fushën e teknologjisë, prodhimit dhe investime tjera strategjike. Parku i Biznesit në Drenas, është shpallur zonë ekonomike me vendim të Qeverisë së Kosovës me datë 18.08.2010. Ky Parku shtrihet në kilometrin e 16 të përgjatë magjistrales Prishtinë – Pejë në fshatin Koreticë e Epërme. Parku ofron një vend ideal me infrastrukturë fizike dhe shërbime kualitative. Ka një sipërfaqe prej 100 ha i cili ofron lokacione të mëdha shpesh të ndryshme për biznese, kryesisht për sektorin e prodhimit dhe shërbimeve. Janë të vendosur rreth 40 biznese. Çdo ngastër ka qasje direkte në rrugë kryesore të Parkut si dhe ka kyçe individuale në rrjetin kryesor të parkut me kanalizim, ujë, telefoni, internet, etj. Parku Industrial në Lipjan është krijuar në vitin 2016, me një sipërfaqe prej 56 ha. Ministria e Tregtisë dhe Industrisë bashku me komunën e Lipjanit kanë filluar investimin në rregullimin e infrastrukturës fizike në këtë zonë ekonomike. Parku teknologjik në Shtime është krijuar në vitin 2013, me një sipërfaqe prej 10.70 ha. Parku Teknologjik në Shtime gjendet në kilometrin e dytë në rrugën magjistrale Shtime-Ferizaj (M-25.3). Parku Teknologjik gjendet afër qytetit, pranë magjistrales si dhe në udhëkryq në mes të Shkupit - Prishtinës dhe Tiranës. Infrastrukturën fizike e ka në nivel të duhur duke përfshirë (rrugë ujësjellës, kanalizim fekal, kanalizim atmosferik, trotuare dhe ndriçim). Ky park teknologjik në Komunën e Shtimes liron nga taksat për leje ndërtimore dhe taksa komunale gjitha bizneset në aktivitetin e tyre afarist. Janë të vendosura 12 biznese prej të cilave 7 ushtrojnë veprimtarinë e tyre banesore dhe 5 biznese të tjera në faza të investimeve. Po ashtu zona ekonomike në Gllavicë është në lindje të qytetit të Shtimes dhe është në vijën kufitare me qytetin e Ferizajt dhe kjo është një përparësi edhe për investitorët e Komunës së Ferizajt pasi pozicioni gjeografik është tërheqës dhe bën lidhje direkte edhe me tregtinë me Maqedoninë. Pozicioni gjeografik i kësaj zone mundëson qasje të shpejtë në autostradë për transport brenda dhe jashtë vendit, qasje në autostradën Ibrahim Rugovë për 20 km, qasje në autostradën Arbër Xhaferi për 17 km dhe 20 km në Lipjan. Qasjet të shpejta dhe të

shkurta në autostradë janë avantazhe për investitorët të cilat transportojnë produkte brenda dhe jashtë vendit. Sipërfaqja prej 375242m², me 11 parcela, ku secila parcelë është e ngjitur me njëra tjetrën janë përparësi të kësaj zone në raport me parcelat tjera në komunën e Shtimes të cilat mund të jenë alternativë për zonë ekonomike dhe gjitha këto parcela janë në pronësi të kuvendit komunal. Përdimin nga MTI për këtë zonë planifikohet të mirret këtë vit (2019). Komuna e Podujevës në planifikim e sajë strategjik zhvillimor parkun e biznesit e ka vendosur në fshatin Shtedim. Kjo hapësirë është e përshtatshme për biznes për arsye që është afër qytetit dhe është afër rrugës që lidhet me vendin fqinjë Serbinë dhe po ashtu afër autostradës e cila është në ndërtim e sipër dhe ka hapësirë të mjaftueshme për investime. Ky park është në funksionim e sipër meqenëse infrastruktura në këtë park po thuhet se është e përfunduar. Komuna e Obiliqit është në proces e sipër për të marrë përdimin nga MTI për zonën ekonomike 2 në fshatin Gllavicë. Pozicioni gjeografik i zonës ekonomike në Gllavicë e ka përparësi të dhe specifika të veta që mundëson një zonë efikase, me 2 rrugë të cilat mundësojnë qasjen në zonën ekonomike, ku njëra rrugë është nga fshati Rashincë dhe tjetra është nga fshati Koshare. Bartësit kryesor të zhvillimit ekonomik në

Ndërtimtaria është një ndër aktivitetet me të zhvilluara në këtë rajon, zonat industriale janë esenciale për zhvillimin e kushteve për biznes, në këtë rajon janë disa zona industriale zona industriale në Drenas, Parku industrial Lipjan, Parku industrial në Qyllagë, zona ekonomike QMI.

komunën e Obiliqit sot janë termo elektranat, prodhimi dhe shpërndarja e energjisë elektrike, minierat e thëngjillit, toka bujqësore e kategorisë I – IV dhe rruga magjistrale M2 në relacionin Prishtinë – Mitrovicë. Potencialet kryesore zhvillimore që posedon kjo komunë janë zonat e pasura me thëngjill dhe toka kualitative bujqësore (kat. I – IV). Tre miniera të qymyrit operojnë në territorin e Obiliqit të cilat luajnë një rol të jashtëzakonshëm për ekonominë e Kosovës dhe sektorin e energjisë pasi që më shumë se 97% e elektricitetit vjetor të Kosovës vjen nga aty, ku Linjiti është uresuri kryesor i termocentraleve elektrike Termocentrali Kosova A dhe Kosova B. Kuvendi Komunal në Obiliq poashtu ka ndarë tokë për një zonë industriale në vendin Llazarevë ku hapsira e kësaj zone është 23 ha. Është vendi i përshtatshëm për zhvillim të bizneseve si nga infrastruktura rrugore dhe afërsia me auto udhën magjistralen Prishtinë – Mitrovicë afërsia me kryeqytetin Prishtinë dhe me Aeroportin e vetëm në rajonin qendër. Kuvendi Komunal i Komunës së Obiliqit ka dhënë në shfrytëzim pronën e paluajtshme të Komunës së Obiliqit sipas ligjeve në fuqi

për mësim konkurrimit publik me synim të zhvillimit ekonomik me një sipërfaqe prej 177.163m² (17 Hektar e 71 ari e 63m).

INFRASTRUKTURA

Në rajonin qendër infrastruktura është relativisht e mirë, sidomos në pjesët urbane. Deri më tani janë asfaltuar më shumë se 50% e rrugëve lokale si brenda në qytet ashtu edhe në viset rurale. Gjatë viteve të fundit janë bërë edhe investime në sistemin e kanalizimit dhe në sistemin e ujësjellësit. Në rajonin qendër kalon autostrada Vërmicë-Merdar, që lidh Kosovën me Shqipërinë dhe Serbinë për mësim Serbisë me Bashkimin Evropian, si dhe Autostrada Prishtinë-Shkup që lidh Kosovën me Maqedoninë dhe për mësim autostradave të Maqedonisë lidhet me Greqinë dhe Serbinë. Në këtë zonë kalon hekurudha Prishtinë – Fushë Kosovë - Pejë si dhe gjendet Aeroporti Ndërkombëtar i Prishtinës. Në për territorin e komunës së Graçanicës kalojnë tri magjistrale: Rruga ndërkombëtare E-65 Prishtinë-Shkup (12.3 km gjatësi brenda komunës), Magjistralja Prishtinë-Gjilan (5.5 km gjatësi brenda komunës), Magjistralja Prishtinë-Prizren (3.45 km gjatësi brenda komunës). Në për territorin e komunës së Graçanicës kalojnë dy drejtime të hekurudhës: Hekurudha ndërkombëtare Prishtinë-Shkup-Athinë dhe Hekurudha lokale Fushë Kosovë – Kishnicë Rrugë kryesore apo bulevardet shtrihen në aksin rrugor Prishtinë – Prizren me një gjërësi profili 30 m i cili formohet nga 2 korsi në të dy drejtimet, i njëjti profil përsëritet dhe në zonën e 5-të Bazuar në statistikat e raportit të performancës Komunale të vitit 2017 – publikuar nga MAPL, përqindja e rrugëve lokale të shtruar në komuna është në një mësim të mirë për rajonin qendër. Komuna me përqindjen më të madhe të shtruarjes së rrugëve lokale në Komuna

është Komuna Podujevë me 89.05%, Komuna Fushë Kosovë me 88.51%, Komuna Shtime me 80.96%, Komuna Drenas me 53.36%, Komuna Graçanicë me 49.57%, Komuna Lipjan me 41.38%, Komuna Prishtinë me 40.09% dhe Komuna Obiliq me 35.10%. Sa i përket përqindjes së vendbanimeve të përfshira në sistemin e ujit të pijshëm Komuna me përqindjen më të madhe është Komuna Obiliq me 88.89%, vijon Komuna e Fushë Kosovës me 87.50, Komuna e Shtimes me 78.6%, Komuna Graçanicë me 75.00%, Komuna Lipjan me 66.13% dhe Komuna e Prishtinës me 62.79%. Në Komunat me përqindjen më të vogël janë, Komuna Drenas me 35.71 dhe Komuna e Podujevës me 44.87%. Përqindjen e gjatësisë së rrugëve lokale me ndriçim publik e kryeson Komuna e Graçanicës me 79.62% dhe Komuna e Fushë Kosovës me 71.50% ndërsa Komunat me përqindjen më të vogël të shtrirjes në sistemin e ndriçimit janë Komuna e Drenasit me 6.05% me dhe Komuna e Shtimes me 11.7%. Komuna Drenas kryeson si Komuna me përqindjen më të madhe të vendbanimeve në sistemin e trajtimit të ujërave të zeza me përqindjen prej 97.62% duke vijuar

Rajoni socio-ekonomik qendër e ka infrastrukturën me të zhvilluar në vend, rrugët lokale, nacionale dhe ndërkombëtare, infrastruktura hekurudhore dhe transporti ajror.

Komunën e Lipjanit me 79%. Komuna me përqindjen më të ulte është Komuna e Prishtinës 6.89%.

Tabela 9 Infrastruktura lokale ne rajonin socio-ekonomik qendër ¹²

Komuna	Përqindja e rrugëve lokale të shtruara në komuna në %	Përqindja e vendbanimeve të përfshira në sistemin e ujit të pijshëm në %	Përqindja e vendbanimeve në sistemin për trajtim të ujërave të zeza në %	Përqindja e gjatësisë së rrugëve lokale me ndriçim publik në %
Prishtinë	40.09	62.79	6.98	61.79
Podujevë	89.05	44.87	0.00	19.36
Lipjan	41.38	66.13	79.03	15.47
Obiliq	35.10	88.89	0.00	63.13
Drenas	53.36	35.71	97.62	6.05
Shtime	80.96	78.26	0.00	11.79
Fushë Kosovë	88.51	87.50	18.75	71.50
Graçanicë	49.57	75.00	0.00	79.62

¹² <https://mapl.rks-gov.net/raportet-vjetore-te-mapl-se/> raporti i performances se Komunave 2017

PROFILET RAJONALE

RAJONI SOCIO-EKONOMIK LINDJE

LINDJE

2.298.50 km²

293 vendbanime

327.960 banorë

Rajoni zhvillimor lindje përbëhet nga njëmbëdhjetë komuna: Ferizaj, Gjilan, Han i Elezit, Kaçanik, Novobërdë, Shtërpce, Viti, Klllokoti, Ranillug, Kamenicë dhe Partesh. Ai kufizohet me rajonin ekonomik qendër në anën veriore, me Serbinë në lindje, me Rajonin Ekonomik Jug në anën perëndimore dhe me Maqedoninë në anën jugore

SIPERFAQJA DHE POPULLSIA

Rajoni socio-ekonomik lindje ka një sipërfaqe prej 2.298.50 km², popullsi prej 327.960 banorë dhe përbën 18.23 % të tërës së popullsisë së Kosovës (1.798.506)¹³. Rajoni socio-ekonomik lindje përbën rreth 21 % të tërës së territorit të Kosovës (10.905,25 km²)¹⁴. Mesatarisht, në rajonin lindje jetojnë rreth 142 banorë në 1 km². Dendësinë më të madhe të popullsisë në rajonin lindje e ka komuna Ferizajt me 298 banorë në 1 km². Komuna e dytë me radhë për nga dendësia është komuna e Gjilanit me 204 banorë që jetojnë në 1 km², ndërsa dendësia më e vogël të popullsisë në rajonin qendër shënohet

në komunën e Shtërpce kështu llogaritet se jetojnë 27 banorë në 1 km². Në komunën e Novobërdës jetojnë 35 banorë në 1 km², në komunën e Ranillugut 49 banorë në 1 km². Në rajonin lindje janë 293 vendbanime dhe kjo përbën rreth 19.55 % të tërës së vendbanimeve në Kosovë. Komuna me më së shumti vendbanime në rajonin Lindje me 58 banime është ajo e Kamenicës, ndërsa komuna me numrin më të vogël të vendbanimeve është komuna e Parteshit me vetëm 3 vendbanime. Ndërsa sipërfaqen më të madhe në rajonin lindje e ka komuna e Kamenicës 416.61 km² pastaj është Gjilani me 391.84 km² dhe Ferizajt 344.61 km².

¹³ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-nees/vleresimi-i-popullsise-2017>

¹⁴ http://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_territorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

Tabela 10 Të dhënat mbi sipërfaqen dhe popullsinë e rajonit lindje

Nr.	Komunat	Popullata	Sipërfaqja ¹⁵	% e territorit të rajonit lindje	Nr. Vendbanimeve
1	Gjilan	80,162	391.84 km ²	17.04 %	42
2	Ferizaj	103,003	344.61 km ²	14.99 %	44
3	Viti	47,615	269.69 km ²	11.73 %	38
4	Kamenicë	30,750	416.61 km ²	18.12 %	58
5	Novobërdë	7,160	203.98 km ²	8.87 %	34
6	Kaçanik	34,206	211.28 km ²	9.19 %	31
7	Hani i Elezit	9,998	83.11 km ²	3.61 %	10
8	Shtërpçë	6,773	247.70 km ²	10.77 %	16
9	Ranillug	3,810	77.62 km ²	3.37 %	13
10	Klllokot	2,753	23.39 km ²	1.01 %	4
11	Partesh	1,730	28.67 km ²	1.24 %	3
	Gjithësejt	327,960	2,298.50	99.94	293

DEMOGRAFIA

Rajoni socio-ekonomik lindje karakterizohet me përbërje të ndryshme etnike Shqiptare janë 87.814 banorë, Turq 978 banorë, Serb 624, RAE 377 dhe të tjerë 164. Popullsia e rajonit lindje është relativisht e re dhe përfshin grup moshë të ndryshme.

Popullsia e rajonit lindje e grup moshë nën 19 vjeç është në total prej 131.420 banorë, ku komuna me numrin më të madh të grup moshë nën 19 vjeç është komuna e Ferizajt 42.499 dhe kjo shifër përbën 42% e popullsisë së përgjithshme të komunës së Ferizajt. Pastaj vijon komuna Gjilan me 33.288 banorë ku në përqindje janë 41.60 % e popullatës së përgjithshme të komunës së Gjilanit, dhe komuna Viti me 19.298 banorë të moshave nën 19 vjeç 40.80 % të popullatës së përgjithshme të komunës së Vitit. Sipas vlerësimit të

Rajoni socio-ekonomik lindje ka një demografi të ndryshme të popullatës, si Shqiptar, Boshnjak, Turq, Serb, RAE etj.

ASK të vlerësimit të popullsisë së vitit 2017 komuna me shtimin natyror më të madh është komuna e Ferizajt me 1446 pastaj vijon komuna e Gjilanit me 893 banorë. Në rajonin lindje mund të shohim nga grafikoni i poshtëshënuar se numri i femrave prej 169735 është më i madh se numri i meshkujve në të njëjtin rajon prej 163.184.

¹⁵ <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

Tabela 11 Të dhënat demografike, mortaliteti, nataliteti, komunitetet sipas komunave të rajonit lindje (ASK Vlerësimi i popullsisë 2017).¹⁶¹⁷

KOMUNA	POPULLATA E PËRGJITHSHME	NATALITETI	MORTALITETI	SHQIPTARË	BOSHNJAK	TURQ	RAE	SERB	TË TJERË
Gjilan	80162 (90178 ¹⁸)	1,472	579	87,814	121	978	377	624	164
Novobërdë	7,160	46	29	3,524	5	7	66	3,122	2
Kamenicë	30,750	391	259	34,186	9	5	240	1,554	56
Ferizaj	103,003	1,990	544	104,152	83	55	3,857	32	168
Kaçanik	34,206	576	152	33,362	20	2	6	1	7
Shtërpçë	6,773	90	137	3,757	2	/	25	3,148	7
Viti	47,615	809	253	46,669	25	4	26	113	90
Hani i Elezit	9,998	147	60	9,357	42	/	/	/	2
Klllokot	2,753	27	24	1,362	/	1	9	1,177	6
Ranillugë	3,810	37	62	164	1	/	/	3,692	3
Partesh	1,730	41	29	/	/	/	/	1,785	2
	327960	5,626	2128	324,347	308	1052	4606	15,248	507

Tabela 12 Të dhënat demografike grupmoshat sipas gjinisë femër (ASK regjistrimi i popullsisë 2011)¹⁹

Komuna	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Gjilan	11,380	4,768	3,887	3,184	3,048	3,529	3,305	2,818	2,207	1,712	1,506	3,480
Novobërdë	802	286	281	245	219	209	191	183	163	136	141	394
Kamenicë	4,301	1,751	1,754	1,281	1,239	1,302	1,221	1,111	889	749	604	1,504
Ferizaj	15,287	5,289	4,724	4,195	4,131	4,075	3,523	3,068	2,393	2,006	1,648	3,430
Kaçanik	4,645	1,614	1,478	1,269	1,256	1,347	1,072	917	756	581	467	1,037
Shtërpçë	875	252	267	245	266	251	235	185	181	157	115	366
Viti	6,957	2,451	1,949	1,692	1,688	1,780	1,533	1,250	937	746	747	1,557
Hani i Elezit	1,322	429	425	329	359	336	341	248	234	155	124	265
Klllokot	317	145	119	59	66	94	105	69	56	41	43	124
Ranillugë	315	154	159	124	96	101	143	135	108	99	103	360
Partesh	166	85	79	55	52	57	65	57	46	46	46	111
Gjithsej	46,367	17,224	15,122	12,678	12,420	13,081	11,734	10,041	7,970	6,428	5,544	11,126

¹⁶ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-nees/vleresimi-i-popullsisë-2017>

¹⁷ <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

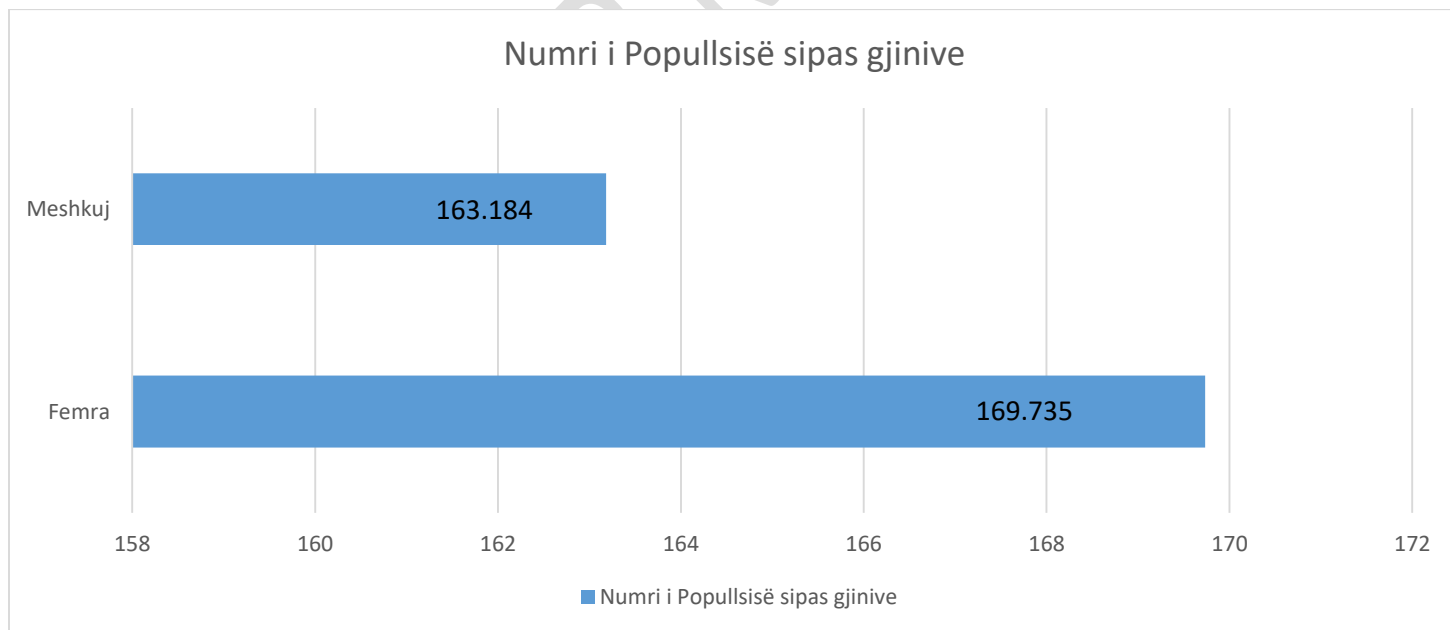
¹⁸ <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

¹⁹ <http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

Tabela 13 Të dhënat demografike grupmoshat sipas gjinisë meshkuj (ASK regjistrimi i popullsisë 2011)²⁰

Nr.	Komuna	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
1	Gjilan	12,084	5,056	4,435	3,469	3,058	3,012	3,204	2,797	2,237	1,629	1,299	3,074
2	Novobërdë	841	309	312	278	241	240	237	221	190	143	129	340
3	Kamenicë	4,599	2,001	1,721	1,498	1,379	1,362	1,119	1,113	946	709	619	1,413
4	Ferizaj	16,227	5,696	5,126	4,461	4,024	3,843	3,304	2,927	2,434	1,975	1,640	3,127
5	Kaçanik	4,936	1,781	1,683	1,392	1,320	1,198	1,067	946	756	558	451	882
6	Shtërpçë	896	288	315	291	275	259	222	208	180	168	130	322
7	Viti	7,211	2,679	2,175	1,808	1,635	1,711	1,485	1,229	923	730	646	1,468
8	Hani i Elezit	1,456	471	406	425	382	327	321	302	214	156	117	259
9	Kllokot	353	165	125	104	68	83	82	91	51	63	43	90
10	Ranillugë	340	154	169	148	115	91	118	173	146	112	91	312
11	Partesh	174	112	93	58	36	57	75	73	68	48	37	91
Gjithsej		49,117	18,712	16,560	13,932	12,533	12,183	11,234	10,080	8,145	6,291	5,202	11,378

Tabela 14 Numri i popullsisë sipas gjinive

²⁰ <http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

BURIMET NJERZORE DHE TREGU I PUNËS

Resurset e reja njerzore në rajonin lindje paraqesin një faktor të rëndësishëm për zhvillimin e aktiviteteve ekonomike.

Sfida ekonomike me të cilën ballafaqohet ky rajon është papunësia. Fenomeni i papunësisë më së shumti është i shfaqur tek të rinjtë. Kërkesa e përgjithshme për punë në masë të madhe tejkalon mundësitë që ofrohen nga tregu i punës. Pra konsiderohet se mundësitë për punësim janë të limituara sidomos tek të rinjtë pas diplomimit. Duke e pasqyruar numrin e madh të rinjve të diplomuar do të ishte e nevojshme që komunat të zhvillojnë programe vjetore për realizimin e praktikës profesionale nga të rinjtë.

Fenomeni i papunësisë me se shumti është i shfaqur tek të rinjtë, kërkesa për punë tejkalon në masë të madhe ofertën për punë. Ky rajon ka potenciale të mëdha të burimeve njerzore.

Sipas të dhënave nga agjencia e punësimit, raporti 2017 numri i përgjithshëm i punëkërkuarve në rajonin lindje është 20.905 punëkërkuar, ndërsa oferta e punës 1831. Numri me lartësi të punëkërkuarve është në komunën e Gjilanit 5725 dhe vijon me Ferizajn 5460 Viti 2804 Kamenica 1713 Shtërpce 1010 Novobërdë 879 Hani i Elezit 498 dhe sipas zyrtarëve të Komunës Klllokot 300 punëkërkuar aktiv dhe Ranillug 683.

Tabela 15 Papunësia dhe vendet e lira të punës në rajonin lindje²¹

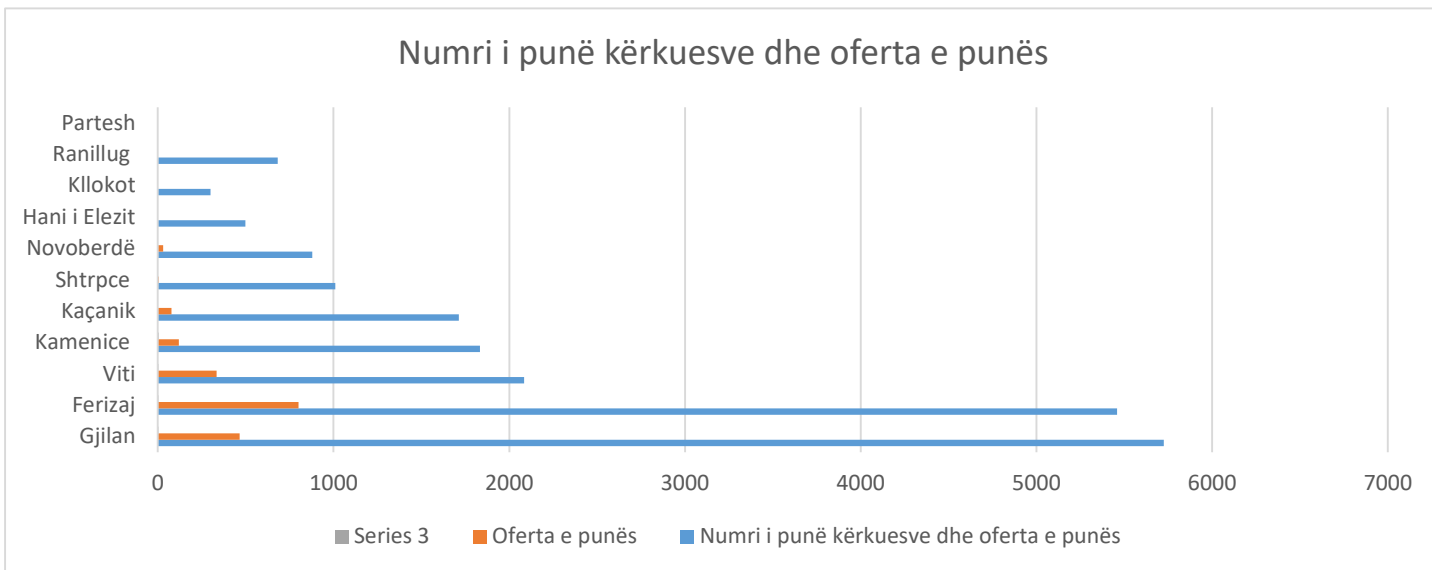
Komuna	Papunësia (Numri i punëkërkuarve)	Vendet e Lira të Punës të Rregullta	Vendet e Lira PATP
Gjilan	5,725	465	280
Novobërdë	879	30	25
Kamenicë	1,833	120	58
Ferizaj	5,460	801	187
Kaçanik	1,713	77	92
Shtërpce	1,010	4	37
Viti	2,804	334	134
Hani i Elezit	498	0	22
Klllokot	300 ²²	NA	NA
Ranillugë	683 ²³	NA	NA
Partesh	NA	NA	NA
	20.905	1831	835

²¹ <https://apr.krs.gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=2> Raporti i punësimit për vitin 2017

²² Info e dërguar nga komuna Klllokot

²³ Info e dërguar nga komuna Ranillug

Tabela 16 Numri i punë kërkesve ne rajonin lindje

ARSIMI

Sistemi arsimor ne rajonin lindje është i ngjashëm me rajonet e tjera me një infrastrukture të mirë. Sipas statistikave të arsimit publik 2017-2018²⁴ numri i shkollave ne rajonin lindje ne arsimin fillorë dhe te mesëm te ulet është 200 ndërsa ne arsimin e mesëm te larte është 27. Gjithsejtë shkolla ne rajonin lindje janë 227 shkolla ne arsimin publik. Kur flitet për numrin e nxënësve sipas statistikave vitit te njëte numri i nxënësve sipas nivelit arsimor ne ketë rajon ne arsimin fillor dhe te mesëm te ulet është 45.455 duke përfshirë shkollat serbe në komunën e Ranillugut dhe Parteshit. ndërsa ne arsimin e mesëm te larte është 18.894 duke përfshirë edhe komunat ne shkollat serbe në komunat Klllokot, Ranillug, Partesh. Numri i përgjithshëm i nxënësve ne te dy nivelet ne rajonin lindje është 64.349.

Arsimi i mesëm profesional, që nënkupton institucionet e arsimit dhe aftësimin profesional dhe për të ertitur, ka si qëllim parësor përgatitjen e kuadrove për treg të punës, por nëse ndiqet rruga e trasuar në legjislacionin në fuqi ofron edhe mundësi të aplikimit në studime të larta post sekondare te nivelit të 5 të kornizës kombëtare të kualifikimeve-KKK dhe universitare.

Arsimi i mesëm profesional në rajonin lindje është i ndare në 12 lëmi të ndryshme; Lëmi e pylltarisë dhe përpunimit të drurit, lëmi e makinerisë dhe përpunimi i metaleve, lëmi e xehetarisë metalurgjisë dhe gjeologjisë, lëmi e elektronikës, lëmi e xheodezisë dhe ndërtimtarisë, lëmi i trafikut, lëmi e textilit dhe lëkurëtarisë, lëmi i kimisë i jo metaleve dhe grafikes, lëmi i hotelierisë dhe turizmit, lëmi ekonomik dhe juridik, lëmi natyror, matematikor, lëmi i shëndetësisë dhe mbrojtjes sociale, lëmi i kulturës artit dhe informimit publik.

Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale përmes Agjencisë së Punësimit të Republikës së Kosovës, menaxhon tetë qendra të aftësimin profesional (QAP) me 69 punëtori dhe 30 profesione të ndryshme. Në këto qendra bëhet aftësimi dhe ri-aftësimi i personave që janë të regjistruar si punëkërkes, të papunë dhe ata që marrin shërbimet për

Ne rajonin socio-ekonomik lindje veçohen lëmit profesionale, Elektro-teknikes, Makinerisë dhe përpunimit te metaleve.

orientim në karrierë pranë të gjitha zyrave të punësimit në këtë komunë. Ne rajonin lindje qendrat e aftësimin profesional në komunat Gjilan dhe Ferizaj ofrojnë trajnime në këto profesione asistent administrativ/kontabilitet, administrim biznesi vetëpunësim, elektro instalime, ndërtimtarë, instalime të ujësjellësit dhe kanalizimit, agrikulturë, kompjuter-braille, kuzhine, saldime, zdruktharë, TIK, mirëmbajtës i objekteve, hotelierë, instalues i ngrohjes qendrore. Në institucionet e arsimit të lartë në Kosovë përkatësisht rajonin lindje ofrohen studimet për Bachelor, Master ne institucionet publike dhe private.

²⁴ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-ne-es/statistikat-e-arsimit-20172018>

Sipas statistikave të arsimit të lartë publik 2017-2018 në rajonin lindje gjithsej studente të diplomuar janë 109 në nivel Bachelor, nga ata 51 meshkuj dhe 58 femra ndërsa numri i përgjithshëm i studenteve është 4493 studente në 23 universitetet publike në Gjiçan dhe Ferizaj. Sipas statistikave të arsimit të lartë 2017-2018 në institucionet private në nivelin Bachelor universiteti privat në komunën e Gjiçanit në të cilin sipas statistikave të Arsimit të lartë 91 studente 37 femra dhe 54 meshkuj numri i përgjithshëm i studenteve është 465. Ndërsa në nivelin e arsimit të lartë Master sipas statistikave të Arsimit 2017-2018 në rajonin lindje janë dy universitetet publike me numër të diplomuar prej 15 student 6 janë femra dhe nëntë janë meshkuj. Numri i përgjithshëm i studenteve në universitetin publik në nivel master është 155. Në nivelin e arsimit të lartë master në institucionet private sipas statistikave të arsimit 2017-2018 në rajonin lindje gjithsej student të diplomuar i kemi 27 ku nga ata 15 janë femra dhe 12 janë meshkuj. Numri i përgjithshëm i studenteve në rajonin lindje në institucionet private është 39.

Arsimi i mesëm profesional në rajonin lindje është i ndarë në 12 lëmi të ndryshme; Lëmi e pylltarisë dhe përpunimit të drurit, lëmi e

makinerisë dhe përpunimi i metaleve, lëmi e xehetarisë metalurgjisë dhe gjeologjisë, lëmi e elektronikës, lëmi e xheodezisë dhe ndërtimtarisë, lëmi i trafikut, lëmi i textilit dhe lëmi i kimisë i jo metaleve dhe grafikes, lëmi i hotelarisë dhe turizmit, lëmi ekonomik dhe juridik, lëmi natyror, matematikor, lëmi i shëndetësisë dhe mbrojtjes sociale, lëmi i kulturës artit dhe informimit publik. Sipas të dhënave nga zyrtaret komunal Partesh janë 2 shkolla fillore dhe 4 shkolla të mesme në drejtimet Gjymnaz matematikore janë 140 nxënës, drejtimi mjekësor 92 nxënës, ekonomik 80 nxënës dhe elektroteknik 62 nxënës. Në komunën Klokot sipas zyrtareve komunal të kësaj komune Një shkollë e mesme e drejtimit teknik-ekonomik me numër të përgjithshëm të nxënësve 95. Në komunën Ranillug janë dy shkolla të mesme shkolla Ekonomike-tregtisë, Shkolla e mjekësisë dhe një paralele në komunën Kamenice Gjymnazi teknik me një numër të përgjithshëm të nxënësve 300. Në komunën e Shtërcës sipas zyrtareve komunal të kësaj komune janë dy gjimnaze me drejtime; Teknik ekonomik, teknik financiar, teknik i së drejtës, teknik i fizioterapisë teknik kulinare, infermiere e pediatriës infermiere e mjeksisë, matematikor dhe i përgjithshëm, natyror, shoqëror, hotelieri, teknik i makinerisë, me një numër të përgjithshëm të nxënësve 724.

Tabela 17 Lëmi të profesionale në rajonin lindje ²⁵

BURIMET NATYRORE

²⁵ <https://masht.rks-gov.net/shkollat-profilet>

Numri nënësve	Ranillug	Kllokot	Gjilan	Ferizaj	Viti	Kamenicë	Novobërdë	Kaçanik	Hani i Elezit	Shtërpçë	Partesh	Gjithsej
Lëmi e pylltarisë dhe përpunimit të drurit				148								
Lëmi e xehetarisë, metalurgjisë dhe gjeologjisë						90						90
Lëmi makinerisë dhe përpunimi i metaleve			283	528	208	62		233				1314
Lëmi e elektro- teknikës			544									
Lëmi e gjeodezisë dhe ndërtimtarisë			259									
Lëmi e trafikut				129		134		218				481
Lëmi e textilit dhe lëkurëtarisë			238		18							256
Lëmi e kimisë, i jo metaleve dhe e grafikes			58		38							96
Lëmi e tregtisë, hotelarisë dhe turizmit				242	57							299
Lëmi ekonomik dhe juridik			1365	1313	86	136						2900
Lëmi shëndetësor dhe mbrojtjes sociale			894	788								1682
Lëmi e kulturës artit dhe informimit publik			894	87		761						1742
Gjithsej			4535	3584	811			671				9601

zhvillimin ekonomik, Rajoni socio-ekonomik lindje posedon liqene dhe lumenj përmes të cilëve mund të krijoj kushte për zhvillimin e aktiviteteve të ndryshme ekonomike. Ky rajon karakterizohet me kapacitet të kënaqshëm të ujit dhe burimeve të tjera natyrore. Lumenjtë më të mëdhenj në Rajon janë Lepenci, Nerodime dhe Morava e Binçës. Në zonën e Sharrit ka rreth 25 liqene të vogla akullnajore. Liqeni i Livadicës dhe Jazhnicës janë liqenet më të bukura me pamje piktoreske. Toka është kodrinore-malore, mjaft pjellore dhe është e përshtatshme për bujqësi. Struktura e tokës kodrinore-malore është e përshtatshme edhe për industri të drurit. Mirëpo një pjesë e madhe e tokës aktualisht është e pa përdorur ose nuk është përdorur në avantazhin më të mirë posaçërisht në lidhje me planifikimin bujqësor, industrinë e lehtë apo atë të mesme. Përdorimi më i mirë do të kontribuonte në një ërajon më të larmishëm dhe më të qëndrueshëm ekonomikisht. Fauna është gjithashtu shumë e pasur në rajonin lindje. Kafshët e egra që jetojnë në

etj. Gjithashtu ky rajon është i pasur edhe me minerale dhe xehe si: plumbi, zinku, argjendi, ari, bakri, kromi, hekuri, magnezi, linjiti, guri dekorativ, mermeri, kaolini, graniti, rëkëuarci, argjilë. Në kërajon dallohet miniera Artanës që ka përqindje të lartë të këtyre mineraleve dhe xeheve. Vendburimi më i rëndësishëm i Mn, sipas të dhënave të kompleksit Trepça gjendet në zonën e minierës ekzistuese të Artanës ku përmasat e tjetërimit të Pb-Zn është formuar mineralizimi i Mn-Fe. Resurset e vlerësuara të manganit në këtë vendburim janë rreth 5 milion ton xehe, me përmbajtje rreth 22 % Mn. Valorizimi i xehes së Mn nga ky lokacion, duhet të paraprihet me shqyrtimet teknike të gjendjes dhe mundësi të qasjes në minierën e mbyllur të Mn, si dhe kërkimet programore të mundësisë dhe efekteve të koncentrimit të Mn

nga xehja në koncentrat, me metoda të flotacionit dhe me metoda të koncentrimit magnetik.²⁶

Rajoni socio-ekonomik lindje ka sipërfaqe të konsiderueshme të tokës bujqësore dhe sektorët me të zhvilluar janë blegtoria, pemëtaria, perimtaria.

SEKTORI I BUJQËSISË

Klima e mesme kontinentale dhe relievi heterogjen i rajonit lindje ofrojnë kushte të përshtatshme për zhvillimin e blegtorisë të korrurave dhe në përgjithësi prodhimin bujqësor. Në rajonin lindje gjithsejtë sipërfaqe e shfrytëzuar e tokës bujqësore janë 87.555,12 hektarë nga kjo sipërfaqe komuna e Ferizajit ka 18.708,56 hektarë që është komuna me sipërfaqen më të madhe të tokës bujqësore të shfrytëzuar në rajonin lindje. Komuna e dytë më radhe është komuna e Vitisë me 16.305,81 hektarë dhe komuna e Kamenicës me sipërfaqe të tokës së shfrytëzuar bujqësore prej 14.928,75 hektarë. Sipërfaqja e tokës së punueshme-ara në rajonin lindje në total është 34.365,61 hektarë sipërfaqen më të madhe të tokës së punueshme-ara e ka komuna e Ferizajit me një sipërfaqe prej 9.077,18 pastaj është komuna e Vitisë me sipërfaqe prej 7.812,51 dhe komuna e Gjilanit me sipërfaqe prej 5.949,88.

Sa i përket sipërfaqeve të kopshteve rajoni socio-ekonomik lindje në total ka 266 hektar kopshte, sipërfaqen më të madhe e ka komuna e Ferizajit me 53,85 hektar pastaj komuna e Vitisë me 51,26 hektarë dhe ajo e Gjilanit me 46,36 hektar. Sipërfaqja e livadheve dhe kullosave në rajonin lindje është 51.759,88 hektarë Kamenica ka sipërfaqen më të madhe të livadheve dhe kullosave në rajonin Lindje me 10.377,24 hektarë pastaj është komuna e Ferizajit me sipërfaqe prej 9.348,04 hektarë dhe komuna e Vitisë me 8.324,76 hektarë Tokat pyjore në rajonin lindje përbëjnë një sipërfaqe të përgjithshme prej 12.476,52 me shumë toka pyjore ka komuna e Gjilanit me një sipërfaqe prej 2.935,25 hektar pastaj është komuna e Ferizajit me një sipërfaqe prej 2.389,02 hektar dhe komuna e Kamenicës me 2.063,03 hektarë.

Tabela 18 Të dhëna mbi sipërfaqet bujqësore në rajonin lindje²⁷

KOMUNAT	Sipërfaqja e shfrytëzuar e tokës bujqësore/ Sipërfaqja ha	Toke e punueshme- Arat/Sipërfaqja ha	Kopshte	Livadhet dhe kullotat/Sipërfaqja ha	Toke bujqësore e papërdorur Sipërfaqja ha	Toka pyjore/Sipërfaqja ha	Toka jobujqësore/ Sipërfaqja ha
Gjilan	14 624.11	5 949.88	46.36	8 285.44	633.25	2935.25	306.67

²⁶ http://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/docs/Strategjia_Minerare_e_Republikes_se_Kosoves_2012-2025.pdf

²⁷ https://www.mbpzhr-ks.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSOVES_2014_Rezultatet_Perfundimtare.pdf

Novobërdë	4 949.58	2 281.80	14.64	2 577.83	213.39	1128.27	149.46
Kamenicë	14 928.75	4 323.51	23.74	10 377.24	838.02	2063.03	280.39
Ferizaj	18 708.56	9 077.18	53.85	9 348.04	490.72	2389.02	846.23
Kaçanik	7 883.43	1 516.57	27.68	6 281.89	185.82	1836.87	250.44
Shtërpçë	4 227.35	294.40	15.72	3 828.59	382.25	132.59	63.95
Viti	16 305.81	7 812.51	51.26	8 324.76	421.85	734.74	669.66
Hani i Elezit	1 825.90	262.49	8.66	1 550.41	89.95	630.21	35.80
Klllokot	1 213.45	804.84	4.59	385.37	20.67	287.54	44.84
Ranillugë	1 855.83	1 143.63	13.93	678.49	111.16	305.35	72.71
Partesh	1 032.35	898.80	5.90	121.82	6.50	33.65	56.82
Gjithësejt	87.555,12	34.365,61	266.33	51759.88	3393.58	12,476,52	2776.97

SEKTORI I TURIZMIT

Rajoni socio-ekonomik lindje ka potenciale të mëdha për turizëm rural dimëror dhe rehabilitues. Ndër potencialet turistike në rajonin lindje që vlejnë të ceken janë Qendra e skijimit në Brezovicë banja termo-minerale në Klllokot, kështjella e Novobërdës, etj. Objekte me vlerë që nga lashtësia dhe mjaft tërheqëse për t'u vizituar mund të përmendim: Kisha Dardane në malet midis fshatrave Komogllavë-Sojevë dhe fshatit i vjetër. Ujësjellësi i kohës Ilir-Romake në fshatin Komogllavë, tumat (varrezat) Ilire në fshatin Varosh, Mulliri i Nikës ende në funksion që nga viti 1321 dhe bifurkacioni i lumit Nerodime si fenomen i rrallë natyror. Bifurkacioni i lumit Nerodime paraqet një ëshembull të vetëm në Evropë të derdhjes së një lumi në dy dete. Lumi i Nerodimes buron në bjeshkë të Jezercit, në afërsi të Ferizajt ndahet pakthyeshëm në dy dege, të cilat kanë derdhje në dy dete të ndryshme. Degja veriore (dega e majte) derdhet në lumin Sitnice dhe vazhdon rrugëtimin në lumin Iber, Morave dhe përmes Danubit derdhet në detin e zi, ndërsa degja jugore (dega e djathtë) përmes lumit Lepenc dhe Vardarit derdhet në detin Egje. Ky kuriozitet natyror është mjaft tërheqës për shumë studiues, dhe ka rendësi të madhe edukativo arsimore, shkencore dhe turistike. Nder Ky rajon ka potencial të madh për zhvillimin e turizmit dimëror, bazuar kjo në një traditë të hershme e cila lidhet drejtëpërdrejt me kushtet e favorshme topografike dhe ato klimatike për zhvillimin e këtij lloji turizmi. Malet e mëdha të mbuluara me borë deri në 280 ditë në vit dhe afërsia me komunikacionin rrugor me shtetet fqinje e bëjnë rajonin lindje mjaft të favorizuar për turizëm. Zona me vlefshme turistike në rajonin lindje është Brezovica e cila është pjesë e parkut kombëtar të Sharrit. Vargu i maleve të Brezovicës shtrihet në sipërfaqe prej 39,000 hektarë me një terren të lartë malor alpin dhe pyje. Qendra e skijimit në Brezovicë në malet e Sharrit gjendet mes 1.700m dhe 2.500m lartësi mbidetare. Parku kombëtar i Sharrit karakterizohet me bukuri dhe vlera të veçanta natyrore (biologjike, biogeografike, gjeologjike, gjeomorfologjike, hidrologjike, dhe klimatike) që kanë rendësi të posaçme rekreative turistike. Sharri radhitet ndër gjashtë zonat me biodiversitetin më të pasur në Evropë²⁸. Kjo zonë turistike ofron kushte të shkëlqyeshme të motit dhe borës si dhe sezon të skijimit nga nëntori deri në maj.

Brezovica me pozitën e saj gjeografike qëndron në një epikë strategjike ku mund të arrihet për një orë me makinë nga dy aeroporte

ndërkombëtare: Aeroporti i Prishtinës (60 km) dhe ai i Shkupit (70 km). Pyjet e egra dhe malet gjatë verës i'u lënë përshtypje shumë vizitorëve. Flora dhe fauna e pasur mund të kontribuojnë në zhvillimin e zonave të ëmbrojtura dhe turizmit në parkun kombëtar, sidomos në atë të malit Sharr. Po ashtu malet e Sharrit posedojnë liqene të vogla në lartësi të mëdha mbidetare me peizazhe shumë piktoreske të cilat janë atraktive për shumë vizitorë. Në komunën e Ranillugut vende atraktive për zhvillimin e turizmit të natyresë janë pyjet halore, pisha e bardhë dhe e zezë mbi moshën 40 vjet një sipërfaqe prej rreth 270 ha, që

Rajoni socio-ekonomik lindje ka të zhvilluar turizmin dimëror në Brezovicë dhe rehabilitues në Klllokot, ky rajon shquhet për bukuri të rralla natyrore, klimatike, hidrologjike.

ndodhet në periferi të Ranillugut dhe mund të përdoret për rekreacion natyror, turizëm rekreativ i banjave shëndetësore dhe turizmit rekreativ. Në fshatin Ropotovë ka kushte të mira për hiking, çiklizëm dhe motoçiklizmit, gjithashtu edhe për kalërim.

Në fshatrat Bozhevc, Rajanovce, Kormnjane Domorovce dhe shumë tjera ka kushte të mira për

²⁸ ECMC 1989

ekskursione, eko - rekreative, rural, gjueti dhe format e tjera të turizmit natyror. Tërheqjet turistike në komunitetin e ranillugut të cilat në mund të specifikojmë janë ngjarje kulturore dhe sportive si "lojrat e Vidodanit" në Ropotovë dhe lojërat në ditën e një Majit.

Ky rajon ofron mundësi të shkëlqyeshme të turizmit si: skijimit, ekoturizmin, lëshime me parashutë nga lartësitë malore, çiklizmin malor, ngjitjen në shkëmbinjtë, alpinizmin, kalërim etj.

PROFILI E BIZNESEVE, NUMRI I BIZNESEVE TË REGJISTRUARA

Profilët e bizneseve në rajonin lindje janë të larmishme. Rajoni socio-ekonomik lindje është rajoni me numrin më të madh të komunave. Në rajonin lindje janë të regjistruara 34109 biznese. Ndërsa llojet e bizneseve përfshijnë nga më të ndryshmet; Biznese Individuale, kompani të huaja, kooperativa bujqësore, ndërmarrje publike, shoqëri, ortakëri, ortakëri të përgjithshme, shoqëri aksionare dhe shoqëri të përgjithshme të kufizuara. Bizneset individuale kanë numrin më të madh në rajonin lindje me një numër prej 28574 duke vijuar me shoqëritë me përgjithësi të kufizuara prej 4746 dhe ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 642 biznese. Në Komunën e Ferizajt sipas tabelës së poshtme sektori me numrin më të madh të bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 10434 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjithësi të kufizuara me një numër prej 2093 pastaj vijojnë ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 293 biznese numri i përgjithshëm i bizneseve në komunën e Ferizajt është 12879 biznese. Komuna e Gjilanit ka një numër të përgjithshëm të

bizneseve prej 10379 biznese. Në Komunën e Gjilanit sipas tabelës së poshtme sektori me numrin më të madh të bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 8573 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjithësi të kufizuara me një numër prej 1604 pastaj vijojnë ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 151 biznese. Komuna e Vitisë ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 3897 biznese. Në Komunën e Vitisë sipas tabelës së poshtme sektori me numrin më të madh të bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 3424 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjithësi të kufizuara me një numër prej 370 pastaj vijojnë ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 87 biznese. Komuna e Vitisë ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 3897 biznese. Ndërsa komuna me numrin më të vogël të bizneseve në rajonin lindje është komuna e Ranillugut me një numër të përgjithshëm të bizneseve 3 biznese individuale dhe komuna e Hanit të Elezit me 155 biznese nga këto 89 janë biznese individuale dhe 64 shoqëri me përgjithësi të kufizuara.

Komunat	Biznes individual	Kompani e huaj	Kooperativa bujqësore	Ndërmarrje publike	Ndërmarrje shoqërore	Ndërmarrje tjera në juri	Ortakëri	Ortakëri e përgjithshme	Shoqëri aksionare	Shoqëri me përgjithësi të kufizuar	Gand Total
Gjilan	8573	23	6	1	/	/	2	151	19	1604	10379
Ferizaj	10434	23	4	1	2	/	1	293	28	2093	12879
Viti	3424	5	3	/	/	/	/	87	8	370	3897
Kamenicë	2461	1	1	/	/	/	/	45	1	209	2718
Novobërdë	307	/	1	/	/	/	/	4	/	60	372

Kaçanik	2571	6	3	/	2	/	2	57	1	258	2900
Hani i Elezit	89	/	/	/	/	/	/	1	1	64	155
Shtërpçë	712	1	3	/	/	/	/	4	1	88	809
Ranillug	3	/	/	/	/	/	/	/	/	/	3
Kllokot	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Partesh	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Gjithësej	28574	59	21	2	4	/	4	642	59	4746	34109

Rajoni socio-ekonomik lindje ka kushte të favorshme për zhvillimin e bizneseve, në këtë rajon janë dy zona industriale Parku industrial në Viti, Zona industriale në Ferizaj, dhe Inkubatori i biznesit në Gjilan.

EKONOMIA DHE KUSHTET PËR BIZNES

Rajoni socio-ekonomik lindje ka potenciale të mëdha dhe kushte mjaft të favorshme për biznese duke pasur parasysh faktorët e rëndësishëm si: fuqinë punëtore të arsimuar mirë, burime të lakmueshme natyrore, taksa të ulëta dhe një sistem transparent të taksave dhe fuqi blerëse për të blerë fale të hyrave të mëdha për pagesa remitencave. Ekonomia në rajonin lindje është shumë e varur nga tregtia me shumicë prodhimi, ndërtimtaria dhe shërbimet. Zonat funksionale industriale në rajonin lindje janë të vendosura në afërsi të Ferizajt, fshatit Babush me sipërfaqe prej 128,888 m² ku funksionojnë katërmbëdhjetë (14) biznese. Po ashtu vlen të theksohet një zonë tjetër industriale që është në ndërtim e sipër në komunën e Ferizajt përkatësisht në fshatin Komogllavë.

Në rajonin lindje është themeluar edhe parku industrial në Viti. Themelimi i zonës ekonomike, respektivisht parkut industrial në Budrigë, në komunën e Vitit. Ky park industrial është themeluar me datë 21.02.2017 me një sipërfaqe prej 15.50 hektar me synim të tërheqjes së investitorëve në këtë rajon.

Në qytetin e Gjilanit ekziston inkubatori i biznesit, që është financuar nga BE-ja për pagesë Agjencisë Evropiane për rindërtim, me kapacitet prej 1000 m² katror për biznes dhe 18 hapësira të punës.

Komuna e Ferizajt ka në pronësi të saj 77,09.88 ha tokë të ndarë në 46 parcela apo ngastra kadastrale të ndryshme në për-

vendbanime apo në 12 zona të veçanta kadastrale. Pjesa më e madhe e këtyre tokave është në zonat rurale. Parcelat me sipërfaqen më të madhe të pronës komunale gjenden në zonën komunale në Komogllavë 8.84.19 ha, ndërsa parcela me sipërfaqen më të vogël gjendet në zonën Komunale Nerodime e Poshtme me 0.18 Ha. Komuna e Vitit ka në pronësi të saj komunale 26,993.59 ha tokë në total. Numri i parcelave komunale në komunën e Ranillugut është 105, gjithsej 77617 m².

INFRASTRUKTURA

Rrugat ekzistuese në rajonin lindje shtrihen përgjatë linjave të komunikacionit Shqipëri - Kosovë - Serbi - Maqedoni. Infrastruktura në rajonin lindje është përmirësuar dukshëm në vitet e fundit si në rrugat rajonale si dhe në ato lokale. “Rruga 6” e cila përfshin segmentin Prishtinë – Hani i Elezit, (Arbër Xhaferi) në kufirin me Maqedoninë është gjatë rreth 65 kilometra dhe është një autostradë me standard evropian e realizuar në periudhën 2015-2019. Kjo autostradë është urë lidhëse e rrjetit kryesor të transportit të Evropës Jug-Lindore. Gjithashtu ky rajon ka implemetu investime mjaft të rëndësishme në përmirësimin e infrastrukturës lokale në 11 Komuna përbërëse të rajonit zhvillimor ekonomik lindje. Sipas statistikave të raportit të performancës Komunale të vitit 2017 publikuar nga MAPL, Komuna me përqindjen më të lartë të shtrirjes së rrugëve lokale janë: Komuna e Hanit të Elezit me 84.43%, vijon Komuna Ferizaj me një përqindje prej 81.91%, pastaj Komuna Gjilan me 73.58%, Komuna Ranillug 66.66%, Komuna Kllokot me 65.22%, Komuna Kaçanik 64.41%, Komuna Shtërc me 60.32%, Komuna Kamenicë me 57.53%, Komuna Partesh me 55.43%, Komuna Novo Bërdë me 49.63% dhe me përqindjen më të vogël të shtruarjes së rrugëve lokale është Komuna Viti me 38.68%. Rajoni socio-ekonomik lindje po ashtu është një rajon që konsiderohet me një përqindje të lartë të përfshirjes së vendbanimeve në sistemin e ujit të pijshëm dhe sistemin e trajtimit të ujërave të zeza. Komuna me përqindjen më të lartë të përfshirjes së sistemin e ujit të pijshëm janë Komuna Shtërc me 100%, Komuna Ferizaj me 95.56%, Komuna Ranillug 75%, Komuna Gjilan 66.67%, Komuna Viti me 64.10% ndërsa Komuna me përqindjen më të vogël të përfshirjes së vendbanimeve në sistemin e ujit të pijshëm janë Komuna: Kamenice me 6.90%, Kaçaniku me 25.81% dhe Partesh me 33.33%. Komuna e

Tabela 19 Infrastruktura lokale në rajonin lindje²⁹

Komuna	Përqindja e rrugëve lokale të shtruara në komuna në %	Përqindja e vendbanimeve të përfshira në sistemin e ujit të pijshëm në %	Përqindja e vendbanimeve në sistemin për trajtim të ujërave të zeza në %	Përqindja e gjatësisë së rrugëve lokale me ndriçim publik në %
Gjilan	73.58	66.67	9.52	69.47
Ferizaj	81.91	95.56	95.56	42.59%
Viti	38.68	64.10	0.00	23.99
Kamenicë	57.53	6.90	0.00	19.53
Novobërdë	49.63	60.00	0.00	13.91
Kaçanik	64.41	25.81	0.00	5.15
Hani i Elezit	84.43	63.64	0.00	51.18

parë që ka përqindjen e plotë të përfshirjes së vendbanimeve në sistemin e trajtimit të ujërave të zeza është Komuna Partesh me 100%, Komuna Ferizaj me 95.56%, Komuna Kllokot me 75%. Ndërsa Komuna me përqindjen më të ultë është Komuna Gjilan me 9.52% në rajonin lindje. Sipas statistikave të performancës rajonale të Komunave të vitit 2017 Komuna e cila e ka të kompletuar ndriçimin publik është Komuna Kllokot 73.33%, pastaj Komuna Gjilan me 69.47% dhe Komuna Ranillug me 53.66%. Me përqindjen më të ulët janë Komuna: Kaçanik 5.15%, Komuna Novo Bërdë me 13.91% dhe Komuna Kamenicë me 19.53%. Rajoni socio-ekonomik lindje gjithashtu ka qasje në infrastrukturën hekurudhore e cila është një infrastrukturë e vjetër por aktive. Linja hekurudhore e cila është pjesë e linjës hekurudhore ndërkombëtare përfshin dy qytetet e rajonit lindje: Ferizajin dhe Hanin e Elezit. Sistemi energjetik është i shpërndarë pothuajse në tërë rajonin lindje.

²⁹ <https://mapl.rks-gov.net/raportet-vjetore-te-mapl-se/> raporti i performancës së Komunave 2017

Shterpçë	60.32	100.00	0.00	/
Ranillug	66.56	75.00	0.00	53.66
Kllokot	65.22	50.00	75.00	73.33
Partesh	55.43	33.33	100.00	/

PROFILET RAJONALE

RAJONI SOCIO-EKONOMIK VERI

RAJONI SOCIO-EKONOMIK

VERI

2.051.84 km²

361 vendbanime

225.938 banorë

Rajoni socio-ekonomik i veriut është i përbërë nga shtate komuna: Mitrovica Jugore, Mitrovica e Veriut, Leposaviq, Zveçan, Zubin Potok, Vushtrri dhe Skenderaj. Rajoni socio-ekonomik veri kufizohet me Serbinë në veri, me rajonin qendër në verilindje me rajonin perendim ne perendim.

SIPERFAQJA DHE POPULLSIA

Rajoni socio-ekonomik veri mbulon një sipërfaqe prej 2,051.84 km² apo 18.81 % të territorit të Kosovës (10,905,25 km²)³⁰. Popullsia e përgjithshme e rajonit veri është 225,938 apo 12.56% e popullatës së përgjithshme të Kosovës, (1,798,506) Dendësia e banoreve në rajonin socio-ekonomik veri është 110 banore në një km². Komuna e Leposaviqit është ende komuna që përfshin sipërfaqen më të madhe të rajonit veri me një sipërfaqe prej 539.05 km², pastaj vijon komuna e Skenderajt me sipërfaqe prej 374.37 km² dhe e treta me radhë është komuna e Vushtrrisë me 344.85 km². Pastaj vijnë Zubin Potoku me 334.38 km² Mitrovica Jugore 331.18 km² Zveçani 123.01 km² dhe Mitrovica veriore 5 km². Komunitet më të populluara janë Komuna Mitrovicë Jugore me 69,346 banorë dendësia e popullsisë është 209 banorë në 1 km², Komuna Vushtri me 64,468 banorë dhe dendësia e popullsisë në komunën e Vushtrrisë është 186 banorë në 1 km²,

komuna Skenderaj me 52,343 banorë dendësia e banoreve prej 139 banorë në 1 km², Leposaviqi ka një numër të banoreve prej 13,587 banorë dhe me një dendësi prej 25 banorë në 1 km² që është komuna me dendësinë më të ulët në rajonin veri. Mitrovica veriore ka një numër të banoreve prej 12,211 dhe një dendësi prej 244 banorë në 1 km² që është komuna me dendësinë më të madhe në këtë rajon. Zveçani ka një popullsi prej 7,367 dhe një dendësi prej 59 banorë në një km dhe Zubin Potoku 6,616 banorë apo 19 banorë në një km. Ky rajon ka rreth 361 vendbanime apo 24,09 % të vendbanimeve të Kosovës nga shtatë komunitet përbërës të këtij rajoni. Komuna me shumti vendbanime është komuna e Leposaviqit me 72 gjithashtu është komuna me sipërfaqen më të madhe në rajonin veri. Ndërsa komuna me numrin më të vogël të vendbanimeve është komuna e Mitrovicës veriore me 3 vendbanime dhe është komuna me sipërfaqen më të vogël në rajonin veri.

Tabela 20 Të dhënat mbi sipërfaqen dhe popullsinë e rajonit veri.^{31 32}

Nr.	Komunitet	Popullsia	Sipërfaqja	% e territorit të rajonit veri	Nr. Vendbanimeve
1	Mitrovica Jugore	69.346	331.18 km ²	16.14 %	46
2	Mitrovica Veriore	12.211	5 km ²	0.24 %	3
3	Zveçan	7.367	123.01 km ²	5.99 %	63
4	Zubin Potok	6.616	334.38 km ²	16.29 %	61
5	Skenderaj	52.343	374.37 km ²	18.24 %	49
6	Vushtri	64.468	344.85 km ²	16.80 %	67
7	Leposaviq	13.587	539.05 km ²	26.27 %	72
	Gjithsejt	225.938	2,051.84	99.97 %	361

DEMOGRAFIA

Në rajonin ekonomik veri demografia e popullatës është e ndryshme e përbërë nga shqiptarë, boshnjakë, serbë, turq, RAE etj. Në rajonin veri dominojnë shqiptarët në numrin më të madhë prej 195,992 pastaj vijon komuniteti Serb 70,880, komuniteti Boshnjak 21,410 komuniteti RAE 1656 dhe komuniteti Turk 1,007 të tjerë 708. Qyteti me grupmoshën nën 19 vjeç i cili ka numrin më të madhë është Mitrovica e Jugut me 27,092 banorë apo 39.50 % të popullatës së komunës së Mitrovicës jugore. Pastaj vijon komuna

Rajoni socio-ekonomik veri ka sipërfaqen më të vogël në krahasim me rajonet e tjera gjithashtu edhe numrin më të vogël të popullsisë dhe dendësinë e popullsisë më të ulët në krahasim me rajonet e tjera.

Vushtrise me 23,376 banorë të moshës nën 19 vjeç apo 41.10% e popullatës së Vushtrise. Komuna e Skenderajt ka një popullsi të moshës nën 19 vjeç në numër prej 20,274 apo 38.90% të popullatës së Skenderajt. Komuna e Vushtrise ka përqindjen më të lartë të popullatës në moshën të re nën 19 vjeç në rajonin veri. Shtimi natyror i

³⁰ http://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_territorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

³¹ <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

³² <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-nees/vleresimi-i-popullise-2017>

popullsis ëne rajonin veri sipas statistikave te ASK-s ë³³ shtimin me te madh natyror e ka komuna e Mitrovices jugore me 891 banore, komuna e Vushtrrise me 846 banore duke vijuar me Skenderajin 658.

N ë rajonin veri kemi nj ë popullat ë e cila ka num ër m ë t ë madh t ë meshkujve prej 96283 krahasuar me numrin e femrave n ë t ë nj ët in rajon prej 91369.

Tabela 21 T ë dhënat demografike, mortaliteti, nataliteti, komunitetet sipas komunave t ë rajonit lindje (ASK Vlerësimi i popullsisë 2017).

Komuna	POPULLATA E PËRGIJTHSHME	NATALITETI	MORTALITETI	SHQIPTARË	BOSHNJAK	TURQ	RAE	SERB	TË TJERË
Mitrovicë e J.	69,346	1,359	468	69,497	416	518	1.181	14	70
Skenderaj	52,343	898	240	50,685	42	1	11	50	5
Vushtrri	64,468	1,240	394	68,840	33	278	212	386	53
Mitrovica e V.	12,211	32	77	4,900	1,000	210	240	22,530	580
Leposaviq	13,587	31	12	270	350	/	12	18,000	/
Zveçan	7,376	33	16	500	300	/	/	16,000	/
Zubin Potok	6,616	44	9	1,300	/	/	/	13,900	/
Gjithsej	225947	3,637	1216	195,992	2141	1007	1656	70,880	708

Tabela 22 T ë dhënat demografike grupmoshat sipas gjinisë femër (ASK regjistrimi i popullsisë 2011)³⁴

Komuna	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Mitrovicë e J.	9,815	3,260	2,997	2,833	2,839	2,554	2,185	1,956	1,766	1,557	1,216	2,656
Skenderaj	7,414	2,481	2,339	2,030	1,974	1,797	1,398	1,220	1,046	826	784	1,903
Vushtrri	9,457	3,,343	3,027	2,667	2,686	2,454	2,136	1,833	1,576	1,280	1,137	2,270
Mitrovica e V.	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Leposaviq	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Zveçan	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Zubin Potok	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Gjithsej	26,686	5,741	8,363	7,530	7,499	6,805	5,719	5,009	4,388	3,663	3,137	6,829

Tabela 23 T ë dhënat demografike grupmoshat sipas gjinisë meshkuj (ASK regjistrimi i popullsisë 2011)³⁵

Komuna	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Mitrovicë e J.	10,536	3,481	3,433	3,061	2,719	2,424	1,984	1,850	1,769	1,429	1,171	2,418
Skenderaj	7,617	2,762	2,749	2,286	1,831	1,745	1,308	1,127	1,062	879	706	1,574
Vushtrri	10,177	3,742	3,580	2,280	2,688	2,375	1,980	1,882	1,636	730	1,054	2,238
Mitrovica e V.	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Leposaviq	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

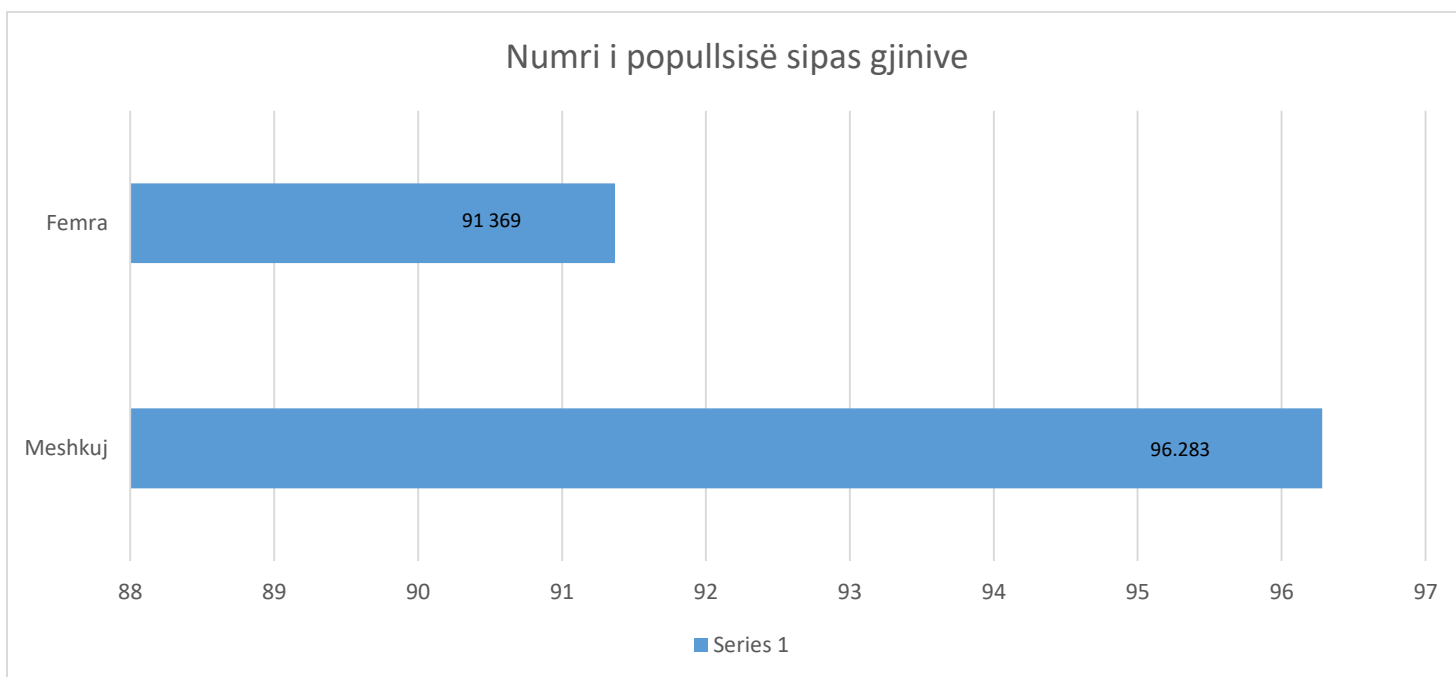
³³ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/vleresimi-i-popullsisë-2017>

³⁴ <http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

³⁵ <http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

Zveçan	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Zubin Potok	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Gjithsej	28,330	9,985	9,762	7,627	7,238	6,544	5,272	4,859	4,467	3,038	2,931	6,230

Graf 3 Numri i popullsisë sipas gjinive

BURIMET NJERZORE DHE TREGU I PUNES

Rajoni socio-ekonomik veri ka potencial të mjaftueshëm për ofrimin e fuqisë punëtore, papunësia është një element ekzistues dhe i shpërfaqur në këtë rajon konsiderueshëm. Në bazë të statistikave të raportit të punësimit për vitin 2017 numri i përgjithshëm i punëkërkuësve në rajonin veri është 13950 ndërsa oferta e punës është 1138 ku dhe shohim një diferencë të madhe ndërmjet ofertës dhe kërkesës për punë gjithmonë duke pasqyruar që të dhënat nuk e pasqyrojnë realitetin në terren. Shumë punëkërkuës nuk drejtohen në zyrat e punësimit që të jenë të evidentuara si shifra. Nga tabela mëposhtme shohim se komuna e Mitrovicës ka numrin më të madh të punëkërkuësve prej

5464 dhe një ofertë të vogël pune prej 535 vende të lira. Vijnë Komuna e Vushtrrisë me 4285 punëkërkuës dhe 200 vende të lira pune. Komuna e Skenderajt me 2563 punëkërkuës dhe 235 mundësi punësimi, duke vijuar me Komunat me numrin më të vogël të punëkërkuësve si: Komuna e Leposaviqit 893 punëkërkuës, Zubin Potok me 569 punëkërkuës dhe Zveçanit me 176 punëkërkuës. Rajoni socio-ekonomik veri ka një potencial të madh të njerëzor për tregun e punës duke përfshirë këtu një fuqi punëtore mjaft tërë dhe të kualifikuar.

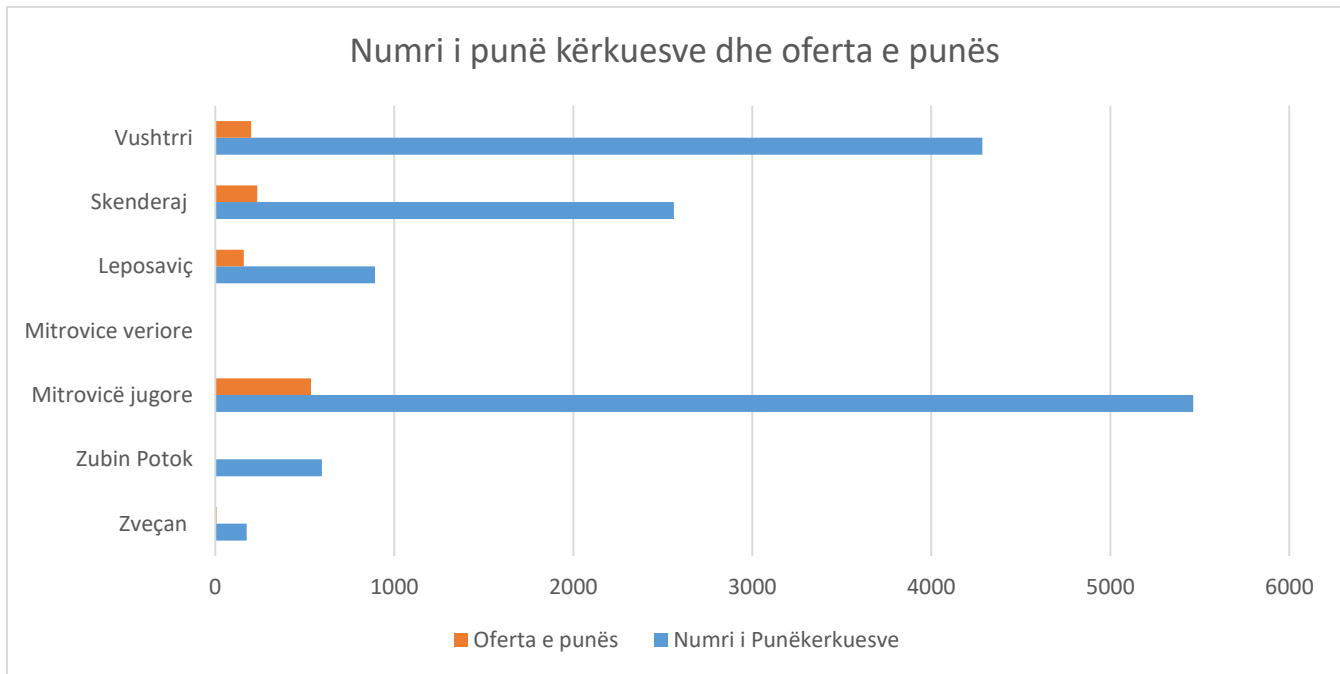
Tabela 24 Papunësia dhe vendet e lira të punës në rajonin veri³⁶

Rajoni socio-ekonomik veri ka burime të mjaftueshme njerëzore për tregun e punës kërkesa për pune e tejkalon dukshëm ofertën për pune.

Komuna	Papunësia (Numri i punëkërkuësve)	Vendet e Lira të Punës të Rregullta	Vendet e Lira PATP
Mitrovicë e J.	5,464	535	244
Skenderaj	2,563	235	119
Vushtrri	4,285	200	239
Mitrovica e V.	/	/	/
Leposaviq	893	160	20
Zveçan	176	8	30
Zubin Potok	569	0	63
Gjithsej	13,950	1138	715

³⁶ <https://apr.kg.gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=2> Raporti i punësimit për vitin 2017

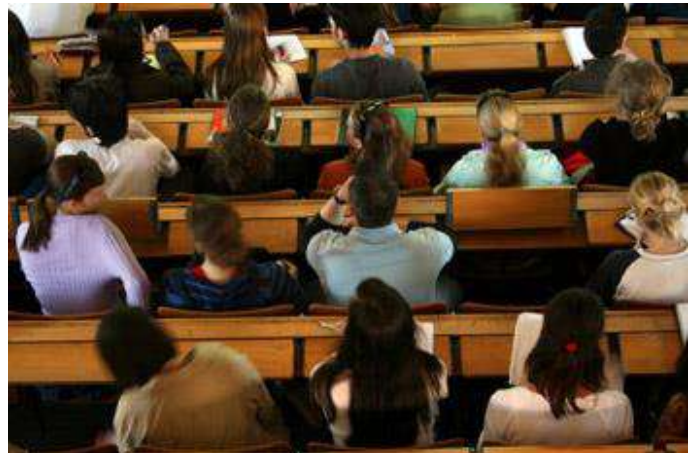
Graf 4 Numri i punë kërkesve dhe oferta e punës

ARSIMI

Sistemi arsimor në kërkim është organizuar në bazë të linjave etnike. Shkollat në Mitrovicë jugore, Vushtrri, Skenderaj janë nën autoritetin e Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës të Kosovës dhe shkollat në komunat e Zubin Potokut, Zveçanit, Leposaviqit dhe në Mitrovicë veriore funksionojnë si sistem paralel. Sipas statistikave të arsimit publik të vitit 2017-2018³⁷ në rajonin veri, gjithsej ënjnë 141 shkolla në të dy nivelet e arsimit fillor i mesëm i ulët dhe i mesëm i lartë. Në nivelin e arsimit fillor dhe të mesëm të ulët në rajonin veri i kemi 126 shkolla ndërsa në arsimin e mesëm të lartë 12 shkolla. Sipas të njëjtave statistika i kemi 39.452 nxënës ku nga ata në arsimin fillor të mesëm të ulët janë 28.660 nxënës ndërsa në arsimin e mesëm të lartë 10.792. Sa i përket numrit të shkollave speciale në rajonin veri janë dy shkolla sipas statistikave të arsimit publik 2017-2018, një është në Leposaviq dhe një në Mitrovicë Jugore. Në këto shkolla numri i nxënësve me nevojë të veçanta është 52.

³⁷ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-nees/statistikat-e-arsimit-20172018>

Arsimi i mesëm profesional, që nënkupton institucionet e arsimit dhe aftësimin profesional dhe për tërësit, ka si qëllim parësor përgatitjen e kadrove për treg të punës, por nëse ndiqet rruga e trasuar në legjislacionin në fuqi ofron edhe mundësi të aplikimit në studime të larta post sekondare të nivelit të 5 të kornizës kombëtare të kualifikimeve-KKK dhe universitare.

Arsimi i mesëm profesional në rajonin veri është i ndare në 12 lëmi të ndryshme; Lëmi e pylltarisë dhe përpunimit të drurit, lëmi e makinerisë dhe përpunimi i metaleve, lëmi e xehetarisë metalurgjisë dhe gjeologjisë, lëmi e elektronikës, lëmi e xheodezisë dhe ndërtimtarisë, lëmi i trafikut, lëmi e textilit dhe lëkurëtarisë, lëmi i kimisë i jo metaleve dhe grafikes, lëmi i hotelerisë dhe turizmit, lëmi ekonomik dhe juridik, lëmi natyror, matematikor, lëmi i shëndetësisë dhe mbrojtjes sociale, lëmi i kulturës artit dhe informimit publik.

Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale përmes Agjencisë së Punësimit të Republikës së Kosovës, menaxhon tetë qendra të aftësimin profesional (QAP) me 69 punëtori dhe 30 profesione të ndryshme. Në këto qendra bëhet aftësimi dhe ri-aftësimi i personave që janë të regjistruar si punëkërkues, të papunë dhe ata që marrin shërbimet për orientim në karrierë pranë të gjitha zyrave të punësimit në 8 komuna. Në komunën e Mitrovicës dhe Dolanë Zveçanit ofrohen trajnime në këto profesione Zdrurthësi, Kuzhine, tekstil ndërtimtari, saldim, TIK administrim biznesi/vetëpunësim, dhe në komunën Skenderaj Kompjuterike.

Në institucionet e arsimit të lartë në Kosovë përkatesisht rajonin veri ofrohen studimet për Bachelor, Master në institucione publike dhe private, Sipas statistikave të arsimit të lartë publik 2017-2018 është një universitet publik me një numër të përgjithshëm të studenteve prej

20156 studente nga këta 70 studente janë të diplomuar, 32 janë femra dhe 38 meshkuj. Në rajonin veri sipas statistikave të arsimit 2017-2018 në institucionet private të nivelit Bachelor kemi një universitet me numër të përgjithshëm të studenteve prej 159 bazuar në të njëjtat statistika 22 janë të diplomuar nga këta 15 janë femra dhe 7 meshkuj. Sipas statistikave të arsimit publik 2017-2018 në nivelin e arsimit të lartë Master kemi një universitet publik në Mitrovicë me një numër të përgjithshëm të studenteve prej 229 studente, gjithsej të diplomuar janë 43 studente nga këta 18 femra dhe 25 meshkuj. Përveç kësaj, ekzistojnë tri qendra të aftësimi profesional në Mitrovicë Qendra e gjermane trajnimeve, shkolla daneze e prodhimit në jug sikurse dhe qendra për kualifikim profesional në Dolan (Mitrovica Veriore).³⁸³⁹ Arsimi i mesëm profesional në rajonin veri është i ndare në 12 lëmi të ndryshme; Lëmi e pylltarisë dhe përpunimit të drurit, lëmi e makinerisë dhe përpunimi i metaleve, lëmi e xehetarisë, metalurgjisë dhe gjeologjisë, lëmi e elektronikës, lëmi e gjeodezisë dhe ndërtimtarisë, lëmi i trafikut, lëmi e textilit dhe lëkurëtarisë, lëmi i kimisë, i jo metaleve dhe grafikes, lëmi i hotelerisë dhe turizmit, lëmi

Lëmit e arsimit të cilat veçohen në këtë rajon janë Përpunimi i metaleve, xehetari dhe metalurgji.

ekonomik dhe juridik, lëmi natyror, matematikor, lëmi i shëndetësisë dhe mbrojtjes sociale, lëmi i kulturës artit dhe informimit publik.

Tabela 25 Lëmit profesionale në rajonin veri⁴⁰

	Mitrovica Jugore	Mitrovica Veriore	Zveçan	Zubin Potok	Skënderaj	Vushtri	Leposaviç	Gjithsej
Lëmi e pylltarisë dhe përpunimit të drurit								
Lëmi e xehetarisë, metalurgjisë dhe gjeologjisë	229				224	219		672
Lëmi makinerisë dhe përpunimi i metaleve	173				322	525		1020
Lëmi e elektroteknikës	319				177	197		693

⁴⁰ <https://masht.rks-gov.net/shkollat-profilet>

Lëmi e gjeodezisë dhe ndërtimtarisë	39				75			114
Lëmi e trafikut	114				323	265		702
Lëmi e textilit dhe lëkurëtarisë						91		91
Lëmi e kimisë, i jo metaleve dhe e grafikes	115				442			557
Lëmi e tregtisë, hotelarisë dhe turizmit	371					158		529
Lëmi ekonomik dhe juridik	704				369	105		1178
Lëmi shëndetësor dhe mbrojtjes sociale	768							768
Lëmi e kulturës artit dhe informimit publik	33							33
Gjithsej	2865				1932	1560		6357

BURIMET NATYRORE

Ky rajon ka resurse minerale nëntokësore, rezerva pyjore, toka pjellore, burime të pasura me ujë dhe potencial turistik. Rajoni socio-ekonomik veriu është shumë i pasur me burime ujore duke theksuar këtu lumenjtë e Ibër dhe Sitnicë dhe liqeni më i madh artificial i Ujmanit në Zubin Potok një nga rezervuarët më të mëdha të ujit të këndshëm në Evropë. Komuna e Skenderajit ka pasuri nëntokësore të cilat janë një potencial i madh ekonomik i kësaj zone si: gurë gëlqeror, argjilë e kualitetit të lartë për përpunimin e materialeve ndërtimore. Fshatrat e Bajzës dhe Syrganës janë të pasura me plumb dhe zink. Në fshatrat Polac dhe Prekaz të komunës së Skenderajit janë zbuluar rezerva të theksuara deri në 7 milion ton në thellësi prej 10-15 m një pasuri e madhe ende qëndron në pritje të investimeve kapitale në kërkim të Duke u bazuar në faktin se miniera e Feronikelit nuk është larg nga territori i komunës së Skenderajit sipas disa të dhënave ka shenja se edhe në fshatrat e komunës së Skenderajit siç janë Qirez, Baks, Prellovc etj., ka xehe nëntokësore por që duhet të bëhet një hulumtim shkencor i saktë zona e Mitrovicës është mjaft e pasur me kullosa, ara, pyje dhe sipërfaqe malore. Potenciali i madh i kësaj treve është edhe vet hidrografia e saj e pasur me lumenj, liqene me potenciale të mëdha të ujërave si: Lumi Iber, liqeni Ujmanit ku një pamje piktoreske japin degëzimet e lumit Iber në ato të lumenjve: të

Sinices, Lushtës, Trepçës dhe Bistricës. Trepça është një burim i çmuar natyror i gjithë Kosovës e cila posedon një potencial të madh të zhvillimit ekonomik të rajonit përkatës dhe të Republikës së

Kosovës. Aty gjenden burime të mëdha të plumbit, zinkut, argjendit, kadmium.

SEKTORI I BUJQESISE

Potenciali për zhvillimin e prodhimit bujqësor të gjitha llojeve në rajonin veri janë të larta. Tokat mjaft pjellore, kullosat, relievi kodrinor – malor e bënë që të arrijnë bujqësit mjaft të lehtë të pasur në industri bujqësore mjaft të zhvilluar. Toka bujqësore në rajonin veri përbëhet nga kopshte, pemishte, vreshta, serat, livadhet, kullotat dhe toka tjera mjaft të dendura në relievin e tyre. Aktivitetet bujqësore në këto zona janë të ndryshme dhe përfshijnë kultivimin të varieteteve të ndryshme të drithërave, frutave dhe perimeve, duke përfshirë edhe vreshta, ndërsa nga blegtoria lloje të ndryshme të kafshëve dhe zogjve shfrytëzohen për nevojat e të ushqyerit dhe furnizimit me qumësht dhe produktet tjera të industrisë së mishit dhe tregjet e tyre, duke përfshirë edhe bujqësinë e peshkut. Duke marrë parasysh konfigurimin malor të rajonit dhe pasurinë natyrore në pyjet dhe livadhet, rajoni socio-ekonomik perëndimor është i njohur tradicionalisht edhe për bletarinë dhe përpunimin e mjaltit, dhe industrinë e përpunimit të mishit e cila në vitet e fundit po zhvillohet më tej. Vizioni i përgjithshëm për bujqësinë dhe zhvillimin rural në këtë rajon është që të arrihet një kontribut i ekuilibruar në mirëqenien

ekonomike, mjedisore, sociale dhe kulturore partneritetet midis sektorit privat, qeverisë qendrore / lokale dhe komuniteteve brenda kontekstit zhvillimor të rajonit. Kur flitet për tokë pjellore mund të përmendim token e butë buzë Ibrit e Sitnicës. Aty kultivohet gruri, misri, tërshëra, thekra, elbi, pjepr, shalqiri, speci, lakra, trangulli, jonxha etj. Komuna e Vushtrrisë është njëra prej rajonit me bujqësi mjaft të zhvilluar ku shumica e tokave janë të pjerrëta janë mirë të shfrytëzuara për kullota dhe prodhimtari bujqësor. Vushtrria është prodhuesi më i madh i patates në Kosovë. Aty gjendet edhe Fabrika me e madhe e përpunimit të patates. Kjo Komunë posedon një 17,505.59 sipërfaqe e shfrytëzuar e tokës bujqësore, nga të cilat rreth 7,000 hektare janë në sistemin e ujitjes.

Mitrovica është ndër qytetet më të rëndësishme jo vetëm në Kosovë por edhe në gjithë Gadishullin Ballkanik e më gjerë, për nga pasuritë minerare.

Në rajonin socio-ekonomik veri llogaritet se janë mbi 7,000 hektarë toke nën ujitje.

Tabela 26 Të dhënat mbi sipërfaqet bujqësore rajoni socio-ekonomik veri⁴¹

KOMUNAT	Sipërfaqja e shfrytëzuar e tokës bujqësore/ Sipërfaqja ha	Toke e punueshme- Arat/Sipërfaqja ha	Kopshte	Livadhet dhe kullotat/Sipërfaqja ha	Toke bujqësore e përdorur Sipërfaqja ha	Toka pyjore/Sipërfaqja ha	Toka jobujqësore /Sipërfaqja ha
Mitrovicë e J.	10 942.41	2 297.54	17.50	8 537.89	324.60	1 772.50	238.87
Skenderaj	19700.73	12703.41	50.59	6783.52	844.57	6309.21	704.61
Vushtrri	17505.59	10892.74	39.87	6422.29	644.7	1981.77	697.12
Mitrovica e V.	/	/	/	/	/	/	/
Leposaviq	/	/	/	/	/	/	/
Zveqan	/	/	/	/	/	/	/
Zubin Potok	/	/	/	/	/	/	/
Gjithsej	48,148.73	25,893.69	107.96	21,743.70	1,813.87	10,063.48	1,640.60

SEKTORI I TURIZMIT

⁴¹ https://www.mbpzhr-ks.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSOVES_2014_Rezultatet_Perfundimtare.pdf

Rajoni socio-ekonomik veriut ka potenciale të larta për zhvillimin e turizmit. Malet e larta si Mokra, Gora, Shala e Bajgore, Çyçavica me natyrën e tyre të ëmbur paraqesin potencial të madh për zhvillimin e eko-turizmit dhe turizmit dimëror. Lugina e lbrir mund të përdoret për rekreacione të ndryshme dhe aktivitete sportive. Liqeni i Ujmanit është tërheqës për vizitorët gjatë periudhës së verës. Vendpushimet turistike në rajon janë vetëm në fazën fillestare të zhvillimit. Banja e Banjskës posedon tri burime termo-minerale që ndihmon shërimin e lëkurës dhe sëmundjeve reumatike. Të gjitha burimet janë ëafër dhe kanë një temperaturë të ujit prej 46-56 °C

Llojet e turizmit që mund të zhvillohen në regjionin e Shalës janë Turizmi malor, Turizmi kulturor, Turizmi rural dhe Eko-turizmi. Turizmi malor-Bjeshkë e Bajgore me bukurinë e veta natyrore, me florën dhe faunën e saj shumë të pasur, me peizazhin e jashtëzakonshëm të lokaliteteve, me gryka, monumente të pasura të trashëgimisë ofron kushte të volitshme për zhvillimin e turizmit. Turizmi malor dimëror dhe veror duhet të jetë një prej formave më të avancuara të turizmit dhe kështu për shkak të kushteve të volitshme që ofron ky rajon për vizitorët. Bjeshkët e Bajgore njihen për peizazhe të bukura dhe atraktive të cilat njëherë shfrytëzohen për kullorë të bagëtive dhe vend verime të blegtorëve. Sa i përket turizmit veror, mund të thuhet se tashmë ka filluar frekuentimi i këtyre lokaliteteve edhe pse edhe kjo formë e turizmit është në fazën fillestare për shkak të mungesës së infrastrukturës. Një ndër format e turizmit në komunën e Mitrovicës mund të jete edhe turizmi rural. Tokat e punueshme që gjenden në fshatrat e Bajgore janë të mbjella me shumë produkte të ndryshme si me pemë të ashtu edhe perime mund të shfrytëzohen për kështime qullim. Eko-turizmi Regjioni i Shalës si vend me natyrë të pasur dhe të pa shkatërruar, me tokë shumë pjellore ofron shumë produkte të ushqyeshme të trajtuara vetëm me plehra organike, me bjeshkë tërheqëse të cilat ofrojnë kushte për pushim dhe zhvillimin e fshatit turistik Barel. Një lloj potenciali turistik që ka Shala, janë minierat e dala jashtë funksionit në Trepçë, të cilat janë pika interesante për zhvillimin e turizmit. Muzeu i kristaleve është i themeluar në vitin 1964 në të cilin janë të vendosura mbi 1300 eksponente të llojeve të ndryshme të kristaleve duke shfaqur muzeun në një objekt me rendësi të madhe kombëtare për Kosovën si në aspekt të vlerave po ashtu edhe në aspektin turistik. Vushtrria është një ndër qytetet më të lashta të Kosovës, e cila në periudhën romake përmendet si qendër tregtare me emrin Vicianum, Vushtrria konsiderohet të jetë Viciani antike, e përmendur në "Tabelën Peutingerit" në Vjenë. Ndonëse konsiderohet si qytet me vlera të shumta të trashëgimisë kulturore, njëherë të kulturës mendojnë se duhet të gjurmohet për gjetje të reja të trashëgimisë kulturore në gjithë rajonin e komunës së Vushtrrisë. Kalaja e Vushtrrisë është një ndër monumentet më të vjetra. Gjendet aty ku fillon një ngritje e relievit nga Perëndimi për në Lindje. Në të gjitha burimet historike përmendet si kala e vjetër. Sipas mënyrës së

ndërtimit, përberjes së materialit ndërtimor dhe të dhënave tjera të shkencave ndihmëse të historisë është iliro-dardane, por që pjesë e saj mendohet të jenë ndërtuar edhe në mesjetë Hamami i qytetit gjendet gjithashtu në mes të qytetit të Vushtrrisë. Konsiderohet se i takon mesjetës, përkatësisht shekullit XV. Edhe Ura e Gurit është monument i rëndësishëm i trashëgimisë kulturore dhe mendohet që daton nga shekulli i XV. Udhërrëfyesi francez Filip Kane, i cili në vitin 1579 vizitoi Vushtrrinë ka përmendur Urën e Gurit. Rast unik mendohet të jetë kjo urë pasi që është pa ujë edhe pse lumi Silnica kalon jo më larg se 300 metra nga ura. Arsyet e ndërtimit të rrjedhës së lumit nga shtrati, mendohet të jenë nga përberja e tokës pedologjike, për gjatë lumit dhe shtigjeve si dhe ekzistencës së drunjve e shelgjeve për gjatë bregut të lumit.

Në Komunën e Skenderajt janë disa kulla historike dhe atraksione turistike të cilat vizitohen nga shumë turistë vendas dhe të huaj, kulla e Ahmet Delisë, kulla e Tahir Mehës, kulla e Adem Jasharit, kulla e Ilaz Kodres. Kompleksi Memorial "Adem Jashari", gjendet në Prekaz, ku përveç shtatëpive të shndërruara në muze, gjenden edhe të gjitha varret e tërësive në luftë të familjes Jashari. Duke marrë parasysh domosdoshmërinë e vënies në mbrojtje të kësaj zone me interes të

Llojet e turizmit që mund të zhvillohen në regjionin e Shalës janë: Turizmi malor, turizmi kulturor, turizmi rural dhe eko-turizmi

veçantë i cili ka rëndësi ontologjike, antropologjike, historike dhe kulturore për qytetarët e Kosovës, Kuvendi i Kosovës miraton ligjin për shpalljen e kompleksit përkujtimor "Adem Jashari" zonë me interes të veçantë nacional. Pranë varrit të ëtër martirëve të përfaqësuar familjeje si Shaban, Hamzë e Adem Jashari pandërprerë qëndron Garda e FSK-së e cila e nderon Komandantin Legjendar dhe mbarë familjen Jasharaj. Për 12 vjet kështu kompleks besohet se kanë ardhur dhe e kanë vizituar miliona qytetarë shqiptarë nga të gjitha trojet etnike, si dhe miliona vizitorë nga rajoni.

PROFLET E BIZNESEVE, NUMRI I BIZNESEVE TË REGJISTRUARA

Në rajonin veri janë të regjistruara 17626 biznese. Ndërsa llojet e bizneseve përfshijnë nga më të ndryshmet; Biznese Individuale, kompani të huaja, kooperativa bujqësore, ndërmarrje publike, shoqërore, ortakëri, ortakëri të përgjithshme, shoqëri aksionare dhe shoqëri me përgjegjësi të kufizuara. Bizneset individuale kanë numrin më të madh në rajonin veri me një numër prej 15432 biznese duke vijuar me shoqëritë me përgjegjësi të kufizuara prej 1732 biznese dhe ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 332 biznese. Në Komunën e Mitrovicës Jugore sipas tabelës së poshtme sektori me numrin më të madh të bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 6407 biznese, duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjegjësi të kufizuara me një numër prej 739 pastaj vijnë ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 148 biznese. Komuna e Vushtrisë ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 4244 biznese. Në Komunën e Vushtrisë sipas tabelës së poshtme

sektori me numrin më të madh të bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 3746 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjegjësi të kufizuara me një numër prej 444 pastaj vijnë ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 44 biznese. Komuna e Vushtrisë ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 2560 biznese. Ndërsa komuna me numrin më të vogël të bizneseve në rajonin lindor është komuna e Mitrovicës Veriore me një numër të përgjithshëm të bizneseve 612, biznese individuale 488, shoqëri me përgjegjësi të kufizuara 124.

Tabela 27. Profilet e aktiviteteve ekonomike dhe numri i tyre, rajoni socio-ekonomik veri

Komunat	Biznes individual	Kompani e huaj	Kooperativa bujqësore	Ndërmarrje publike	Ndërmarrje shoqërore	Ndërmarrje tjera nën jurisdikcionin të AKM	Ortakëri	Ortakëri e përgjithshme	Shoqëri aksionare	Shoqëri me përgjegjësi të kufizuara	Gand Total
Mitrovicë Jugore	6407	14	1	/	2	/	/	148	65	739	7376
Mitrovicë Veriore	488	/	/	/	/	/	/	/	/	124	612
Zubin Potok	554	2	1	/	/	/	/	19	2	42	620
Zveqan	730	1	1	1	/	/	2	14	8	67	824
Skenderaj	2312	1	6	/	/	/	/	46	2	193	2560
Vushtri	3746	5	2	/	/	/	/	44	2	444	4244
Leposaviq	1195	/	2	1	/	/	3	61	5	123	1390

Gjithësej	15432	23	13	2	2	/	5	332	84	1732	17626
-----------	-------	----	----	---	---	---	---	-----	----	------	-------

EKONOMIA DHE KUSHTET PER BIZNES

Rajoni socio-ekonomik i veriut dhe qyteti me i madh i rajonit -Mitrovica është e njohur për minierat e saj dhe industrinë metalurgjike duke qenë punëdhënësi kryesor në rajon. Mitrovica është e pasur me minerale në veçanti me linjit, metale si plumb, zink, ferronikel, magnezium, etj. Gjendja e tanishme teknologjike e këtyre xehoreve, tani për tani, nuk lejon eksploatimin efektiv të xehëve, ndërsa kapacitetet e ndërtuara për punues, po ashtu, kanë një ëdëgjenerim teknologjik. Eksploatimi i këtyre xehëve varet nga interesi i investitorëve strategjikë Janë mbi 16,000 kompani të regjistruara në Mitrovicë Vushtrri dhe Skenderaj, por këto dominojnë kryesisht nga tregtia e jo nga prodhimi, me dyqane të vogla, të cilat kryesisht shesin mallra të importuara. Sektori i prodhimit është i pazhvilluar për shkak të faktorëve të tillë si ekonomia informale, norma shumë e lartë interesi të kredive nga bankat komerciale, nuk ka sistem të kredive për aktivitetet e bizneseve fillestare, etj. Rajoni socio-ekonomik veriut ka mjaft hapësirë për ndërtimin e objekteve industriale dhe parqeve të biznesit, por shumica e tyre janë në pronësi të Trepçës dhe janë subjekt i procesit të privatizimit të kësaj kompanie. Parqet operative të biznesit në rajon janë vijon: Parku i biznesit në Mitrovicë Parku i biznesit në Dolane komuna e Zveqanit, Parku i biznesit në Vushtrri. Parku i biznesit në Skenderaj nuk është funksionalizuar dhe në vitin 2018 është marrë iniciative e re për zhvendosjen dhe funksionalizimin e tij. Parku i biznesit në Mitrovicë është krijuar në vitin 2012, më sipërfaqe prej 3.5 ha. Parku i biznesit ishte iniciativa e parë në Kosovë nga komuna e Mitrovicës e përkrahur nga MTI-së e cilësuar si pilot projekt për një zonë biznesi për prodhues. Implementimi i saj ishte

Rajoni socio-ekonomik veri në disa komuna ka mbi 80% të rrugëve lokale të shtrëna dhe të rregulluara.

model për thithjen e donacioneve dhe inkurajim për biznese. Për këtë qëllim komuna ka ndarë 3.5 hektar tokë me qëllim të implementimit të projektit “Parku i Biznesit”, nga i cili kanë përfutur gjithsej 22 biznese. Parku industrial në Frashë-Mitrovicë është krijuar në vitin 2014 me sipërfaqe prej 48 ha. Në këtë zonë është investuar në rregullimin infrastrukturës fizike, prej tyre 10 ha janë rrafshuar dhe rregulluar për shpallje. 7 kontrata janë nënshkruar për të filluar investimet. Parku industrial në Frashë është zhvilluar në fazat I, II, III & e IV, kurse tani është duke u punuar në fazën e V-të. Zonat industriale janë mundësi e mire për investitorët të zhvillojnë bizneset e tyre dhe kushtet e biznesit në këtë zonë janë të favorshme. Zonat industriale janë një ndër stimuluesit më të mirë të ekonomisë në rajonin veri.

Komuna e Mitrovicës ka 1540 parcela prone komunale, në sipërfaqe prej 56,819,776 m². Pasuria e Komunës Skenderaj ka 799,79.55 Ha pronë komunale. Komuna e Gllogovcës ka në pronësi të saj komunale 1870.97.57 Ha tokë.

INFRASTRUKTURA

Kur flasim për rajonin veri mund të themi se infrastruktura rrugore rajonale dhe ajo lokale janë në një nivel mesatar zhvillimor në krahasim me rajonet tjera edhe pse investimet në infrastrukturë në përgjithësi janë në rritje e sipër. Magjistralla në këtë rajon kalon nëpër ndim të qytetit, përgjatë lumit Ibër dhe Liqenit të Gazivodës deri në Malin e Zi dhe në Detin Adriatik, ndërsa autostrada Prishtinë-Mitrovicë është në ndërtim e sipër. Sa i përket infrastrukturës së rrugëve lokale rajoni socio-ekonomik veri qëndron në një përqindje të lartë të zhvillimit, bazuar kjo në statistikën e performancës rajonale të vitit 2017 ku Komuna e cila kryeson më rrugët e shtrëna lokale është Komuna e Mitrovicës Jugore me 100%, Komuna e Skenderajt me 100%, Komuna e Vushtrrisë 77.40% dhe Komuna e Zveqanit me 55%. Kur flasim për përqindjet e përfshirjes së vendbanimeve në sistemin e ujit të pijshëm, rajoni socio-ekonomik veri nuk është në një nivel të kënaqshëm. Bazuar në statistikën e lartë cekur Komuna me përqindjen, të madhe të përfshirjes në sistemin e ujit të pijshëm është Komuna e Zveqanit me një përqindje prej 34.29%, Komuna e Vushtrrisë me 29.85 % dhe Komuna e Skenderajt me 16.33%. Ndërsa për Komunat tjera nuk kemi të dhëna statistikore nga ky raport. Në këtë rajon gjatë kësaj periudhe lokale mëndriçim publik është shumë e vogël. Gjithashtu përqindja e vendbanimeve në sistemin e trajtimit të ujërave të zeza nuk është e kënaqshme në këtë rajon:

Komuna me përqindjen më të lartë të ëndriçimit publik është Komuna e Mitrovicës Jugore prej 32.35%, Komuna e Skenderajt me të njëjtën përqindje prej 32.35%. Komuna e Zveqanit ka një përqindje prej 30.02 % të ëndriçimit publik dhe Komuna e Vushtrrisë prej 24.33 ndërsa për Komunat tjera nuk kemi të dhëna nga ky raport. Sa i përket sistemit të trajtimit të ujërave të zeza Komuna e Mitrovicës Jugore ka një përqindje prej 16.33 dhe Komuna e Vushtrrisë prej 1.49%. Linja hekurudhore veri jug midis Beogradit dhe Prishtinës kalon nëpër Mitrovicë për në Shkup dhe nëpër mëtej Selanikut deri në Detin Mesdhe. Rajoni socio-ekonomik i veriut nuk ka një gjendje të kënaqshme me rrjetin e

Ne rajonin socio-ekonomik veri janë krijuar tre zona parqe biznesore, Parku i biznesit në Mitrovicë, Parku i biznesit në Dolane komuna e Zveqanit, Parku i biznesit në Vushtrri. Parku i biznesit në Skenderaj.

telekomunikacionit dhe ekziston një shërbim rajonal i ndarë postar, sipas ndarjes etnike të rajonit. Ekzistojnë ofrues të shërbimeve të telefonisë fikse si PTK-ja etj. Furnizimi me energji elektrike vjen nga termocentralet në Obiliq. Një pjesë e rajonit të veriut furnizohet me

energji elektrike nga Novi Pazari i Serbisë Hidrocentrali në Liqenin e Gazivodës ka kapacitet të vogël, i cili furnizon konsumatorët në kohë kritike të konsumit.

Tabela 28. Infrastruktura lokale në rajonin veri ⁴²

Komuna	Përqindja e rrugëve lokale të shtrëna në komuna në %	Përqindja e vendbanimeve të përfshira në sistemin e ujit të pijshëm në %	Përqindja e vendbanimeve në sistemin për trajtim të ujërave të zeza në %	Përqindja e gjatësisë së rrugëve lokale me ndriçim publik në %
Mitrovica Veriore	/	/	/	/
Mitrovica Jugore	100.00	/	16.33	32.35
Skenderaj	100.00	16.33	/	1.64
Vushtrri	77.40	29.85	1.49	24.33
Leposaviq	/	/	/	/
Zubin Potok	/	/	/	/
Zvečan	55.00	34.29	/	30.02

PROFILET RAJONALE

RAJONI SOCIO-EKONOMIK PERËNDIM

⁴² <https://mapl.rks-gov.net/raportet-vjetore-te-mapl-se/> raporti I performances se Komunave 2017

RAJONI SOCIO-EKONOMIK

PERENDIM

2.324.38 km²

314 vendbanime

323.588 banorë

Rajoni socio-ekonomik ekonomik i perëndimit përbëhet nga gjashtë komuna: Pejë, Klinë, Istog, Junik, Deçan dhe Gjakovë. Kufizohet me Malin e zi në verilindje, ndërsa në jug perëndim kufizohet me Shqipërinë, në pjesën verilindore me rajonin socio-ekonomik veri, dhe juglindje me rajonin socio-ekonomik jug. Rajoni socio-ekonomik perëndimor është i mbuluar kryesisht nga rrafshi i Dukagjinit që kufizohet nga malet e larta të alpeve shqiptare.

SIPERFAQJA DHE POPULLSIA

Rajoni socio-ekonomik perëndim mbulon rreth 2.324.38 km apo 21.31 % të sipërfaqes së përgjithshme të Kosovës (10.905,25 km²)⁴³. Me një popullsi të përgjithshme prej 323.588 banorë apo 17.99 % të popullsisë së Kosovës⁴⁴. Rajoni socio-ekonomik perëndim përfshin 314 vendbanime 20.96 % të vendbanimeve të Kosovës. Dendësia e popullsisë është 139 banorë për km ne rajonin perëndim. Ndërsa komunat me popullsinë më të dendur në rajonin

perëndim janë Peja me 99.568 banorë apo 165 banorë për km, pastaj Gjakova me 95.340 banorë apo 162 banorë në një km. Deçani me 41.808 banorë apo me 142 banorë në një km. Komunat me shtrirje më të gjerë në rajonin perëndim janë Peja me 602,63 km² apo 25.92 % e territorit të rajonit perëndim, pastaj është Gjakova me 586,62 km² apo 25.23 % të territorit të rajonit perëndim dhe Istogu me 454.36 km² apo 19.54 % të territorit të rajonit perëndim.

Tabela 29 Të dhënat mbi sipërfaqen dhe popullsinë e rajonit perëndim.^{45,46}

Komunat	Popullsia	Sipërfaqja	% e territorit të rajonit perëndim	Nr. Vendbanimeve
Deçan	41.808	293.97 km ²	12.64 %	37
Gjakovë	95.340	586.62 km ²	25.23 %	91
Istog	40.380	454.36 km ²	19.54 %	50
Junik	6.370	77.78 km ²	3.34 %	3
Klinë	40.122	309.02 km ²	13.30 %	54
Pejë	99.568	602.63 km ²	25.92 %	79
Gjithsej	323.588	2.324.38 Km2	99.97 %	314

DEMOGRAFIA

Popullsia e rajonit perëndim është relativisht e re me një përbërje të ndryshme etnike. Në rajonin perëndim jetojnë 294.488 Shqiptar, komuniteti Boshnjak përbën një numër prej 5.081, komuniteti Turk 88, RAE 13.533, ndërsa komuniteti Serb 644. Rajoni socio-ekonomik perëndim ka një popullsi me një moshe të re në moshën 19 vjeç prej 117.669 banorë, për nga numri i popullsisë me moshën nën 19 vjeç dominon Gjakova me një numër prej 17.141 banorë apo 18% e popullatës së komunës së Gjakovës. Ndërsa Peja ka një numër të popullsisë nën moshën 19 vjeç prej 16.531 apo 16.60 % të popullatës së përgjithshme të komunës Pejë. Komunat e tjera vijojnë Istogu ka një numër prej 7.250 banorë nën moshën 19 vjeç apo 17.90% të popullatës, Deçani ka një numër prej 7.081 banorë të

moshës nën 19 vjeç apo 16.90 % e popullatës së komunës Deçan, Juniku ka një numër prej 1133 banorë të moshës nën 19 vjeç apo 17.70 % të popullatës së komunës, ndërsa komuna e Klinës ka një numër prej 7631 banorë nën moshën 19 vjeç apo 19% të popullatës kjo tregon se komuna e Klinës ka përqindjen më të lartë të popullsisë nën moshën 19 vjeç në rajonin perëndim. Shtimin natyror më të madh në rajonin perëndim e ka komuna e Gjakovës me 912 banorë, pastaj komuna e Pejës me 892 banorë dhe komuna e Klinës me 594 banorë duke u bazuar në statistikat e vlerësimit të popullsisë për vitin 2017. Rajoni socio-ekonomik perëndim është i përfaqësuar me numër më të madh të emeshkujve prej 157.443 në krahasim me numrin e femrave prej 156.610 në të njëjtin rajon.

⁴³ http://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_territorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

⁴⁴ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-nees/vleresimi-i-popullise-2017>

⁴⁵ <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

Tabela 30 Të dhënat demografike, mortaliteti, nataliteti, komunitetet sipas komunave të rajonit perëndim (ASK Vlerësimi i popullsisë 2017)^{47,48}

Komuna	POPULLATA E PËRGJITHSHME	NATALITETI	MORTALITETI	SHQIPTARË	BOSHNJAK	TURQ	RAE	SERB	TË TJERË
Pejë	99,568	1,517	625	87,975	3,786	59	3,836	332	321
Istog	40,380	627	273	36,154	1,142	10	1,694	194	45
Deçan	41,808	570	174	39,402	60	/	468	3	20
Junik	6,370	73	28	6,069	/	/	/	/	4
Klinë	40,122	810	216	37,216	20	3	1,097	98	23
Gjakovë	95,340	1,539	627	87,672	73	16	6,438	17	105
	323,588	5,136	1943	294,488	5,081	88	13,533	644	518

Tabela 31 Të dhënat demografike grupmoshat sipas gjinisë femër (ASK regjistrimi i popullsisë 2011)

Komuna	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Pejë	12,016	4,515	4,173	3,841	3,572	3,703	3,241	2,877	2,514	2,048	1,735	4,063
Istog	5,208	2,042	1,605	1,414	1,412	1,479	1,228	1,023	839	749	710	1,618
Deçan	5,056	2,025	1,887	1,607	1,555	1,471	1,351	1,045	851	751	593	1,072
Junik	829	304	269	276	268	227	194	151	124	107	88	252
Klinë	5,561	2,070	1,804	1,616	1,406	1,312	1,098	966	826	695	563	1,386
Gjakovë	12,120	5,021	4,105	3,442	3,274	3,465	3,124	2,767	2,377	2,017	1,664	3,954
	40,790	15,977	13,843	12,196	11,487	11,657	10,236	8,829	7,531	6,367	5,353	12,345

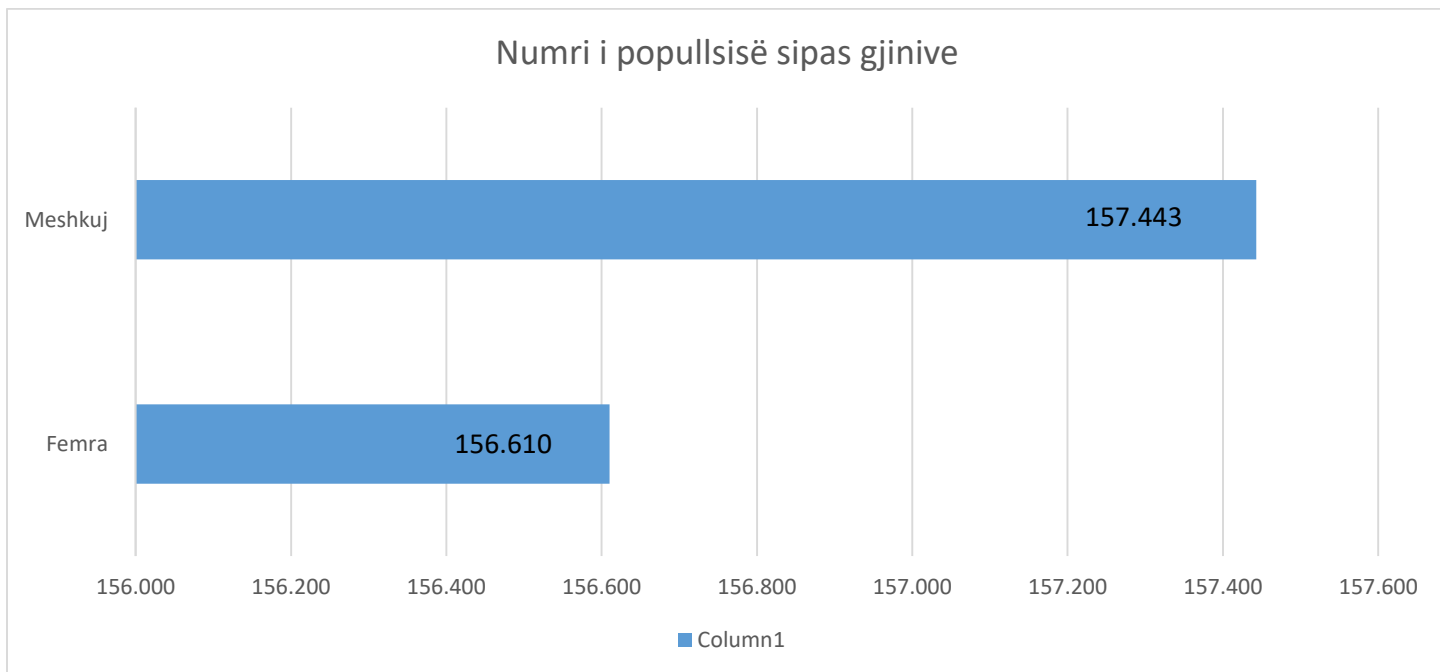
Tabela 32 Të dhënat demografike grupmoshat sipas gjinisë meshkuj (ASK regjistrimi i popullsisë 2011)

Komuna	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Pejë	12,977	4,880	4,524	3,913	3,400	3,244	2,692	2,789	2,478	2,000	1,554	3,431
Istog	5,601	2,109	1,993	1,637	1,460	1,319	1,133	1,077	992	771	572	1,358
Deçan	5,415	2,156	1,989	1,790	1,567	1,446	1,263	1,116	858	736	523	1,266
Junik	852	268	283	261	289	248	195	151	128	86	66	168
Klinë	5,837	2,195	1,984	1,528	1,319	1,231	987	887	828	639	537	1,221
Gjakovë	13,180	5,432	4,841	3,691	3,176	3,025	2,811	2,586	2,250	1,782	1,347	3,105
Gjithsej	43,862	17,040	15,614	12,820	11,211	10,513	9,081	8,606	7,534	6,014	4,599	10,549

⁴⁷ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-nees/vleresimi-i-popullsisë-2017>

⁴⁸ <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

Graf 5 Numri i popullsisë sipas gjinive

BURIMET NJERZORE DHE TREGU I PUNËS

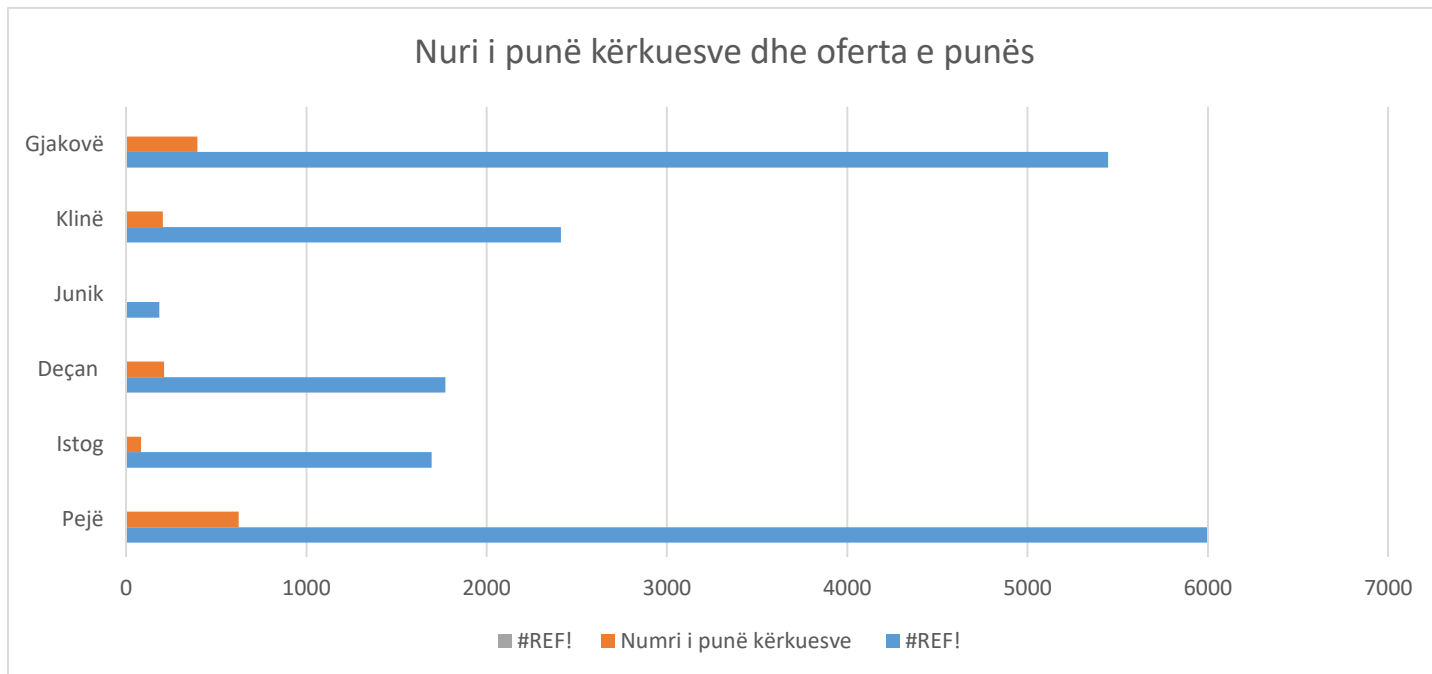
Resurset njerëzore dhe tregu i punës në rajonin përëndim paraqesin gjithashtu një faktor të rëndësishëm për zhvillimin e aktiviteteve ekonomike. Në rajonin përëndim kemi një numër prej 17 500 punëkërkesve dhe një ofertë tregu prej 1520 vendeve të lira të punës bazuar kjo në statistikën e nxjerra nga raporti i punësimit për vitin 2017. Raporti mes ofertës dhe kërkesës ka një diferencë mjaft të madhe për shkak të problematikes së mëmungsës së ëqasjes dhe regjistrimit të punëkërkesve në zyrtarë të punësimit. Në rajonin përëndim Komuna me numrin më të madh të punëkërkesve është Komuna e Pejës me një numër prej 5995 ndërsa me një ofertë prej 625 vendeve të lira. Komuna e dytë është Komuna e Gjakovës me një numër të punëkërkesve prej 5446 dhe një ofertë për vende të lira pune prej 395 dhe Komuna e Klinës me një numër të punëkërkesve prej 2411 dhe një ofertë prej 204 vendeve të lira për punë. Viojnë Komunitat Deçan me 1770 punëkërkes,

Komuna Istog me 1694 punëkërkes. Komuna me numrin më të vogël të punëkërkesve është Komuna e Junikut e 184 punëkërkes dhe vetëm 3 vende të lira pune.

Komuna	Papunësia (Numri i punëkërkesve)	Vendet e Lira të Punës të Rregullta	Vendet e Lira PATP
Pejë	5,995	625	284
Istog	1,694	83	169
Deçan	1,770	210	41
Junik	184	3	5
Klinë	2,411	204	88
Gjakovë	5,446	395	371
	17,500	1520	958

Tabela 33 Papunësia dhe vendet e lira te punës ne rajonin perëndim ⁴⁹

ARSIMI

Sistemi arsimor publik dhe privat ne rajonin perëndimor është ne katër nivele, Arsimi fillor dhe i mesëm i ulët, arsimi i mesëm i lartë, niveli Bachelor dhe Master. Duke u bazuar ne statistikën e arsimit publik 2017-2018⁵⁰ ne rajonin perëndimor janë regjistruar 187 shkolla. 164 shkolla përfshijnë arsimin fillor dhe të mesëm të ulët, dhe 23 shkolla ne arsimin e mesëm të lartë. Sa i përket numrit të nxënësve bazuar ne të njëjtat statistika ne rajonin perëndimor ne nivelin arsimor fillor dhe të mesëm të ulët janë 41.536 nxënës ndërsa ne atë të mesëm të lartë 14.520 nxënës gjithsej të nxënësve ne këto dy nivele arsimore janë 56.056 nxënës. Sa i përket numrit të shkollave speciale ky rajon është i përfshirë me një shkollë speciale ne komunën e Pejë të janë 25 nxënës.

Arsimi i mesëm profesional, që nënkupton institucionet e arsimit dhe aftësimin profesional dhe për tërësit, ka si qëllim parësor përgatitjen e kadrovë për treg të punës, por nëse ndiqet rruga e trasuar në legjislacionin në fuqi ofron edhe mundësi të aplikimit në studime të larta post sekondare të nivelit të 5 të kornizës kombëtare të kualifikimeve-KKK dhe universitare.

Arsimi i mesëm profesional në rajonin qendror është i ndarë në 12 lëmi të ndryshme; Lëmi e pylltarisë dhe përpunimit të drurit, lëmi e makinerisë dhe përpunimi i metaleve, lëmi e xehetarisë metalurgjisë dhe gjeologjisë, lëmi e elektronikës, lëmi e gjeodezisë dhe ndërtimtarisë, lëmi i trafikut, lëmi i tekstilit dhe lëmi i kimisë i jo metaleve dhe grafikes, lëmi i hotelarisë dhe turizmit, lëmi

ekonomik dhe juridik, lëmi natyror, matematikor, lëmi i shëndetësisë dhe mbrojtjes sociale, lëmi i kulturës artit dhe informimit publik.

Në rajonin socio-ekonomik perëndimor vërehet një numër i madh i nxënësve ne profilet si lëmi e makinerisë dhe përpunimit të metaleve, lëmi e elektroteknikës dhe lëmi e tregtisë, hotelarisë dhe turizmit.

Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale përmes Agjencisë së Punësimit të Republikës së Kosovës, menaxhon tetë qendra të aftësimin profesional (QAP) me 69 punëtori dhe 30 profesione të ndryshme. Në këto qendra bëhet aftësimi dhe ri-aftësimi i personave që janë të regjistruar si punëkërkuës, të papunë dhe ata që marrin shërbimet për orientim në karrierë pranë të gjitha zyrave të punësimit në 8 komuna. Ne rajonin perëndimor qendra e aftësimin profesional ne Pejë ofron

⁴⁹ <https://apr.k.rks-gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=2> Raporti i punësimit për vitin 2017

⁵⁰ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-nees/statistikat-e-arsimit-20172018>

trajnime ne këto profesione Asistent administrativ/kontabilitet, administrim biznesi, elektroinstalues ndërtimtari, instalime te ujësjellësit agrikulturë, kompjuter-braille kuzhine saldim, zdrukthëari ndërmarrësi/vetëpunësim menagjimi i ndërmarrjeve makro dhe mikro, floktari, rrobaqepësi.

Në institucionet e arsimit të lartë në Kosovë përkatësisht rajonin perëndim ofrohen studime ne Bachelor dhe Master ne institucione publike dhe private. Sipas statistikave te arsimit publik 2017-2018 janë dy universitete publike ne Gjakove dhe Peje, me një numër te përgjithshëm te studenteve prej 13.367. bazuar ne te njëjtat statistika te arsimit gjithsejtë studente te diplomuar ne nivelin Bachelor janë 1.025

ku nga ata 742 janë femra dhe 283 meshkuj. Gjithashtu ne statistikate per arsim 2017-2018 ne nivelin Bachelor ne institucionet privat ne rajonin perëndim kemi një kolegji ne Peje me gjithsejtë 228 student bazuar ne këto statistika 138 janë student te diplomuar ne nivelin Bachelor ku nga ata 47 janë femra dhe 91 janë meshkuj. Ne nivelin e arsimit te larte Master sipas statistikave te arsimit publik 2017-2018 ne rajonin perëndim janë dy universitete publike me një numër te përgjithshëm te studenteve 1699. Sipas te njëjtave statistika 207 student te diplomuar ku nga ata 140 janë femra dhe 67 meshkuj. Ne institucionet private ne nivelin Master bazuar ne te njëjtat statistika ne rajonin perëndim është një kolegji me numër te përgjithshëm te studenteve 33

Tabela 34 Numri i nxënësve ne shkollat profesionale⁵¹

Numri i nxënësve	Deçan	Gjakovë	Istog	Junik	Klinë	Pejë	Gjithsej
Lëmi e pylltarisë dhe përpunimit të drurit	45					22	67
Lëmi e xehetarisë metalurgjisë dhe gjeologjisë							
Lëmi makinerisë dhe përpunimi i metaleve	203	161	378		225	225	1192
Lëmi e elektro teknikes	113	224	53		111	442	943
Lëmi e gjeodezisë dhe ndërtimtarisë		156	88			138	382
Lëmi e trafikut	250					219	469
Lëmi e textilit dhe lëkurëtarisë		67				48	115
Lëmi e kimisë i jo metaleve dhe e grafikes		155					155
Lëmi e tregtisë hotelierisë dhe turizmit		330				320	650
Lëmi ekonomik dhe juridik		773				994	1767
Lëmi shëndetësor dhe mbrojtjes sociale		807				492	1299
Lëmi e kulturës artit dhe informimit publik					336	455	791

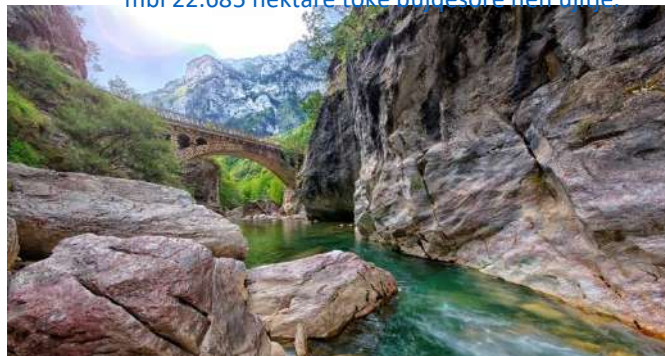
⁵¹ <https://masht.rks-gov.net/shkollat-profilet>

BURIMET NATYRORE

Rajoni socio-ekonomik perëndimor është i pasur me burime natyrore, vendndodhja gjeografike, toka pjellore dhe kushtet klimatike, veçanërisht në Rrafshin e Dukagjinit, janë ideale për zhvillimin e hortikulturës, prodhimit të frutave, bletarisë si dhe tokave të epunueshme bujqësore. Sipërfaqja e tokës së punueshme dhe paraqet një potencial të madh për zhvillimin e bujqësisë. Rajoni socio-ekonomik perëndimor ka një numër të konsiderueshëm të liqeneve si; Liqeni i Radoniqit dhe Erenikut në Komunën e Gjakovës, dy liqenet natyrore të Gjeravices në Junik, Liqeni i Liqenatit dhe liqeni i Drelajve në komunën e Pejës si dhe “Liqeni i pafund” “Liqeni leqe leqe” dhe Liqeni i Gjeravices në Deçan. Pasuritë e tjera ujore të këtij rajoni janë numri i madh i lumenjve si Drini i Bardhë, Lumi i Bardhë i Pejës, Lumi i Klinës, Lumi i Mirushës, Lumi i Istogut, Lumi i Erenikut, Lumi i Lloqanit etj. Parku kombëtar i “Bjeshkëve të Nemunës” është një ndër pasuritë më të mëdha të rajonit perëndimor shtrihet në 5 komunat e rajonit perëndimor. Përveç kësaj, ka edhe rezervën e lumenjve në komunën e Istogut, me një sipërfaqe prej 100 km² me një trashësi prej 30-50 metrash dhe deri në 230 metra thellësi. Gjithashtu ka një sipërfaqe të konsiderueshme pyjesh dhe kullosash që paraqet një potencial të madh për zhvillimin e bujqësisë edhe blegtorisë. Komuna e Klinës ka resurse natyrore minerale dhe jo minerale: rezervën e lumenjve 2 miliardë ton, të xehes së boksitit 2 milionë ton, të argjilës 6.5 milionë ton, të ërës dhe zhavorrit 3.5 milion ton. Përgjatë rrjedhës

Në rajonin socio-ekonomik shquhet për potencialet në sektorin bujqësor, në rajonin perëndimor llogaritet se janë mbi 22.685 hektarë toke bujqësore nën ujë.

Në rajonin socio-ekonomik perëndimor burimet natyrore të këtij rajoni përfshijnë terrenet malore që mbulojnë parkun kombëtar të Bjeshkëve të Nemunës.

Së lumit Mirusha në pjesën jugore dhe jug-perëndimor të Klinës janë ujëvarat, një ëbukurie e rrallë natyrore me një ëbot ëbimore dhe shtazorë shumë të pasur. Ky kompleks përfshin një sipërfaqe prej 200 ha dhe është ënjëzoni ëmbrojtur –rezervat, me mundësi të ëmira për zhvillimin e turizmit.

SEKTORI I BUJQËSISË

Rajoni perëndimor i Kosovës vlerësohet të ketë rreth 141,287 hektarë tokë bujqësore në gjashtë komunat e saj dhe 111,537 hektarë pyje dhe livadhe. Aktivitetet bujqësore në këtë zonë janë të ndryshme dhe përfshijnë kultivimin e varieteteve të ndryshme të drithërave, frutave dhe perimeve, duke përfshirë edhe vreshtat, ndërsa në blegtori lloje të ndryshme të kafshëve dhe zogjve janë edukuar për nevojat e produkteve të industrisë e qumështit dhe mishit dhe tregjeve të tyre. Duke marrë parasysh konfigurimin malor të rajonit dhe pasurinë natyrore në pyje dhe livadhe kapacitetet e mjaftueshme në blegtori, rajoni perëndimor është i njohur tradicionalisht edhe për kultivimin e bletarisë dhe nxjerrjen e mjaltit, si dhe industrinë e përpunimit të mishit cila në vitet e fundit po zhvillohet dukshëm. Ekziston gjithashtu një potencial i madh në arborikulturë e cila po rritet dhe është një nga furnizuesit kryesorë të tregut të Kosovës me mollë Pemishte ekzistuese në Istog dhe zonë të reja sipërfaqësore në pjesën e Gjakovës, Pejës, Deçanit dhe Klinës tregojnë se ky rajon është në zhvillimin e këtij sektori, duke zëvendësuar produktet e eksportit. Në kontrast me rajonet e tjera, rajoni perëndimor dhe komunat e tij janë në një situatë më të mirë në lidhje me vadijen e tokës bujqësore si sipas një raporti të Agjencisë për Mbrojtjen e Mjedisit, në rajonin perëndimor 22.685

ha janë ejuar nga 42.226 ha në tërë Kosovën, në mënyrë të përbashkët me KIR-it "Drini i Bardhë" dhe RIC "Radoniqi-Dukagjini", që është dukshëm më shumë se në rajonet e tjera. Megjithatë në krahasim me sipërfaqen e tokave bujqësore në rajon, zgjerimi dhe modernizimi i këtij rrjeti duhet të mbetet prioritet. Kushtet e volitshme klimatike, dhe relievi i

përshtatshëm bënë që në rajonin Komunal të Klinës të jenë kushtet optimale për zhvillimin e bujqësisë. Ky rajon është i njohur për kultivimin e drithërave të bardha, pemëve, perimeve dhe kultivimi i gjedheve. Bletaria po ashtu është e mjaft e zhvilluar në këtë rajon.

.Tabela 35 Të dhënat mbi sipërfaqet bujqësore në rajonin perëndimor⁵²

KOMUNAT	Sipërfaqja e shfrytëzuar e tokës bujqësore/ Sipërfaqja ha	Token e punueshme- Arat/Sipërfaqja ha	Kopshte	Livadhet dhe kullotat/Sipërfaqja ha	Token bujqësore e përdorur Sipërfaqja ha	Toka pyjore/Sipërfaqja ha	Toka jobujqësore/ Sipërfaqja ha
Pejë	21024.91	7141.92	54.51	13496.83	1039.14	2070.93	688.04
Istog	20653.91	9091.08	50.51	11124.83	426.64	1761.64	601.33
Deçan	10043.88	2901.94	29.86	7003.17	71.25	860.13	472.31
Junik	1298.16	604.86	3.49	636.16	104.28	528.33	62.59
Klinë	14947.55	10214.33	34.41	4461.54	375.58	2753.88	681.93
Gjakovë	21378.34	7422.08	41.35	13711.47	1137.85	4754.76	788.55
GJITHSEJTI	89346.75	37376.21	214.13	50434	3154.74	12729.67	3294.75

SEKTORI I TURIZMIT

Planet e zhvillimit komunal dhe urban, strategjia e zhvillimit rajonal perëndimor dhe dokumentet e tjera strategjike e identifikojnë turizmin si një nga fushat me potencial për zhvillim dhe gjenerim të vendeve të reja të punës në rajonin perëndimor të Kosovës. Degët e turizmit të identifikuar në këto dokumente strategjike janë turizmi malor me elemente sportive dhe rekreative, kryesisht në Pejë, Deçan, Junik, Gjakovë dhe Istog, turizmi i eksplorues shpellash (speleologji) në Pejë, Gjakovë, Deçan dhe Klinë, turizmi shëndetësor dhe i mirëqenies duke filluar nga ujërat termominerale në Istog dhe vende të tjera të përshtatshme për zhvillimin e qendrave të rehabilitimit në të gjithë rajonin; ujë, tokë, malin dhe sportet ajrore dhe aktivitetet rekreative për të cilat rajoni perëndimor ofron kushtet

më të përshtatshme; agro-turizmi në vende me peizazhe të pasura dhe

Rajoni socio-ekonomik perëndimor është rajon me potenciale të mëdha në fushën e turizmit malor, dimëror, kulturor, dhe historik. Parku kombëtar i Bjeshkëve të Nemuna shtrihet përgjatë gjithë rajonit perëndimor.

jetë aktive rurale; dhe gjithashtu ajo me një rëndësi të veçantë për turizmin kulturor dhe trashëgimi. Pavarësisht nga ky potencial për zhvillimin e turizmit dhe zhvillimit të shërbimeve të mikpritjes së duhur, të cilat

⁵² https://www.mbpzhr-ks.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSOVES_2014_Rezultatet_Perfundimtare.pdf

do të mbështesin dhe pasurojnë ofertën turistike, ajo që është arritur deri tani është ende larg realizimit të potencialit të plotë të këtij sektori.

Një rol të rëndësishëm mbështetës dhe përfshirje direkte shihet nga zyrat e informacionit të turizmit. Në rajon ka një Qendër Turistike Rajonale në Junik dhe Zyrën e Informacionit Turistik dhe Qendrën e Vizitorëve në Pejë dhe zyra komunale e turizmit në Gjakovë të cilat furnizojnë turistët dhe vizitorët me materiale dhe informacione turistike. Turizmi malor është një degë me potencialin më të madh për zhvillim në rajonin përëndimor, por ky lloj turizmi me elementet sportive dhe rekreative dhe ndërsatës përshtatshme mikpritëse, për të cilat potenciali më i madh është në Pejë dhe Deqan dhe në pjesët e caktuara të Gjakovës dhe Istogut, kërkon kapital investime të cilat kompanitë vendore nuk mund të mbulojnë. Prandaj, ky sektor duhet të promovohet në mënyrë të përshtatshme si një i përshtatshëm për investimet e huaja direkte, duke përfshirë edhe zbatimin e një studimi të fizibilitetit dhe përgatitjen e duhur ligjore dhe administrative për lehtësimin e investimeve.

Përveç kësaj, turizmi shëndetësor dhe i mirëqenies është një sektor i përshtatshëm për investimet e huaja, kryesisht në zonën e Istogut, por investimet e brendshme gjithashtu mund të luajnë një rol të rëndësishëm në promovimin e kësaj dege të turizmit. Nga ana tjetër, degët e tjera të turizmit që mund të zhvillohen me kapacitetet lokale janë turizmi speleologjik, turizmi sportiv dhe rekreativ i bazuar në aktivitetet e ujit, tokës, malit dhe ajrit. Aktualisht ka shumë organizata të shoqërisë civile që kanë aktivitete në fushat e lartpërmendura, në krijimin e hartave speleologjike të rajonit përmes ekspeditave eksploruese, ngjarjeve të ërësistit në sportet e raftingut dhe kanioneve në lumenjtë e rajonit, organizimin e bicingling, motoçikletave dhe të tjera garat e automjeteve motorike kryesisht përgjatë gjurmëve dhe terreneve malore dhe fushore, aktivitetëve alpine dhe malore, aktivitetëve të ëgjetisë dhe peshkimit, si dhe aktivitetet e aero-klubeve në rrëshqitje dhe paragliding në formë të ndryshme. Megjithatë, mundësitë e kthimit të këtyre aktivitetëve në biznese të qëndrueshme janë hulumtuar në një shkallë shumë të vogël dhe janë fusha që kërkojnë mbështetje institucionale në mënyrë që potenciali i tyre i plotë të realizohet.⁵³ Burimi i Drinit të Bardhë dhe shpella e Radavcit janë vene në mbrojtjen që nga viti 1983, si monumente natyrore me sipërfaqe prej 89,94 hektarë. Shpella dhe Burimi i Drinit të Bardhë gjenden afër fshatit Radavc rreth 11 kilometra larg qytetit të Pejës, pranë rrugës Peje-Rozhaje. Këto dy bukuri të trashëgimisë natyrore gjenden në pjesën verilindore të vargmaleve të Bjeshkëve të Nemuna.

Gjakova një epozitë të përshkueshme gjeografike e cila shtrihet në pjesën jugperëndimore të fshatit të Rrafshit të Dukagjinit, në mes të rrugës Prizren-Pejë. Gjakova shtrihet në bregun e majtë të lumit të Erenikut, në lindje të Kodrës së Çabratit, në të dy anët e lumit Krena, në një lartësi mbidetare mesatare prej 365 metrash.

Në perëndim të Çabratit, që ka një lartësi mbidetare prej 440-460 metrash, shtrihen malet e Junikut dhe të Shkëzënit-pjesë të Bjeshkëve të Nemuna (Alpeve Shqiptare).

Komuna e Gjakovës shquhet për trashëgiminë e saj kulturore, natyrore, shpirtërore si dhe mënjëgamë të gjere nga gastronomia tradicionale. Pjesa më atraktive dhe më vizituar e Gjakovës është Çarshia e Madhe, e cila është ndër garshitë më të mëdha të rajonit me një shtrirje mbi 34.000 m² me mbi 500 dyqane, në të cilin përveç zanateve të vjetra mund të gjinden edhe dyqane nga fusha e hotelierisë dhe turizmit.

Në Komunën e Gjakovës aktualisht gjenden 4 muze: Muzeu Historik, Muzeu Etnografik, Muzeu i Muzikës dhe Muzeu i Familjes Qerkezi nga lufta e vitit 1999, por dukem moshë të anash as numrin e madh të shtëpive të vjetra tradicionale dhe urave të vjetra si: Ura e Terezive, Tabakëve, Taliqit, Ura e Fshajtë etj.

Po ashtu, Gjakova është e pasur mënjënumër të madh të objekteve të vjetra të kultit. Ndërsa to mund të përmendim Xhaminë e Hadumit, Xhaminë e Mahmut Pashës, Xhaminë e Kusarëve, etj., poashtu Kishën e Shën Palit dhe Shën Pjetrit, Kisha e Shën Ndout, Kisha e Becit, etj., si dhe një numër të konsiderueshëm të teqeve si: Teqja e Madhe Autoqefale, Teqja e Shejh Eminut, Teqja e Bektashinëve, etj.

Ndërsa si pjesë e trashëgimisë natyrore mund të përmendim: Kodrën e Çabratit, Parkun e mbrojtur Shkugëza, Liqeni i Radoniqit, Kanioni i Drinit të Bardhë, Shpella e Kusarëve, si dhe një numër të madh të fshatrave piktoreske të cilat kanë potencialë të mëdha për zhvillimin e

turizmit rural.

Bjeshkët e Nemuna për nga përballja gjeologjike, gjeomorfologjike, floristikë dhe faunistike paraqesin masivin me të rëndësishëm dhe me interesant jo vetëm të Kosovës, por edhe të Gadishullit Ballkanik. Ashpërsia e terrenit dhe natyra e bukur ka zgjuar kureshtjen e shume turistëve, hulumtuesve shkencorë vendor dhe të huaj. Bjeshkët e Nemuna përbejnë pjesën periferike perëndimore të Kosovës, zbrisin gati vertikalisht dhe përfundojnë në lindje dhe verilindje në fund të Rrafshit të Dukagjinit dhe lugine të Ibrit, kurse në perëndim mbyllin malet në kufirin me Shqipërinë dhe Malin e Zi. Bjeshkët e Nemuna kanë një shtrirje në drejtim veri jug afro 50 km, ndërsa gjerësia e tyre është rreth 26 km. Ato prehen nga lugina e thella të arthor, shpesh në formë kanionike si në rastin e Lumëbardhit të Pejës, Deqanit dhe Erenikut. Bjeshkët e Nemuna janë shpallë park kombëtar 2003. Gryka e Rugovës si monument i mbrojtur i natyrës, është një nder zonat me

⁵³ Strategjia Rajonale për Turizëm të Qëndrueshëm në Rajonin Perëndimor të Kosovës

vlera me te veçanta gjeomorfologjike, gjeologjike, hidrologjike, biodiversitetin dhe vlera turistike është një nga vendet me te veçanta turistike ne komunën e Pejës. Bjeshkët e Nemuna janë zona me potencialin me te madh per zhvillimin e turizmit malor ne rajonin perëndim.⁵⁴

Kompleksi i Mullirit te Haxhi Zekës është një monument i trashëgimisë kulturore në Pejë. Ky monument është i kategorisë "Arkitekturor", Mulliri i Haxhi Zekës është mulliri i parë në rajon, teknologjia e të cilit është sjellë nga Austria. Nëse e vizitoni do të shihni prej ku ka filluar të zhvillohej industria në rajon. Mulliri i Haxhi Zekës është kompleks i madh i trashëgimisë industriale i cili i takon pjesës së dytë të shekullit të 19-të është ndërtuar me ndihmën e austro-hungarezëve, Ndërtesa përbëhet nga mulliri dhe hambari. Për kohën në të cilën u ndërtua ishte objekti më i lartë i cili posedonte tre kate. Fasada është nga guri i kombinuar, tulla, dritare hark dhe korniza. Mulliri i Haxhi Zekës është mulliri i parë në Kosovë dhe rajon i cili ka pasur teknologji më të përpunuara të sjellë nga Austria. Fillimisht mulliri ka punuar me ujë pastaj është përdorur energjia elektrike. Aty ka filluar ekonomia industriale në Pejë. Në të kaluarën i gjithë regjioni ka kryer shërbimet e bluarjes së drithit dhe prodhimit të miellit. Në komunën e Deçanit gjendet manastiri i famshëm mesjetar i Deçanit. I themeluar në shekullin 14, manastiri luan rol të rëndësishëm për serbët e Kosovës dhe për komunitetin ortodoks të rajonit, si dhe shërben si vend për pelegrinazh. Në vitin 2006, manastiri u fut në Listën e Trashëgimisë Botërore në Rrezik të UNESCO-së. Një numër i kullave të banimit, të ndërtuara nga gurët, janë gjithashtu karakteristikë e rajonit dhe janë ruajtur në disa fshatra të komunës së Deçanit. Më të spikaturat prej tyre, dhe që ende janë të banuara, janë kullat e Mazrekajve në fshatin Drenoc, Demukajve në Deçan dhe Kuklecëve e të Osdautajve në Isniq. Ato kanë potencial të çmueshëm për zhvillimin e turizmit rural. Janë edhe dy mullinj të ruajtur mirë - Mulliri i Ujit i

Tahir Sadris në Isniq i cili ende funksionon, dhe Mulliri i Shabanajve në Deçan⁵⁵ Asete potenciale për zhvillim të turizmit janë pushimoret e fëmijëve në Deçan të cilat janë një zonë mjaft strategjike në grykën e Deçanit. Malet e Prilepit gjenden në pjesën të Deçanit dhe janë zonë e mbrojtur dhe mjaft atraktive për turizëm malor. gjithashtu ne te njëjtën zonë vlen të përmendet edhe kompleksi i hoteleve të vjetra të cilat nëse riaktivizohen kanë potencial të madh për zhvillimin e turizmit në këtë zonë.

Trashëgimia kulturore gjithashtu ka potencial për të krijuar interes në mesin e vizitorëve vendas dhe të huaj, për të krijuar lidhje të përshtatshme me degët e tjera të turizmit dhe për të ofruar mundësi për industrinë e mikpritjes. Megjithatë deri më tani ka pasur investime nga organizatat e huaja dhe institucionet vendore në rehabilitimin, ruajtjen dhe inventarizimin e trashëgimisë kulturore, në mënyrë që ajo të bëhet instrument për zhvillimin e turizmit, ekziston nevoja për të përcaktuar qartë të ashtuquajturat "gjurmë të trashëgimisë kulturore", që përfshijnë sigurimin e informatave të duhura, hartimin e hartave të trashëgimisë kulturore, instalimin e të gjitha shenjave të "të nevojshme për ndërtësat dhe lokacionet, si dhe lidhjet më të përshtatshme për mikpritjen dhe shërbimet e tjera mbështetëse. Klina me rrethin është e pasur me lokalitete arkeologjike dhe me objekte të trashëgimisë kulturore. Lokalitete arkeologjike janë të shumta më të theksuara janë Dresniku, Dollci, Pogragja, Rixheva, Cabiqi, Siqeva, Jashanica, Zabrgja, Gjurgjevik. Objekte mjaft të rrethueshme për vizitorët janë 52 Kulla dhe ura tipike të kësaj rajoni, mullinjtë e vjetër, objekte kulturi si xhamia dhe kisha mesjetare, tyrbe, hambarë dhe Muze privat. Në Komunën e Klinës gjatë viteve mbahen katër manifestime kulturore artistike; Festivali folklorik "I këndojmë lirisë", manifestimi letrar "Ora e Tahir Deskut", Festivali i teatrit amator për fëmijë Manifestimi "Art Klina".

PROFILIET E BIZNESEVE, NUMRI I BIZNESEVE TË REGJISTRUARA

Në rajonin perëndim janë të regjistruara 25894 biznese. Ndërsa llojet e bizneseve përfshijnë nga më të ndryshmet; Biznese Individuale, kompani të huaja, kooperativa bujqësore, ndërmarrje publike, shoqëri, ortakë, ortakë të përgjithshme, shoqëri aksionare dhe shoqëri me përgjegjësi të kufizuara. Bizneset individuale kanë numrin me të madh në rajonin perëndim me një numër prej 22325 duke vijuar me shoqëritë me përgjegjësi të kufizuara prej 2975 dhe ortakë të përgjithshme me një numër prej 430 biznes. Në Komunën e Pejës sipas tabelës së poshtme sektori me numrin me të madh të bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 8220 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjegjësi të kufizuara me një numër prej 1308 pastaj vijnë ortakë të përgjithshme me një numër prej 214 biznese. Komuna e Pejës ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 9789 biznese. Në Komunën e Gjakovës sipas tabelës së poshtme sektori me numrin me të madh të bizneseve është sektori i

Ne Rajonin socio-ekonomik përfundim bizneset individuale dhe Shoqëritë me përgjegjësi të kufizuara janë bizneset me numrin me të madh.

bizneseve individuale me një numër prej 6954 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjegjësi të kufizuara me një numër prej 837 pastaj vijnë ortakë të përgjithshme me një numër prej 125 biznese. Komuna e Gjakovës ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 7977 biznese. Në Komunën e Istogut sipas tabelës së poshtme sektori me numrin me të madh të bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 2563 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjegjësi të kufizuara me një numër prej 367 pastaj vijnë ortakë të përgjithshme me një numër prej 29 biznese. Komuna e Istogut ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 2985 biznese. Ndërsa komuna me numrin me të vogël të bizneseve në rajonin perëndim është komuna e Junikut me një numër të përgjithshëm të bizneseve 5, biznese individuale 4, shoqëri me përgjegjësi të kufizuara 1.

⁵⁴ https://eëëammk-rks.net/repository/docs/Raporti_i_Natyres_2010-2014_ëb.pdf

⁵⁵ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ae4c9>

Tabela 36 Profilet e aktiviteteve ekonomike dhe numri i tyre, rajoni socio-ekonomik perëndim

Komunat	Biznes individual	Kompani e huaj	Kooperativa bujqësore	Ndërrmarje publike	Ndërrmarje shoqërore	Ndërrmarje tjera nën juridiksion të AKM-së	Ortakëri	Ortakëri e përgjithshme	Shoqëri aksionare	Shoqëri me përgjegjësi të kufizuara	Gand Total
Deçan	2134	2	2	/	/	/	/	22	4	199	2363
Gjakovë	6954	9	8	1	/	1	4	125	38	837	7977
Istog	2563	3	13	/	/	/	/	29	10	367	2985
Junik	4	/	/	/	/	/	/	/	/	1	5
Klinë	2450	2	8	/	1	/	2	40	9	263	2775
Pejë	8220	20	5	1	/	/	5	214	16	1308	9789
Gjithësej	22325	36	36	2	1	1	11	430	77	2975	25894

EKONOMIA DHE KUSHTET PER BIZNES

Në rajonin ekonomik përëndim fushat me potencialin më të lartë për zhvillim janë bujqësia, përpunimi i drurit, teknologjia informative dhe telekomunikimit, ndërtimtaria, prodhimi i komponentëve për automjete, energjia, tekstili dhe turizmi si fusha me potencialin më të lartë për zhvillim. Në lidhshmëri me të lartcekurat, si nën-fusha apo industri me potencial mjaft të mirë për zhvillim të menjëhershëm janë industria e përpunimit të ushqimeve nga produktet bujqësore dhe ajo e përpunimit të mishit. Industria e nxjerrjes dhe përpunimit të gurëve dekorativ, format e ndryshme të përpunimit të drurit dhe industria e konstruksioneve metalike. Duke e shikuar nga aspekti rajonal pothuaj të gjitha këto fusha apo industri përfshihen në planin zhvillimor komunal dhe urban të komunave të rajonit përëndimor, si dhe në dokumente tjera të niveleve komunale dhe rajonale. Rajoni socio-ekonomik përëndimor ka potenciale të mëdha dhe kushte mjaft të favorshme për biznese, duke pasur parasysh faktorët e rëndësishëm si: fuqin e punës të ëarsimuar mirë konkurruese, burime të ëlakmueshme natyrore (minierat, bujqësia), taksa të ëulëta dhe një sistem transparent të takimit. Në rajonin përëndim janë themeluar zonat ekonomike si: Parku Industrial në Gjakovë, “Zona Ekonomike Amerikane” po ashtu në komunën e Gjakovës, zona ekonomike industriale në Pejë. Zona Ekonomike Amerikane synon të tërheqë investitorët të huaj kryesisht biznese Amerikane dhe të jetë bazë për investime strategjike. Zona ekonomike Amerikane është themeluar vitin 2018 dhe pritet të jetë një stimul i jashtëzakonshëm për ekonominë e rajonit përëndim. Kjo zonë përfshin një sipërfaqe prej 500 ha dhe ka për synim tërheqjen e investitorëve dhe bizneseve amerikane. Komuna Pejë në Planin e saj zhvillimor të Komunës ka parapare të zhvillojë zonën e lire ekonomike bazuar në Ligjin për Zonat Ekonomike. ka në pronësi të saj 547 ha 46 ari e 71 m². Sipas shënimeve sipërfaqja me e madhe është në pjesën e zonës rurale dhe kodrinore - malore. Komuna e Istogut ka 1540 parcela (pronë komunale), në sipërfaqe prej 56,819,776 m². Në komunën e

Deçanit numri i parcelave komunale është 716, sipërfaqja tokësore e parcelave komunale është 32.78.907 Ha.

Në Rajonin socio-ekonomik përëndim janë tri zona industriale, Parku Industrial në Gjakovë, “Zona Ekonomike Amerikane” po ashtu në komunën e Gjakovës, zona ekonomike industriale në Pejë. Zona Ekonomike Amerikane synon të tërheqë investitorët të huaj kryesisht biznese Amerikane dhe të jetë bazë për investime strategjike.

INFRASTRUKTURA

Infrastruktura në rajonin përëndimor të Republikës së Kosovës është ërelativisht e zhvilluar. Ky rajon është pikë lidhëse e Kosovës duke u kufizuar me Shqipërinë (Gjakova dhe Juniku), me Malin e Zi (Deçani dhe Peja), dhe me Serbinë (Komuna e Istogut). Vitet e fundit është investuar shumë në rrugët lokale, ujësjellës, kanalizim, sistemin energjetik dhe ndriçim publik. Sistemi energjetik mbulon pothuajse të tërë territorin e rajonit përëndimor, ndërsa në rrugë është investuar me se shumti në Komunat: Junik me 94.63 të ërrugëve lokale, Komuna Istog me 64.59% të ërrugëve lokale, Komuna Gjakovë me 62%, Komuna Pejë me 60.55%, Komuna Klinë me 41.95 dhe Komuna Deçan me 37.94% bazuar në të dhëna të statistikave të performancës rajonale të Komunave sipas raportit të vitit 2017 - MAPL. Ndërsa sa i përket përqindjeve të vendbanimeve të këtyre qyteteve në sistemin e ujit të pijshëm dhe sistemin e trajtimit të ujërave të zeza ky rajon qëndron mjaft mirë me investime. Komuna Junik është e këtyrë 100% në sistemin e trajtimit të ujërave të zeza, vijon Komuna Gjakovë me 62.50%, Komuna Klinë me 38.89% dhe Komuna Deçan me 32.43%. Përqindja e vendbanimeve të përfshira në sistemin e ujit të pijshëm në Komunat është në një gjendje mesatare sepse ky rajon ka

Në Rajonin socio-ekonomik përëndim 60% e rrugëve lokale janë të shtruara. Ky rajon ka një infrastrukturë të mirë rrugore e cila lidhet me Shqipërinë dhe Malin e Zi.

dhe shumë burime natyrore të ujit të pijshëm. Komunat me përqindjen më të lartë janë Komuna Junik me 100%, Komuna Istog me 96%, Komuna Deçan me 89.19%, Komuna Pejë me 73.42% ndërsa Komunat me nivelin më të ëultët ëpërfshirjes së ëvendbanimeve në ujin

e pijsh ën jan ë: Komuna Klin ëme 42.59 % dhe Komuna Gjakov ëme 62.50 % .

Tabela 37 Infrastruktura në rajonin perëndim⁵⁶

Komuna	Përqindja e rrugëve lokale të shtruara në komuna në %	Përqindja e vendbanimeve të përfshira në sistemin e ujit të pijshëm në %	Përqindja e vendbanimeve në sistemin për trajtim të ujërave të zeza n% %	Përqindja e gjatësisë së rrugëve lokale me ndriçim publik në %
Peje	60.55	73.42	0.00	26.31
Istog	64.69	96.00	0.00	6.22
Deçan	37.94	89.19	32.43	12.72
Junik	94.63	100.00	100	34.04
Klinë	41.95	42.59	38.89	1.19
Gjakove	62.00	62.50	62.50	40.15

⁵⁶ <https://mapl.rks-gov.net/raportet-vjetore-te-mapl-se/> raporti I performances se Komunave 2017

PROFILET RAJONALE

RAJONI SOCIO-EKONOMIK JUG

RAJONI SOCIO-EKONOMIK JUG

2,015.01 km²

231 vendbanime

409.449 banorë

Rajoni socio-ekonomik jug përbëhet nga gjashtë komuna: Rahoveci, Malisheva, Prizreni, Suhareka, Dragashi dhe Mamusha. Rajoni jug shtrihet në pjesën jugperëndimore të Kosovës. Kufizohet me Shqipërinë në jugperëndim, Maqedoninë në juglindje, në lindje me rajonin socio-ekonomik lindje, në verilindje rajonin ekonomik qendër, në pjesën veriperëndimore kufizohet me rajonin ekonomik perëndim. Ky rajon ka 239 vendbanime në territorin e tij.

SIPERFAQJA DHE POPULLSIA

Rajoni socio-ekonomik jug mbulon rreth 2,015.01 km, 18.47 % të sipërfaqes së Kosovës (10,905.25 km²)⁵⁷. Me popullsi prej 409.449 apo 22.76 % të popullsisë është përgjithshme të Kosovës, dendësia e popullsisë është 203 banorë për km katror në rajonin jug. Ndërsa komunat me popullsinë më të dendur në rajonin jug janë; komuna e Mamushës me popullsi të përgjithshme prej 5,950 dhe dendësi prej 543 banorë në 1 km² pastaj vijon komuna e Prizrenit me popullsi prej 191.565 dhe dendësi prej 305 banorë në një km. Komuna e tretë me radhë është komuna e Rahovecit me një popullsi prej 59.102 apo 214

Në rajonin socio-ekonomik jug, komuna e Mamushës ka dendësinë më të madhe të popullsisë në Kosovë 543 banorë në 1 km².

në një km. Komuna Malisheve ka dendësinë prej 190 banorë në një km, komuna Suharekë 166 banorë në një km² dhe Dragashi 79 në 1 km². Në rajonin jug komuna me shtrirjen më të madhe është komuna e Prizrenit me 626.86 km, komuna e Dragashit me 433.85 km² dhe komuna e Suharekës me 361.04 km²

Tabela 38 Të dhënat mbi sipërfaqen dhe popullsinë në rajonin jug^{58,59}

Nr	Komunat	Popullsia	Sipërfaqja	% e territorit të rajonit jug	Vendbanimet
1	Prizreni	191.565	626.86 km ²	31.10 %	76
2	Suharekë	60.247	361.04 km ²	17.91 %	42
3	Rahoveci	59.102	275.90 km ²	13.69 %	35
4	Malishevë	58.269	306.42 km ²	15.20 %	43
5	Dragashi	34.316	433.85 km ²	21.53 %	35
6	Mamusha	5.950	10.94 km ²	0.54 %	0

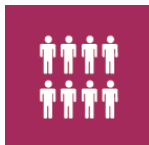
⁵⁷ http://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_territorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

⁵⁸ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-nees/vleresimi-i-popullsise-2017>

⁵⁹ <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

	Gjithsej	409.449	2,015.01 km²	99.97 %	231
--	-----------------	----------------	--------------------------------	----------------	------------

DEMOGRAFIA

Rajoni socio-ekonomik jug ka një popullsi që mund të karakterizohet relativisht e re. Në rajonin jug janë 152.368 banorë në moshën 19 vjeçare. Komuna me numrin më të madh të rinjve nën 19 vjeç është komuna e Prizrenit me një numër prej 67.145 apo 35% e popullatës së komunës së Prizrenit. Pastaj vijon komuna Malisheve me një numër prej 24.961 banorë apo 42,80 % e popullsisë së përgjithshme të komunës Malisheve që është Komuna me përqindjen më të lartë të popullsisë më të re të rajonit jug. Pastaj kemi Suharekë

me 23.875 banorë të moshës nën 19 vjeç apo 39,62 % e popullsisë së komunës Suharekë. Sa i përket strukturës etnike, rajoni socio-ekonomik jug karakterizohet si rajon me popullsi të ëndryshme etnike. Shumicë janë shqiptarë me 335.075 banorë Boshnjaket me 21,037 banorë, Turqit me 14,427, RAE 5.835, Serbet 380 dhe të tjerë 10.315. Shtimin më të madh natyror në rajonin jug e ka komuna e Prizrenit me një numër prej 2210 banorë duke vijuar me Malishevën 945 banorë. Rajoni socio-ekonomik jug është i përfaqësuar me numër më të madh të femrave prej 254.148 ndërsa meshkuj 190.975.

Tabela 39 Të dhënat demografike, mortaliteti, nataliteti, komunitetet sipas komunave të rajonit lindje (ASK Vlerësimi i popullsisë 2017).

Komuna	POPULLATA E PËRGJITHSHME	NATALITETI	MORTALITETI	SHQIPTARË	BOSHNJAK	TURQ	RAE	SERB	TË TJERË
Prizren	191,565	3,271	1,061	145,718	16,896	9,091	4,417	237	1,041
Dragash	34,316	514	340	20,287	4,100	202	10	7	9,240
Malishevë	58,269	1,132	187	54,501	15	/	31	/	8
Mamushë	5,950	72	18	327	1	5,128	51	/	/
Rahovec	59,102	934	311	55,166	10	2	787	134	11
Suharekë	60,247	1,311	326	59,076	15	4	539	2	15
Gjithësejt	409,449	7,234	2,243	335,075	21,037	14,427	5,835	380	10,315

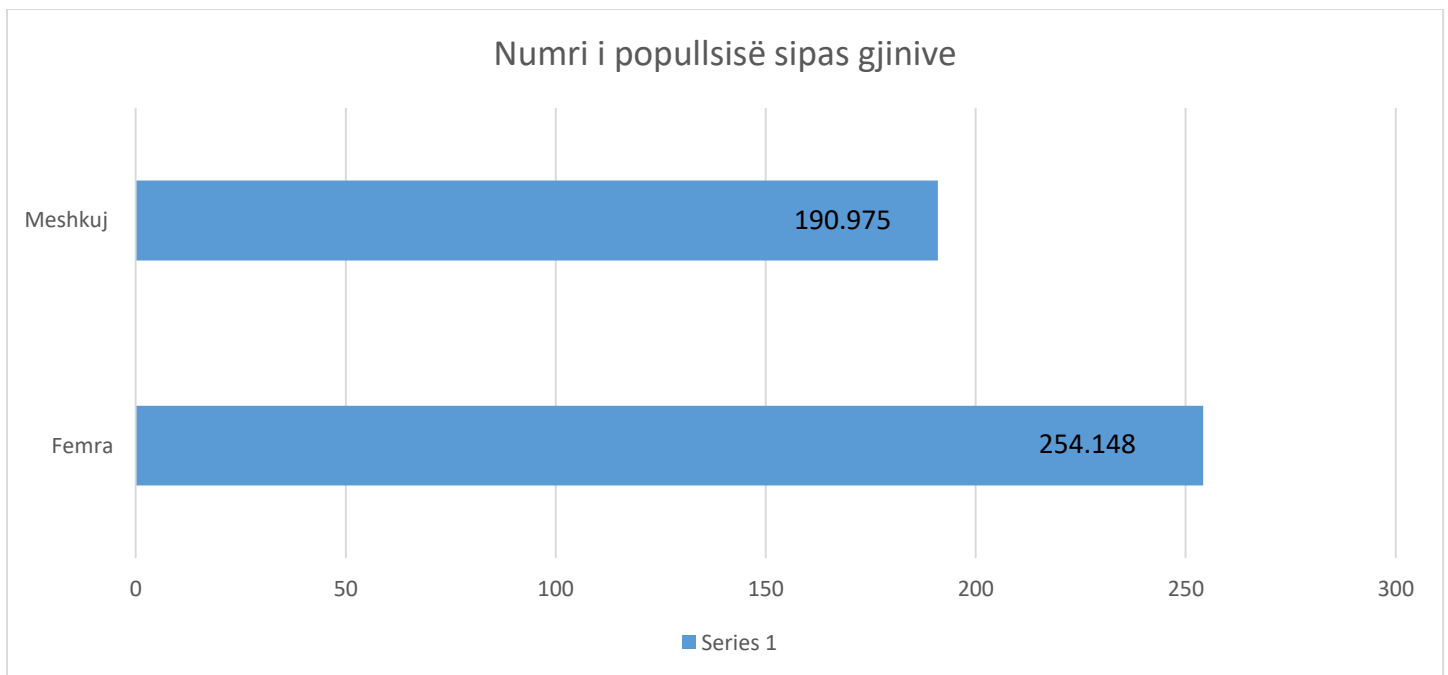
Tabela 40 Të dhënat demografike grupmoshat sipas gjinisë femër (ASK regjistrimi i popullsisë 2011)

Komuna	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Prizren	23,518	8,753	8,086	7,093	6,832	6,703	6,036	5,174	4,192	3,497	2,541	6,180
Dragash	4,187	1,476	1,332	1,222	1,175	1,282	1,205	1,056	918	780	610	1,719
Malishevë	9,097	2,992	2,728	2,243	2,179	1,941	1,591	1,245	935	710	644	61,647
Mamushë	885	265	252	234	220	201	139	124	76	94	73	126
Rahovec	7,571	3,047	2,492	2,152	2,173	2,286	1,807	1,436	1,195	902	786	1,849
Suharekë	8,371	3,151	2,742	2,273	2,272	2,319	1,997	1,659	1,284	1,037	879	2,260
	53,629	19,684	17,632	15,217	14,851	14,732	12,775	10,694	8,600	7,020	5,533	73,781

Tabela 41 Të dhënat demografike grupmoshat sipas gjinisë meshkuj (ASK regjistrimi i popullsisë 2011)

Komuna	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Prizren	25,681	9,193	8,467	7,270	6,575	6,352	5,676	4,895	4,191	3,382	2,270	5,224
Dragash	4,471	1,571	1,475	1,292	1,226	1,262	1,098	1,072	878	760	510	1,420
Malishevë	9,743	3,129	2,503	1,919	1,710	1,622	1,237	1,189	985	682	595	1,347
Mamushë	941	257	253	256	221	226	161	130	92	87	74	115
Rahovec	8,510	3,206	2,888	2,273	2,157	2,085	1,765	1,450	1,110	881	684	1,503
Suharekë	9,038	3,315	342	2,277	1,856	1,941	1,690	1,504	1,215	1,017	739	1,844
	58,384	20,671	15,928	15,287	13,745	13,488	11,627	10,240	8,471	6,809	4,872	11,453

Tabela 42 Numri i popullsisë sipas gjinive

BURIMET NJERZORE DHE TREGU I PUNËS

Përparsi e rajoni socio-ekonomik jug janë institucionet arsimore profesionale të cilat ofrojnë lëni të ndryshme profesionale për banorët e këtij rajoni. Faktor i dytë i rëndësishëm që ka kontribuar në aftësimin e gjerët e fuqisë punëtore është sistemi i aftësimit profesional. Rajoni socio-ekonomik jug ka burime të mjaftueshme njerzore për tregun e punës dhe një fuqi punëtore relativisht në moshe të re dhe të kualifikuar mjaftueshëm. Sa i përket punësimit në sektorin publik mund të themi se në rajonin jug kryeson Komuna e Prizrenit me numrin më të madh të punësuarve në

Në rajonin socio-ekonomik jug, qyteti i Prizrenit ka numrin më të madh të punë kërkuarve në Kosovë, me një numër prej 8,076.

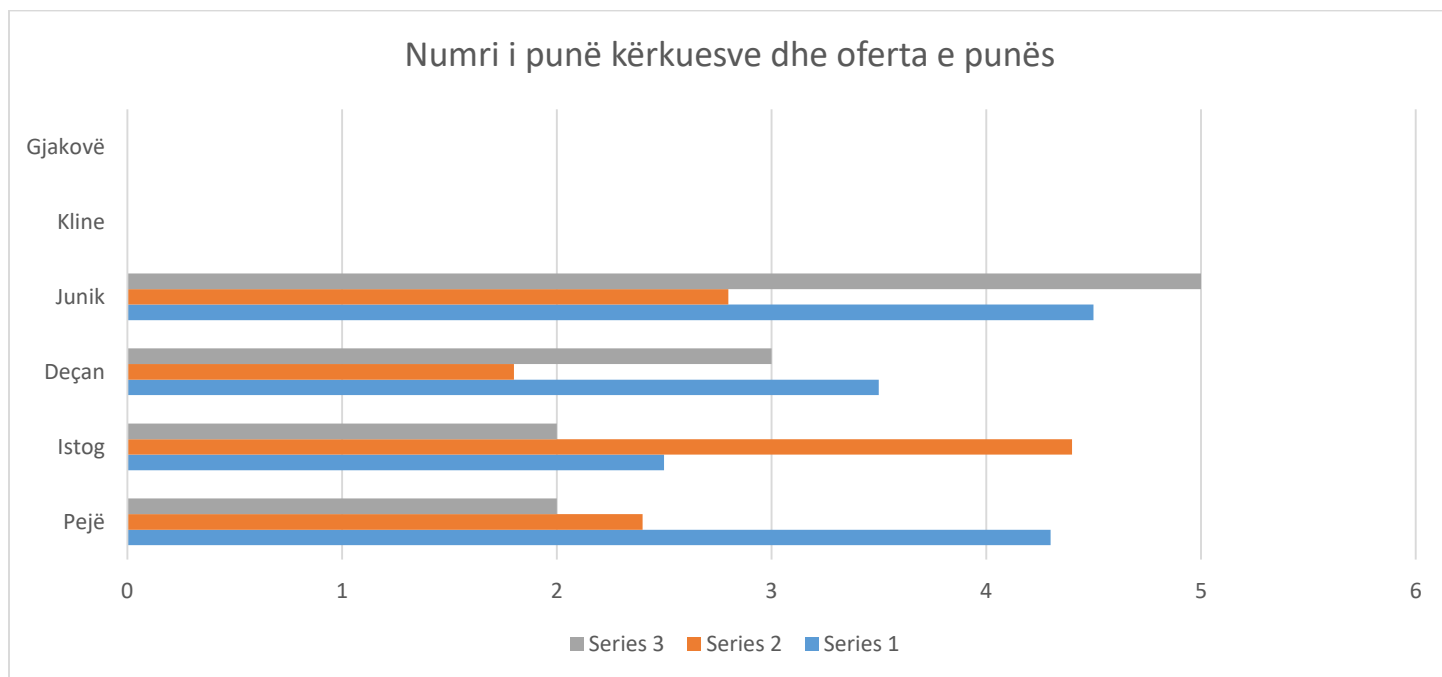
kë sektor. Bazuar në Raportin e Punësimit për vitin 2017 mund të themi se rajoni socio-ekonomik jug ka një numër prej 18,037 të punë kërkuarve dhe një ofertë prej 1588 vendeve të lira të punës ku shihet për shprehje një diferencë të madhe mes kërkesës dhe ofertës.

Komuna me numrin më të madh të punëkërkesve është Komuna e Prizrenit me një numër prej 8076 dhe një ofertë pune prej 401 vendeve të lira të punës, vijon Komuna e Suharekës me një numër prej 3756 punëkërkesve dhe një ofertë prej 44 vendeve të lira për punë, Komuna e Malishevës me një numër të punëkërkesve prej 2490 dhe një ofertë prej 167 vendeve të lira të punës, Komuna e Dragashit me

1890 punëkërkes dhe Komuna Rahovec me një numër prej 1763 punëkërkesve. Komuna me numrin më të vogël të punëkërkesve është Komuna Mamushë me një numër prej 62 punëkërkesve dhe me asnjë ofertë të vendeve të lira të punës.

Tabela 43 Papunësia dhe vendet e lira të punës në rajonin jug⁶⁰

Komuna	Papunësia	Vendet e Lira të Punës të Rregullta	Vendet e Lira PATP
Prizren	8,076	401	165
Dragash	1,890	17	149
Malishevë	2,490	167	235
Mamushë	62	0	0
Rahovec	1,763	959	25
Suharekë	3,756	44	165
	18,037	1588	739

⁶⁰ <https://apr.k.rks-gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=2> Raporti i punësimit për vitin 2017

ARSIMI

Rajoni socio-ekonomik jug ofron mundësi studimi edhe në gjuhën e komuniteteve prezent në rajon në gjuhën shqipe, serbe, boshnjake, turke. Arsimi zhvillohet në institucione publike dhe private. Sipas statistikave të arsimit publik në rajonin jug të vitit 2017-2018 numri i shkollave në arsimin fillor, mesëm të ulët është 42 ndërsa në arsimin e mesëm të lartë 28 shkollë gjithsej të shkollave në rajonin jug në të dy nivelet janë 70 shkollë. Ndërsa numri i nxënësve sipas nivelit arsimor në rajonin jug në arsimin fillor dhe të mesëm të ulët është 51.348 ndërsa në arsimin e mesëm të lartë 17.064, ndërsa gjithsej nxënës në rajonin jug në arsimin fillor, mesëm të ulët dhe të lartë janë 68.412. Sa i përket numrit të shkollave speciale në rajonin jug sipas statistikave të arsimit publik 2017-2018 janë dy shkollë ndërsa janë 122 nxënës me nevojë të veçanta.

Arsimi i mesëm profesional, që nënkupton institucionet e arsimit dhe aftësimin profesional dhe për tërëritur, ka si qëllim parësor përgatitjen e kuadrove për treg të punës, por nëse ndiqet rruga e trasuar në legjislacionin në fuqi ofron edhe mundësi të aplikimit në studime të larta post sekondare të nivelit të 5 të kornizës kombëtare të kualifikimeve-KKK dhe universitare.

Arsimi i mesëm profesional në rajonin jug është i ndarë në 12 lëmi të ndryshme; Lëmi e pylltarisë dhe përpunimit të drurit, lëmi e makinerisë dhe përpunimi i metaleve, lëmi e xehetarisë metalurgjisë dhe gjeologjisë, lëmi e elektronikës, lëmi e gjeodezisë dhe ndërtimtarisë, lëmi i trafikut, lëmi e tekstilit dhe lëkurëtarisë, lëmi i kimisë i jo metaleve dhe grafikes, lëmi i hotelierisë dhe turizmit, lëmi ekonomik dhe juridik, lëmi natyror, matematikor, lëmi i shëndetësisë dhe mbrojtjes sociale, lëmi i kulturës artit dhe informimit publik.

Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale përmes Agjencisë së Punësimit të Republikës së Kosovës, menaxhon tetë qendra të aftësimin profesional (QAP) me 69 punëtori dhe 30 profesione të ndryshme. Në këto qendra bëhet aftësimi dhe ri-aftësimi i personave që janë të regjistruar si punëkërkues, të papunë dhe ata që marrin shërbimet për

Në rajoni socio-ekonomik jug lëmit me të kërkuara janë lëmi e elektro-teknikës, makineri dhe përpunimi i metaleve, tregti, hotelieri dhe turizëm ndërtimtari dhe gjeodezi.

orientim në karrierë pranë të gjitha zyrave të punësimit në 69 komuna. Në rajonin jug qendra e aftësimin profesional ofron trajnime në këto profesione: Kuzhinier, kamerier, auto-elektrikë sistemet e hidraulikes dhe pneumatikes, saldim, administrim biznesi-vetëpunësim, elektronikë industriale, elektromekanik i pajisjeve të amvisërisë TIK, floktari rrobaqepësi dhe furrtari.

Në institucionet e arsimit të lartë publik ofrohen studime të nivelit Bachelor dhe Master. Universiteti publik Hasan Prishtina sipas statistikave të arsimit të lartë publik 2017-2018 të nivelit Bachelor ka gjithsej 800 student të diplomuar nga ata 556 femra dhe 244 meshkuj. Numri i përgjithshëm në rajonin jug në arsimin e lartë publik në nivelin bachelor është 5578. Në rajonin jug sipas statistikave të arsimit të lartë publik të nivelit master gjithsej të studentëve të diplomuar janë 78 ku nga ata 36 femra dhe 42 meshkuj numri i përgjithshëm i studentëve në nivelin master është 496.

Tabela 44 Lëmit profesionale ne rajonin jug⁶¹

Numri i nxënësve	Prizeren	Dragash	Malisheve	Mamushe	Rahovec	Suhareke	Gjithsej
Lëmi e pylltarisë dhe përpunimit të drurit							
Lëmi e xehetarisë, metalurgjisë dhe gjeologjisë							
Lëmi makinerisë dhe përpunimi i metaleve	375				42	310	727
Lëmi e elektro teknikës	483					220	703
Lëmi e gjeodezisë dhe ndërtimtarisë	102		23			80	205
Lëmi e trafikut	241		37		25		303
Lëmi e textilit dhe lëkurëtarisë						32	32
Lëmi i kimisë i jo metaleve dhe i grafikës	81					86	167
Lëmi i tregtisë, hotelarisë dhe turizmit	376	28					404
Lëmi ekonomik dhe juridik	1435	204			199		1838
Lëmi shëndetësor dhe mbrojtjes sociale	511						511
Lëmi i kulturës, artit dhe informimit publik	136						136
Gjithsej	3740	232	60		266	728	5026

⁶¹ <https://masht.rks-gov.net/shkollat-profilet>

BURIMET NATYRORE

Rajoni socio-ekonomik jug ka përqindje të madhe të tokës me cilësi të mirë kushte të favorshme klimatike, të cilat në kombinim me mundësitë e përpërimit të mëtejshëm të ujitjes, e bëjnë rajonin të përshtatshëm për zhvillimin e integruar të bujqësisë. Shumica e lumenjve derdhen në lumin Drini i Bardhë i cili rrjedh në një gjatësi prej 122 kilometrash në pjesën perëndimore të rajonit. Një pjesë e konsiderueshme e tokave bujqësore është nën sistemin e ujitjes dhe kjo konsiderohet përparsi e madhe për kultivimin e prodhimeve bujqësore. Ujërat në rajonin jug duke përfshirë lumenjet dhe liqenet janë burime të çmueshme të këtij rajoni. Në komunën Prizren janë njohura ujëvarat e Lumbardhit, ujëvarat e Konjushes, Liqeni i Jazhincës dhe Liqeni i Livadices, Në Malishevë kemi Liqenin artificial të Mirushes dhe Ujëvarat e Mirushes. Liqenin e Dragaqinës në Suharekë dhe Mamushë. Lumenjet me të rendesishme të këtij rajoni janë Lumi Drin, Lumi Lumbardh, Lumi Toplluha, Lumi i Sopijes, Drini i Bardhë, Lumi i Hoqes, Lumi Duhlllo, Lumi Rimnik, Lumi Sopniq dhe Lumi Mirusha. Rajoni socio-ekonomik jug është më i pasur me minerale si krom, azbest, nikel, kobalt, bakër dhe qymyr guri (thëngjilli) posaçërisht në Komunën e Rahovecit. Gurat dekorative gjenden në afërsi të fshatit Drenovc, në një largësi prej 5,5 km nga qyteti i Rahovecit. Rezervat për këto materiale ndërtimore dekorativë mendohet të jenë rreth 207.386 m³. Shtresat e lezolitit

SEKTORI I BUJQËSISË

Rajoni socio-ekonomik jug është prodhues kryesor i produkteve bujqësore të cilët janë eksportuar në Kosovë Perimet e kultivuara në këto pjesë të Kosovës eksportohen edhe në vendet e rajonit, si specat nga rrethi i Krushës, domatet nga Mamusha etj. Gjithashtu perimet tjera, si lakra, tranguilli dhe karrota kultivohen me sukses në këtë rajon. Rrethi i Krushës është i njohur edhe për kultivimin e shalqirit.

Komuna e Dragashit është e pasur me bime medicine dhe aromatike, si dhe me shumë llojshmëri të produkteve pyjore. Më shumë se 90% e këtyre bimëve eksportohen në vendet perëndimore. Gjithashtu në Komunën Dragash është i njohur djathi i Sharrit si brend rajonal përfaqësues i këtij rajoni.

Vreshtaria - është tipike për këtë rajon dhe merita kujdes të veçantë. Ky sektor dominon në Rahovec, por gjithashtu shtrihet në komunat e Suharekës dhe Prizrenit. Kushtet e përshtatshme agroklimatike krijojnë potencial të konsiderueshëm për zhvillim të mëtejshëm të kultivimit të rrushit dhe prodhimit të verës. Rajoni socio-ekonomik jug ka një sipërfaqe të shfrytëzuar të tokës bujqësore prej 95,108,77 hektarë nga kjo sipërfaqe komuna e Dragashit ka sipërfaqen më të madhe në rajonin jug me 27,662.24 hektarë pastaj është komuna e Prizrenit me 21,777,01 hektarë dhe komuna e Suharekës 15,069,96

Në rajonin socio-ekonomik jug ka pasuri të mëdha natyrore, burime të ujit, minerale. Parku Kombëtar Bjeshkët e Sharrit karakterizohet me bukuri dhe vlera të veçanta natyrore, hidrologjike, klimatike dhe peizazhore.

dekorativ janë sipërfaqe të mbuluara me një shtresë humusi prej 0,5 m. Gurat gëlqerorë: - gjenden në Hudhrat e Danit, një vend në veri-perëndim të qytetit të Rahovecit 8 km larg tij. Gurat gëlqerorë paraqiten në ato të kuq dhe murrmë. Gëlqerorët e kuq paraqesin më shumë interes ekonomik. Rezerva e gurëve gëlqerorë mendohet të ketë një volum prej 382.913 m³. Në fundi, sipas Komunes ekziston mundësia që të gjenden shtresa naftënbajtëse në territorin e Komunes së Rahovecit. Vend ndodhja e tyre mendohet të jetë në fshatin Kramovik dhe përgjatë rrjetit të Drinit të Bardhë deri në Krushën e Madhe. Mineralët si Kobalti, Nikeli dhe Bakri gjenden në rrethinën e Gurit të Kuq ku është konstatuar shtresa e xeheroreve të Nikeli-Kobaltit. Minerali i Kromit mendohet që gjendet përgjatë luginës së Drinit të Bardhë në një sipërfaqe rreth 60 km² dhe përkatesisht në lokalitetet Qëndresë Gradisht, lugina e përoit Rimnik, Delja, Shipi në Zadriq, Sharnica mbi Qëndresë Drenovci, Guri i kuq, Kanzniku, etj. Thëngjilli gjendet në lokalitetet e Hoqës së Madhe, Krushës, prroit të Nagavcit, Drinasit, etj.

Në rajonin socio-ekonomik jug është njeri nga rajonet me bujqësinë më të zhvilluar, tipike e rajonit është vreshtaria, dhe perimtaria. Industria e përpunimit të ushqimit është fushë me potencial të madh për zhvillim

hektarë. Toka e punueshme ara në rajonin jug në total janë 31,396.26 hektarë nga kjo sipërfaqe me shumicë tokë të punueshme ara ka komuna e komuna e Rahovecit me 9,186,14 hektarë pastaj është komuna e Malishevet me 8939.2 hektarë dhe komuna e Suharekës me 6,246.18 hektarë. Sa i përket sipërfaqes me livadhe dhe kullosa rajoni socio-ekonomik jug ka një sipërfaqe prej 59,748.79 nga kjo sipërfaqe komuna e Dragashit ka livadhe dhe kullosa një sipërfaqe prej 27,221.10 hektarë pastaj komuna e Prizrenit 15,677.14 hektarë dhe komuna e Suharekës me 8,010.23 hektarë. Ekziston një potencial i rëndësishëm për zhvillimin e produkteve bujqësore me vlerë të lartë duke përfshirë këtu ato që janë kultivuar në mënyrë organike. Përpjekjet për të krijuar zinxhir të duhur të shpërndarjes (nga fermeri tek qendrat e grumbullimit, tregtarët me shumicë / shitësit në tregjet)

duhet të konsiderohen ndërr prioritete të rajonit. Shumë prej produkteve bujqësore rajonale kanë një potencial të rëndësishëm për eksport.

Bujqësia dhe industria e përpunimit të ushqimit janë fusha me potencial më të madh për zhvillimin ekonomik në rajonin jug, ku një numër i madh i njerëzve mund të jenë të punësuar dhe fitojnë të ardhura për veten. Përpunimi mund të bëhet duke nxitur prodhimin bujqësor, duke rritur përdorimin e tokës, me përmirësimin e cilësisë së prodhimit bujqësor në përmjet përdorimit të teknologjisë bujqësore si dhe vlerat tradicionale dhe ekologjike. Kjo në kombinim me qasje të përmirësuar në tregjet bujqësore, mund të jenë një themel për zhvillimin e balancuar ekonomik të zonave rurale dhe të turizmit rural.

Rrethi i Krushës është i njohur edhe për kultivimin e shalqinit. Komuna e Dragashit është e pasur me bime medicinale dhe aromatike, si dhe me shumë llojshmëri të produkteve pyjore. Më shumë se 90% e këtyre bimëve eksportohen në vendet perëndimore.⁶²

Sipërfaqet bujqësore, si sipërfaqet të rëndësishme ekonomike paraqesin bazën të rëndësishme natyrore. Kushtet të volitshme klimatike, sidomos numri i madh i ditëve me diell gjatë sezonit veror si dhe ujët me anë të pipave për kulturat lavëtarë (specat, domate, patate, bostan, qepë etj) si dhe kultivimi i hardhisë së rrushit dhe pemëve në rajonin rreth Komunës së Rahovecit mjaft zhvillimor në

fushën e bujqësisë. Sipërfaqet bujqësore janë të mbjella me këto kultura: gruri, elbi, tërshëra, misri etj. Sipërfaqet më pjellore janë rrafshinat e Anadrisit duke filluar prej Mrasorit e gjerë në Krushë të Madhe e që më së shumti në këto toka kultivohen perimet, ndërsa në pjesët tjera kultivohen hardhia e rrushit (vreshtat) dhe pemët e ndryshme si që janë: molla dardha, kumbulla, pjeshka, arra, kajsia etj. Në territorin e Rahovecit kultivohet shumë hardhia e rrushit. Vreshtat

e komunës së Rahovecit si dhe prodhimet e rrushit janë të njohur jo vetëm në Kosovë por edhe më gjërë. Prodhimet e tyre janë eksportuar në shumë shtete e perëndimore.

Tabela 45 Të dhënat mbi sipërfaqet bujqësore në rajonin jug⁶³

KOMUNAT	Sipërfaqja e shfrytëzuar e tokës bujqësore/Sipërfaqja ha	Toke e punueshme-Arat/Sipërfaqja ha	Kopshte	Livadhet dhe kullotat/Sipërfaqja ha	Toke bujqësore e përdorur Sipërfaqja ha	Toka pyjore/Sipërfaqja ha	Toka jobujqësore/Sipërfaqja ha
Prizren	21 777.01	5704,71	46.28	15677.14	671.11	2194.89	538.38
Dragash	27662.24	386.80	17.03	27221.10	407.89	439.14	199.23
Malishevë	14908.79	8939.2	52.3	5690.23	963.94	4456.5	957.78
Mamushë	1229.19	933.23	2.78	269.32	4.38	470	25.55
Rahovec	14461.58	9186.14	12.58	2880.77	1733.91	1849.12	576.15
Suharekë	15069.96	6246.18	78.10	8010.23	1433.11	3970.74	676.82
GJITHSEJT	95108.77	31,396.26	209.07	59,748.79	5214.34	13380.39	2973.91

SEKTORI I TURIZMIT

⁶³ https://www.mbpzhr-ks.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSOVES_2014_Rezultatet_Perfundimtare.pdf

Rajoni socio-ekonomik jug ka një potencial të madh turistik që ende mbetet relativisht i pashfrytëzuar. Pozita specifike, gjeografike, pasuritë natyrore, shembuj të shumtë të trashëgimisë kulturore dhe historike, si dhe folklori i larmishëm, e bëjnë ërajonin jug një vend ideal për zhvillimin e turizmit të qëndrueshëm. Ekziston një potencial i madh për zhvillim të qëndrueshëm të turizmit malor dhe kampimit gjatë fundjavave. Zhvillimi i turizmit duke përfshirë turizmin rural, mund të bëhet një burim i rëndësishëm i mirëqenies për një pjesë të popullsisë në rritje të rajonit. Ky rajon ka një potencial të madh turistik që ende mbetet relativisht i pashfrytëzuar. Pozita e përshtatshme gjeografike, pasuritë e ndryshme natyrore, objektet e shumta kulturore dhe historike, si dhe folklori i larmishëm janë bazë kryesore për zhvillimin e turizmit në ërajonin jug. Ekzistojnë ekushte për zhvillimin turistik historik, urban dhe rural, malor, dimëror dhe rekreativ. Zhvillimi duhet të adresojë çështjet bazë të turizmit (si në aspektin hotelierit, restoranteve, si dhe burimeve njerëzore të kualifikuara për shërbimet turistike). Rajoni socio-ekonomik i jugut është veçanërisht mirë i pozicionuar për të tërhequr turistë nga Shqipëria dhe destinacione të tjera për të kaluar kohën e lirë duke pushuar përgjatë lumenjve dhe maleve, me aktivitete sportive, historike të pasur dhe mikpritjen tradicionale të popullatës autoktone. Avantazhet që lidhen me pozicionin gjeografik të rajonit (lidhjet e transportit, afërsia e aeroportit, vendeve natyrore dhe kulturore, tradita dhe pasuritë historike si dhe mikpritja e njerëzve) janë proporcionale me nivelin e kapaciteteve të nevojshme për zhvillimin e sektorit të turizmit në një sektor të fortë të ekonomisë ërajonale

Zona e Komunës së Malishevës është një ërajon me një infrastrukturë mjaft të mirë për zhvillimin e turizmit. Kjo Komunë ka shumë potenciale të trashëgimisë kulturore si: lokacione të ndryshme arkeologjike parahistorike, tuma ilire, kala mesjetare, kulla, mullinj dhe ndërtesa të ndryshme fetare, ngjarje festive etj. Në këtë Komunë ekzistojnë dy shpella ende jo funksionale të cilat konsiderohen një xhevahir turistik i qmuar për vizitorët në këtë Komunë. Shpella në fshatin Temeqin dhe shpella e flladit në fshatin Panorc. Deri më tani vetëm 945 m gjatësi të shpellës në Panorec janë hulumtuar. Pishina e Banjës njihet për vlerat shëruese që posedon - burim termal në fshatin Banjë dhe mbi këtë burim është ngritur pishina e Banjës me sipërfaqe 2000 m². Gjatë periudhës maj-shtator kjo pishinë tërheq rreth 200-300 vizitorë në ditë ndërsa gjatë fundjavës rreth 1000 vizitorë në ditë. Zona përreth rrjedhës së lumit Mirusha me sipërfaqe prej 601 ha nga Kuvendi i Kosovës është shpallur zonë e mbrojtur me emërtimin "Parku Regjional i Natyrës Mirusha" sepse kjo zonë paraqet një fenomen të rrallë natyror me rëndësi të jashtëzakonshme natyrore, shkencore, kulturore dhe turistike. Sipas IUCN zona i përket kategorisë peizazh i mbrojtur kurse rrjedha e lumit Mirusha kategorisë "Monument natyror" dhe shtrihet në territorin e 3 Komunave: Malishevë, Klinë dhe Rahovec. Kjo zonë ka është e pasur me një florë të pasur bimë. Brenda kufirit të parkut nuk ka veprimtari të shquara ekonomike. Ky park do të kishte një ndikim ekonomik të madh në BPV-në e Kosovës si dhe gjenerimin punësimeve po të kishte ofertë turistike për turist të ndryshëm në nivel shtetëror. Përgjatë shtrirjeve të maleve të Sharrit, Berishës që arrijnë lartësinë e deri deri më 2.750 m, këto relieve kanë të ndërtuar në vetvete 16 liqene malore. Malet e Sharrit përmbajnë qindra metra të zonave të cilat nuk shfrytëzohen plotësisht dhe paraqesin potencial të madh për zhvillimin e turizmit dimëror. Malet e Korintikut dhe të Pashtrikut kanë

potenciale të mëdha natyrore për zhvillimin e turizmit malor, si alpinizmi dhe gjuetia, sikurse dhe lumenjtë e shumtë në rajon që ofrojnë mundësinë e zhvillimit të sporteve ujore dhe të peshkimit.⁶⁴ Malet e Sharrit njihen shumë për shtigjet e ecjes: Shtegu 1- 10km (Novoselle-Kogja Ballkan-Billo Oshllak), Shtegu 2-11 km (Bulec-Kopana voda - Kogja Ballkan - Billo-Oshllak), Shtegu 3- 6 km (Prevallë -Oshllak), Shtegu 4 -9 km (Prevallë-Bistër-Konjushë), Shtegu 5- 6 km (Prevallë-Konjishë), Shtegu 6- 7 km (Prevallë-Maja e Zezë), Shtegu 7-14 km (Prevallë-Lubinje dhe epërme), Shtegu 8 - 9 km (Lubinja e Epërme-Treskavec-Kobilicë-Vertop), Shtegu 9- 8 km (Guri i Zi - Vertop), Shtegu 10 -7 km (Kampi-Skarpe-Kranikollë).

Komuna e Prizrenit është një xhevahir i turizmit që përmban edhe një ëren nga fushat e zhvillimit të komunës së Prizrenit. Prizreni si një ndë

qytetet strategjike turistike për vizitorët të huaj dhe vendor posedon

Në rajonin socio-ekonomik jug trashëgimia kulturore, turizmi malor, urban, rural dhe rekreativ tipike për rajonin jug.

Kalanë e Prizrenit një monument i trashëgimisë kulturore në Prizren dhe konsiderohet të jetë simboli i qytetit. Kalaja e Prizrenit është element me rëndësi në identitetin kulturor të Kosovës. E ndërtuar në një kodër të lartë në një ambient piktoresk dhe në një pozitë jashtëzakonisht strategjike, Kalaja ngrihet mbi qytet sikurse edhe mbi luginën e thellë të Lumit Bardhit dhe rrafshin e Dukagjinit. Monumente me vlera të larta historike dhe turistike; Muzeu i Lidhjes së Prizrenit objekt me vlera të larta historike, kulturore, kroi i shatërbanit në afërsi të xhamisë së Sinan Pashesë i ndërtuar në shekullin XVII, Kisha e Shën Nikollës, e ndërtuar në vitin 1331, Kisha Katolike "Zonja Ndihamëtare"

⁶⁴ Strategjia për zhvillim Rajonal për Rajonin Ekonomik Jug 2010 - 2013

me nje arkitekture greko romake te vitit 1870, Hamami i Gazi Mehmet Pashes, ne qendër te qytetit i ndërtuar ne vitin 1563/74, Kisha e Shen Spasit supozohet te jete ndërtuar mes viteve 1307-1348, Muzeu i elektro-ekonomise ne gryken e lum Dardhëit i ndërtuar ne vitin 1926/28, Rrapi i Marashit 450 vje çar i vetmi exemplar ne Ballkan, Sahat Kulla, Ura e drurit e ndërtuar ne vitin 1941. Atraksione tjera turistike mund te llogariten dyqanet artizanale; Përpunimi i mëndafshit, Zdrukthëtaria, Argjendaria, Mafesxhini, Farkëaret, Briskepunuesit, qeleshepunuesit, dhe filigrani nder zehet me te lashta ekzistuese. Investime strategjike Komuna e Prizrenit është duke zhvilluar edhe në potenciale tjera turistike të identifikuar si: Shpella e Muradehes vend ky me interes arkeologjik i njohur nga lashtësia si kult fetar. Gjithashtu një burim natyror i çmuar janë malet e Kabashit si pikë kyçe dhe strategjike për investime shtetërore. Në Komunën e Mamushes Liqeni i Dragaqines po jetësohet dhe pritet të jetë një nga pikat me vlerë turistike.

Festivali ndërkombëtar i Filmit Dokumentar dhe të shkurtë Dokufest, është engjarja më e madhe filmike në Kosovë Festivali mbahet në majin gusht, në Prizrenin historik dhe piktoresk që tërheq një numër të madh të artistëve nga regjioni dhe bota. Në këtë festival vjetor filmat shfaqen dy herë në ditë në pesë kinema, tre kinema nën qiell të hapur dhe në dy kinema të mbyllura. Përveç filmave, festivali është i njohur edhe për netët plot gjallëri që pasojnë shfaqjen e filmave. Festivalin e përcjellin edhe një numër aktivitetesh si punëtori, ekspozita DokuPhoto, kampingu i festivalit, koncerte e të tjera, duke i dhënë qytetit një ësharm të veçantë në cilin do të dëshironit të jeni. Festivali i këngës kombëtare- Zambaku i Prizrenit, festivali i muzikës dhe aktivimit Ngom Fest, Festivali me goma në lumin Lumbardh Bunar fest, festivali i automobilave të vjetër- Old Time fest, Festivali i folklorit- Hasi Jehon. Festivali i Domateve i cili mbahet çdo vit me 23 Korrik, pikërisht ky festival mbahet në Mamushë si regjion i njohur për kultivimin e domates. Festivali i rrushit në Rahovec, "Hardh fest" gjithashtu festival tipik i lidhur me potencialet e kësaj zone në kultivimin e rrushit. Ky festival çdo vit po arrin të promovojë prodhimet e rrushit dhe verës së prodhuar në Kosovë edhe përtej komunës së Rahovecit dhe Republikës së Kosovës, është shndërtuar

në një ngjarje të rëndësishme turistike, ku vizitorët e shumtë të huaj vijnë dhe shijojnë ërërat dhe bukuritë e vreshtave të rajonit jug.

Festa e mërgatës "Dia fest" e cila organizohet çdo vit me datat 3 dhe 4 gusht festë që ju përkushtohet mërgimtarëve të Komunës së Suharekës. mbahet në Komunën e Suharekës.. Komuna e Suharekës si zone është shumë e njohur gjithashtu në kultivimin e pjeshkës së Therandës, dardhës së dardhishtës dhe posaçërisht është e njohur për kultivimin e gështenjës së Mushtishtit.

Komuna e Suharekës rajon me turizëm të qëndrueshëm rekreativ dhe eksperiencë në natyrë bazuar në pasuritë natyrore dhe ambiente atraktive për adhuruesit e natyrës ka zona mjaft të përshtatshme dhe interesante për zhvillimin e turizmit që ndodhen në kompleksin e masivit të malit Sharr, i cili shtrihet në pjesën Verilindore dhe Juglindore të Mushtishtit, si dhe në zonën e bjeshkëve të Caralevës. Bukuritë natyrore, vegjetacioni i pasur bimor, ujor dhe lartësia mbidetare 1500m-2400m, klima mesdhetare alpine, zgjojnë kështu ërërat e vizitorëve si gjatë verës ashtu edhe gjatë dimrit.

Vende interesante të trashëgimisë kulturore dhe arkeologjike për t'u vizituar: Kalaja e Kastercit, Lokalitet arkeologjik parahistorik në Shirokë dhe Reshtan, Kulla e Pashës në Mushtisht, Shtëpia e Ramës Bllacës në Bllacë Kulla e Jonuz Tafollit në Qadraq, mullinjtë e Breshancit, mulliri i Dragaqinës, mulliri i Budakovës, mulliri i Semetishtit, mali i Sharrit, guri i Dellocit, Buqalla në Reçan, Xhami e Gazi Mehmet Pashës në Leshan, Xhamia e Bardhë në Suharekë

Në rajonin socio-ekonomik jug bizneset individuale, ortakëritë e përgjithshme dhe shoqëritë me përgjegjësi te kufizuara janë bizneset me numrin me te madh ne këtë rajon.

Muzeu në Suharekë

PROFLET E BIZNESEVE, NUMRI I BIZNESEVE TË REGJISTRUARA

Në rajonin jug janë të regjistruara 23710 biznese. Ndërsa llojet e bizneseve përfshijnë nga më të ndryshmet; Biznese Individuale, kompani të huaja, kooperativa bujqësore, ndërmarrje publike, shoqërore, ortakëri, ortakëri të përgjithshme, shoqëri aksionare dhe shoqëri me përgjegjësi te kufizuara. Bizneset individuale kane numrin me te madh ne rajonin jug me një numër prej 20500 duke vijuar me shoqëritë me përgjegjësi te kufizuara prej 2076 dhe ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 390 biznese. Në Komunën e Prizrenit sipas tabelës se me poshtme sektori me numrin me te madh te bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 11788 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjegjësi te kufizuara me një numër prej 1603 pastaj vijnë ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 276 biznese. Komuna e Prizrenit ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 13731 biznese. Në Komunën e Rahovecit sipas tabelës se me poshtme

sektori me numrin me te madh te bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 2870 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjegjësi te kufizuara me një numër prej 356 pastaj vijnë ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 47 biznese. Komuna e Rahovecit ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 3289 biznese. Në Komunën e Suharekës sipas tabelës me poshtme sektori me numrin me te madh te bizneseve është sektori i bizneseve individuale me një numër prej 2532 biznese duke vijuar me sektorin e shoqërive me përgjegjësi te kufizuara me një numër prej 464 pastaj vijnë ortakëritë e përgjithshme me një numër prej 31 biznese. Komuna e Suharekës ka një numër të përgjithshëm të bizneseve prej 3040 biznese. Ndërsa komuna me numrin me te vogël të bizneseve në rajonin jug e ka komuna e Dragashit me një numër të përgjithshëm të bizneseve 1255, biznese individuale 1187, shoqëri me përgjegjësi te kufizuara 49 ortakëri të përgjithshme 11, shoqëri aksionare 1 dhe ndërmarrje shoqërore 1.

Komunat	Biznes individual	Kompani e huaj	Kooperativa bujqësore	Ndërmarrje publike	Ndërmarrje shoqërore	Ndërmarrje tjera nën juridiksion të AKM-së	Ortakëri	Ortakëri e përgjithshme	Shoqëri aksionare	Shoqëri me përgjegjësi të kufizuar	Gand Total
Dragash	1187		6		1			11	1	49	1255
Rahovec	2870	5	6				2	47	3	356	3289
Prizren	11788	35	10	1	6		3	276	9	1603	13731
Malishevë	2123	6	4					25	3	234	2395
Mamushë	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Suharekë	2532	4	2					31	7	464	3040
Gjithësej	20500	50	28	1	6		5	379	29	2706	23380

EKONOMIA DHE KUSHTET PER BIZNES

Rajoni socio-ekonomik jug ka një infrastrukturë të përqyeshme për zhvillimin e kushteve për biznes. Zonat Ekonomike në rajonin jug janë Zona Agro-Industriale Suhareke, zona industriale në Shirokë të Suharekës, Agrozona në Samadrexhë Komuna Dragashi edhe pse një Komunë e vogël posedon një zonë ekonomike në Mejdani të fshatit Shajmë ku janë të vendosura dy ndërmarrje. Zona Agro - Industriale në Suharekë është krijuar në vitin 2015 me një sipërfaqe prej 28 ha. Kjo zonë gjendet në fshatin Samadrexhë të Suharekës. Agrozona në Samadrexhë është me sipërfaqe prej 35 hektarë dhe ndodhet pranë rrugës Suharekë-Rahovec. Është themeluar me iniciativë të Komunës së Suharekës dhe Rahovecit. Investimet e para në këtë zonë ekonomike janë bërë fillimisht në energji elektrike dhe në ujësjellës. Kjo zonë tani ka 90 parcela dhe 53 biznese të përqendruara në të. Sipas të dhënave të deritanishme në Zonë Industriale janë të punësuar afërsisht 700 punëtorë po ashtu vlen të theksohet se veçanti e kësaj zone është edhe Shkolla e Mesme Profesionale “Avdyl Rama”, ku në këtë shkollë përgatiten kadro për tregun e punës, veçanërisht për bizneset që zhvillohen brenda Zonës. Me ligjin e ri “Ligji mbi dhënie në shfrytëzim të pronës publike është rregulluar çmimi mbrojtës për vlerën e investimeve vlerë e kjo e përcaktuar sipas ligjit e cila vlerë fillon prej 0.05 cent . Projekti është financuar nga Bashkimi Evropian, për përkrahje të zhvillimit në regionin ekonomik jugor të Kosovës për të

Zonat Ekonomike në rajonin socio-ekonomik jug janë; Zona Agro-Industriale Suhareke, zona industriale në Shirokë të Suharekës, Agrozona në Samadrexhë. Komuna Dragashi edhe pse një Komunë e vogël posedon një zonë ekonomike në Mejdani të fshatit Shajmë

krijuar ambient të përshtatshëm për biznes, rritje të aftësive ndërmarrëse dhe krijimin e vendeve të reja të punës. Ky projekt është kontribut i drejtë dhe strategjik me objektivat e përgjithshme të Komisionit Evropian për të krijuar një bazë për zhvillim të qëndrueshëm në Kosovë. Sipas të dhënave të fundit, shfrytëzues të parcelave për 99 vite janë gjithsej 16 shfrytëzues (persona fizik dhe juridik). Gjithashtu në Komunën e Suharekës kemi edhe Kampin Casablanca kamp ky potencial të kalojë në zonë ekonomike në sipërfaqe prej 30 ha. Kjo Zonë ka pasqyruar mbështetje nga Komuna e Suharekës duke krijuar lehtësi të ndryshme për zhvillim të aktivitetit biznesor. Ky kamp është themeluar mbi bazën e dhurimit të aseteve të KFOR-it Austriak dhe Zvicëran në vlerë prej 2.000.000. Eurozona tjetër Industriale, gjendet në Shirokët e Suharekës, e cila në lindje është e kufizuar me rrugën ekzistuese Suharekë-Prizren, në jug me rrugën ekzistuese të zonës së vjetër industriale, në perëndim me vreshtat dhe në veri me brezin e gjelbërimit. Projekt potencial të konvertohet në

zonë ekonomike është fshati Duhël, projekt ky i paraparë që në 80 hektarë të sipërfaqes së tij të kalojë në zonë ekonomike. Veprimtaritë që parashihen të vendosen në zonën industriale janë Përpunimi i produkteve ushqimore, përpunimi i prodhimeve nga tekstili dhe lëkura, përpunimi i elementeve nga materiali i aluminit, plastikës dhe drurit, përpunimi nga qelqi, guri, mermerin dhe hekuri elemente nga betoni, përpunimi i elementeve/teknikës nga elektrikë dhe elektroteknika, etj. Malisheva ka ëvitet do të fillojë ndërtimin e inkubatorit të biznesit dhe pritet të përfundojë në vitin 2020, po ashtu është ndarë prona për krijimin e Zonës Ekonomike në madhësi prej 85 Ha për rreth autostradës në fshatrat Banjë Bellanicë dhe Senik. Komuna e Malisheves ka 1688.48.73 ha sipërfaqe të pronës komunale. Kushtet e dhënies në shfrytëzim të pronës komunale për investime përcaktohen nga Kuvendi i Komunës përkatëse ashtu siç vendosin anëtarët e Kuvendit të Komunës. Komuna e Rahovecit ka 1540 parcela prone komunale, në sipërfaqe prej 56,819,776 m².

INFRASTRUKTURA

Rajoni socio-ekonomik jug karakterizohet si rajoni me një nga rrjetet më të zhvilluara të rrugëve lokale, rajonale dhe magjistrale. Në rajonin jug kalon autostrada Prishtinë-Tiranë e cila është një autostradë me standarde evropiane. Autostrada lidh Kosovën dhe shtetet e rajonit

dhe me portin e Durrësit. Është një linjë strategjike për zhvillimin e transportit detar me atë rrugor, një segment mjaft i rëndësishëm për ekonominë e Kosovës. Në rajonin jug ekziston vetëm një linjë hekurudhore në rrjetin hekurudhor të Kosovës. Kjo është linja që kalon nga Prizreni në Xaxë dhe Klinë për në Fushë Kosovë. Infrastruktura lokale është zhvilluar dukshëm në rajonin jug viteve të fundit. Komunitet me infrastrukturë lokale më të zhvilluar në rajonin jug sipas raportit të performancës së komunave 2017 – publikuar nga MAPL janë Komuna Malishevë me 90%, Komuna Prizren me 83.52 %, Komuna Dragash me 80%, Komuna Suharekë me 70.35% dhe Komuna Rahovecit me 66.53%. Kur flasim për vendbanimet e përfshira në sistemin e ujit të pijshëm në Komunën në këtë rajon kryeson Komuna e Prizrenit me 62.11 %, Komuna e Mamushes me 44.22 ndërsa Komunitet me përqindjen më të ultë janë Komunitet; Malisheva me 4.44%, Suhareka me 7.05%, Dragashi me 10.83% dhe Komuna e Rahovecit me 19.69 %. Rajoni socio-ekonomik jug karakterizohet me një përqindje mjaft të mirë të vendbanimeve të kyqura në sistemin për trajtim të ujit të pijshëm ku kryeson Komuna e Mamushes me 100%, Komuna e Prizrenit me 97.30%, Komuna e Rahovecit me 83.33% ndërsa Komunitet me përqindjen më të ultë janë Komuna Dragashit me 16%, Komuna Suharekë me 34% dhe Komuna Malishevës me 40.91 %. Përqindja e vendbanimeve në sistemin për trajtimin e ujërave të zeza kryeson me Komunitet e Dragashit me 100% dhe Komuna e Suharekës me 73.81%. Komuna me përqindjen më të

Rajoni socio-ekonomik jug ka të organizuar mjaft mire infrastrukturën lokale mbi 75% e rrugëve lokale janë të shtruara dhe të rregulluara në këtë rajon. Në këtë rajon kalon edhe autostrada e cila e lidh Kosovën me Shqipërinë dhe bregdetin.

ultë është Komuna e Prizrenit me 1.35%. Sa i përket përqindjes së gjatësisë së rrugëve lokale me ndriçim publik Komuna Mamushë ka 44.22% të gjatësisë së rrugëve të ndriçuara, vijon Komuna Rahovecit me 19.69%, Dragashi me 10.83% dhe Komuna me përqindjen më të ultë është Komuna Malisheva me 4.44%, Suhareka me 7.05% dhe Prizreni me 70.05%.

Figura 1 Infrastruktura lokale ne rajonin jug

Komuna	Përqindja e rrugëve lokale të shtruar në komuna në %	Përqindja e vendbanimeve të përfshira në sistemin e ujit të pijshëm në %	Përqindja e gjatësisë së rrugëve lokale me ndriçim publik në %	Përqindja e vendbanimeve në sistemin për trajtim të ujërave të zeza në %
Prizreni	83.52	97.30	7.05	1.35
Suhareka	70.35	34.15	7.05	73.81
Rahoveci	66.53	83.33	19.69	0.00
Malisheva	90.00	40.91	4.44	0.00
Dragashi	80.00	16.00	10.83	100.00
Mamusha	63.62	100	44.22	0.00

PËRMbledhje e Rajoneve

Rajonet socio-ekonomike ne Kosove kane një sipërfaqe pothuajse te barabarte me një diference prej 4% në tërësi. Nëse e marrim rajonin socio-ekonomik qendër ka numrin me te madh te banoreve dhe dendësinë me te madhe te popullsisë në Kosovë. Ndërsa rajoni-socio-ekonomik veri ka numrin me te vogël te popullsisë edhe dendësinë me te vogël. Me poshtë janë të përmbledhura kronologjikisht potencialet socio-ekonomike për secilin rajon.

Rajoni socio-ekonomik qendër karakterizohet me një popullsi në moshe të reë, dhe potenciale të mëdha për tregun e punës, me një diskrepancë në mes të kërkesës për punë dhe mundësive të ofruara. Pra, kërkesa për punë tejkalon në mase të madhe ofertën dhe mundësitë që ofrohen për punësim. Burimet njerëzore për tregun e punës janë të mjaftueshme duke pasqyruar numrin e madh të rinjve të diplomuar në këtë rajon në fusha të ndryshme, andaj, mbetet sfida krijimi i vendeve të reja të punës. Në rajonin qendër një ndërhyrje e politikave publike mund të synojë një shumëllojshmëri objektivash ekonomike, të tilla si promovimi i rritjes ekonomike, rritja e punësimit, promovimi i barazisë të të ardhurave, menaxhimi i ofertës së parasë dhe normave të interesit, rritja e fitimeve ose adresimi i dështimeve të tregut në funksion të një stabilizimi të ofertës dhe kërkesës për punë.

Profilët e bizneseve me të theksuara në rajonin qendër janë ato të bizneseve individuale duke vijuar me shoqëritë me përgjegjësi të kufizuara dhe ortakëritë e përgjithshme. Sektorët me të zhvilluar janë tregtia me shumicë dhe pakice, ndërtimi, dhe shërbimet, ndërsa disa nga sektorët të cilët kanë nevojë për mbështetje dhe janë mjaft të rëndësishëm për ekonominë e rajonit qendër, për gjenerimin e vendeve të reja të punës dhe rritjen e eksportit janë ëprunimi, prodhimi, agrikultura të cilat mund të konsiderojmë si sektorë me potenciale të mëdha në këtë rajon. Rajoni socio-ekonomik qendër ka sipërfaqe të konsiderueshme të tokës bujqësore, andaj, ngritja e kapaciteteve për shfrytëzim të këtyre asetit mjaft të çmuar për ekonominë e këtij rajoni do të ishte një nga politikat e duhura për zhvillimin ekonomik të rajonit qendër. Zonat ekonomike në këtë rajon ofrojnë kushte të mira për investime, Parku i Biznesit në Drenas, Parku Industrial në Qylykë, Zona Ekonomike në Lipjan afër QMI-së, Zona Ekonomike në Babush dhe Parku Teknologjik në Shtime. Kjo zona ofrojnë kushte për investitor vendor dhe të huaj në fushën e prodhimit, teknologjisë edhe investimeve të tjera në fushën e industrisë.

Rajoni socio-ekonomik qendër, gjithashtu, ka potenciale të mëdha të turizmit urban, turizmit rural, kulturor dhe historik. Ngritja e kapaciteteve të sektorit të turizmit në këtë rajon do të ishte një gjenerator i mirë për punësim dhe ngritjen e të ardhurave në sektorët e bizneseve të vogla dhe të mesme si hotele, restorante, kompanitë turistike, kompanitë e ofrimit të shërbimeve me qera si makina dhe apartamente.

Potenciale të mëdha në rajonin socio-ekonomik konsiderohen edhe burimet natyrore, burimet e ujërave dhe dy liqenjtë, gjithashtu burimet minerare si linjiti, feronikeli, plumbi, zinku janë të pranishme në disa zona, ndërsa në komunën e Obiliqit gjenden rezervat me të mëdha të qymyrit në rajon, të cilat shfrytëzohen për prodhimin e energjisë elektrike. Niveli i infrastrukturës në rajonin socio-ekonomik qendër është në një nivel të kënaqshëm. Përqindja e rrugëve lokale të shtruar në këtë rajon tejkalon mbi 60%, ndërsa 70% e vendbanimeve janë të përfshira në sistemin e ujit të pijshëm.

Rajoni socio-ekonomik lindje karakterizohet me një popullsi në moshe të reë ku mbi 49% e popullsisë janë nën moshën 19 vjeç. Niveli i arsimimit është i mirë i organizuar dhe ofron kushte të mirë në ndryshme të arsimit nga lëmi profesionale për nxënësit që në këtë rajon mëse shumti janë të fokusuar në lëminë e elektro-teknikës dhe lëminë e makinerisë dhe përpunimit të metaleve. Oferta për punësim është dukshëm më e ulët sesa kërkesa e punës,

potencialet ekonomike si orientimi i politikave ekonomike në zhvillimin e potencialeve të këtij rajoni do të ndikonte dukshëm në krijimin e vendeve të reja të punës.

Potencialet ekonomike në rajonin socio-ekonomik lindje të cilat shquhen me se shumti janë Turizmi dimëror, turizmi rural, turizmi malor, agrikultura, përpunimi dhe prodhimi. Turizmi dimëror e bene këtë rajon mjaft konkurrues edhe në nivel ndërkombëtar, Brezovica me pozitën e sajë gjeografike qëndron në një epikë strategjike ku distanca mund të arrihet për një orë me makinë nga dy aeroporte ndërkombëtare: Aeroporti i Prishtinës (60 km) dhe ai i Shkupit (70 km). Zhvillimi i politikave ekonomike për rivalizimin e këtij resursi me potenciale të mëdha do të ishte një nga investimet me strategjike për ekonominë e këtij rajoni. Turizmi rural dhe ai malor janë vlera të shtuara me potenciale të mëdha, krijimi i mundësive për investime në këtë sektor do të rivalizonte kapacitetet e bizneseve të vogla dhe të mesme në këtë rajon, dhe do të kishte ndikim të drejtpërdrejt në ekonominë familjare të këtij rajoni.

Rajoni socio-ekonomik lindje ka sipërfaqe të konsiderueshme të tokës bujqësore, veçori e këtij rajoni është urreja tokë është mënjft e pastër dhe e pasur për prodhimin e produkteve organike bujqësore, produktet organike bujqësore të cilat janë kërkese dhe trend në rritje si në nivel vendi ashtu edhe në atë të tregut ndërkombëtar. Aktivitetet biznesore në rajonin socio-ekonomik lindje të cilat shquhen me se shumti janë bizneset individuale, pastaj shoqëritë me përgjegjësi të kufizuara, sektori i tregtisë me shumicë dhe pakicë është sektori më i zhvilluar. Rajoni socio-ekonomik lindje ofron kushte të mira të të bërës biznes, shumica e komunave nuk aplikojnë taksa komunale për bizneset dhe kanë krijuar zona ekonomike apo parqe biznesi për të stimuluar investimet në këtë rajon. Në rajonin lindje është themeluar parku industrial në Viti i cili synon të tërheqë investime në fushën e prodhimit industrial, i cili ka një sipërfaqe prej 15,50 hektarë Gjithashtu, në qytetin e Gjilanit ekziston inkubatori i biznesit, që është financuar nga BE-ja përmes Agjencisë Evropiane për rindërtim, me kapacitet prej 1000 m² katror për biznes dhe 18 hapësira të punës. Zonat funksionale industriale në rajonin lindje janë të vendosura në afërsi të Ferizajt, fshatit Babush me sipërfaqe prej 128,888 m² ku funksionojnë 14 biznese. Po ashtu vlen të theksohet një zonë tjetër industriale që është në ndërtim e sipër në komunën e Ferizajt përkatësisht në fshatin Komogllavë.

Potencialet e burimeve natyrore janë të kënaqshme ky rajon karakterizohet me kapacitet të kënaqshëm të ujërave dhe burimeve të tjera natyrore. Lumenjtë më të mëdhenj në Rajon janë Lepenci, Nerodime dhe Morava e Binçës. Gjithashtu ky rajon është i pasur edhe me minerale dhe xehe si: plumbi, zinku, argjendi, ari, bakri, kromi, hekuri, magnezi, linjiti, guri dekorativ, mermeri, kaolini, graniti, rëkuarci, argjilë Në këtë rajon dallohet miniera Artanës që ka përqindje të lartë të këtyre mineraleve dhe xeheve. Vendburimi më i rëndësishëm, sipas të dhënave të kompleksit Trepçë gjendet në zonën e minierës ekzistuese të Artanës ku përmes tjetërimit të Pb-Zn është formuar mineralizimi i Mn-Fe. Resurset e vlerësuara të emërganit në këto vendburime janë rreth 5 milionë ton xehe, me përmbajtje rreth 22 % Mn. Infrastruktura në funksion të zhvillimit ekonomik është e kënaqshme përqindja e rrugëve lokale në rajonin socio-ekonomik lindje i tejkalon 63%, gjithashtu edhe shtrirja e rrjetit të ujësjellësit është në një nivel të mirë dhe e shtrirë në 58 % të territorit. Energjia me erë solare, dhe biomasa janë të burimet e ripërtëritshme të energjisë të cilat kanë potenciale në disa zona të rajonit lindje.

Rajoni socio-ekonomik veri ka numrin më të vogël të popullsisë dhe dendësinë e popullsisë më të ulët në krahasim me rajonet e tjera, popullsia është në moshe të re dhe kapacitetet e ofertës për fuqi punëtore i tejkalon në mase të madhe ofertën për punë. Niveli i arsimit edhe në këtë rajon është dukshëm i përmirësuar ofrohen programe të ndryshme nga niveli i arsimimit të mesëm i ulët, mandej niveli i mesëm i lartë dhe ai universitar. Shkollat profesionale kanë programe të mirëfillta për përgatitjen e të rinjve në profile të ndryshme në rajonin veri, gjithashtu vërehet një numër i madh i nxënësve të regjistruar në lënie e makinerisë dhe përpunimit të metaleve. Potencialet e burimeve dhe resurset natyrore në rajonin veri janë jashtëzakonisht të mëdha, Miniera Trepçë në Stantërgë i përket qytetit të Mitrovicës. Mitrovica është pa dyshim ndërkëtytet më të rëndësishme jo vetëm në Kosovë por edhe në gjithë Gadishullin Ballkanik e më gjerë për nga pasuritë minerare. Ky gjigand minerar sot funksionon me kapacitete të vogla dhe zgjidhja e çështjeve të ngelura pezull në lidhje me Trepçën do të ndikonte në riaktivizimin dhe funksionimin normal të kësaj industrie e cila është një nga ndikuesit kryesor të ekonomisë së rajonit socio-ekonomik veri dhe gjithë vendit.

Rajoni socio-ekonomik veri sot është i varur shumë nga disa sektorë të bizneseve edhe në veri sikurse në rajonet e tjera bizneset individuale dominojnë në mënyrë të madhe, pastaj vijnë shoqëritë me përgjegjësi të kufizuara dhe ortakëritë për përgjithshme. Në këtë rajon janë themeluar disa zona ekonomike me qëllim të tërheqjes së investimeve dhe krijimit të vendeve të reja të punës, Parku i biznesit në Mitrovicë jugore me një sipërfaqe prej 3.5 hektar, Parku industrial në Frashër-Mitrovicë me një sipërfaqe prej 48 hektarë Parku i biznesit në Dolanë në komunën e Zveçanit, parku i biznesit në Vushtrri, Zonat industriale janë mundësi e mirë për investitorët të zhvillojnë bizneset e tyre dhe kushtet e biznesit në këto zona janë të favorshme. Zonat industriale janë një ndër stimuluesit më të mirë të ekonomisë në rajonin veri.

Në disa zona në rajonin socio-ekonomik veri është e zhvilluar edhe bujqësia, në këtë rajon llogaritet se janë mbi 7,000 hektarë toke nën ujë. Duke marrë parasysh konfigurimin malor të rajonit dhe pasurinë natyrore në pyjet dhe livadhet, rajoni veri është i njohur tradicionalisht edhe për bletarinë dhe përpunimin e mjaltit, dhe industrinë e përpunimit të mishit e cila në vitet e fundit po zhvillohet më tej. Llojet e turizmit që mund të zhvillohen në regionin e Shalës janë Turizmi malor, Turizmi kulturor, Turizmi rural dhe Eko-turizmi. Turizmi malor-Bjeshkët e Bajgorës me bukuritë e veta natyrore, me florën dhe faunën e saj shumë të pasur, me peizazhin e jashtëzakonshëm të lokaliteteve, me gryka, monumente të pasura të trashëgimisë ofron kushte të volitshme për zhvillimin e turizmit. Turizmi malor dimëror dhe veror duhet të jetë një prej formave më të avancuara të turizmit dhe kështu për shkak të kushteve të volitshme që ofron ky rajon për vizitorët. Bjeshkët e Bajgorës njihen për peizazhe të bukura dhe atraktive të cilat njëherë shfrytëzohen për kullosa të bagëve dhe vendverime të blegtorëve. Sa i përket turizmit veror, mund të thuhet se tashmë ka filluar frekuentimi i këtyre lokaliteteve edhe pse edhe kjo formë e turizmit është në fazën fillestare për shkak të mungesës së infrastrukturës. Investimet në infrastrukturën lokale dhe ngritja e kapaciteteve të bizneseve të vogla dhe të mesme në fushën e turizmit do të ndikonte në rritjen e mirëqenies së ekonomive familjare në këtë rajon.

Rajoni socio-ekonomik perëndim shtrihet kryesisht në rrafshin e Dukagjinit që kufizohet nga malet e larta të alpeve shqiptare, është një ndër rajonet me potencialet më të mëdha në fushën e turizmit, burimet natyrore të këtij rajoni përfshijnë ertërenet malore që mbulojnë parkun kombëtar të Bjeshkëve të Nemuna, gjithashtu trashëgimia kulturore është një element i rëndësishëm për tërheqjen e vizitoreve në këtë rajon. Sektorët e bizneseve të cilat kanë nevojë për fuqizim në këtë rajon përfshijnë hotelierinë ngritjen e kapaciteteve të shërbimeve dhe kreativitetit duke u përshtatur zonave të veçanta

turistike. Është e nevojshme krijimi i një strategjie për investimet në sektorin e turizmit në zonën e parkut kombëtar Bjeshkë e Nemuna duke ju përshtatur standardeve ndërkombëtare për zhvillimin e turizmit në Parqe Kombëtare. Eko-Turizmi dhe Agro-Turizmi kanë potenciale në këtë rajon mungon një infrastrukturë përkrahje e mirëfillte institucionale dhe e organizuar mirë për zhvillimin e aktiviteteve si Eko-Turizmi dhe Agro-Turizmi.

Rajoni socio-ekonomik për ëndim karakterizohet me një popullsi në moshe të re, niveli i arsimit të popullsisë është i mirë si në nivelin e mesëm të ulët gjithashtu edhe në nivelin e mesëm të lartë, dhe universitar. Vlen të theksohen edhe qendrat e aftësisë profesionale të cilat ofrojnë programe të ndryshme aftësimi profesionale. Vërehet një numër i madh i nxënësve në profilet si Lëmi e makinerisë dhe përpunimit të metaleve, lëmi e elektroteknikës dhe lëmi e tregtisë hotelerisë dhe turizmit. Rajoni socio-ekonomik për ëndim ka resurse njëzëri të mjaftueshme për tregun e punës dhe të përgatitura mirë mirëpo kështu për punë e tejkalon në masë të madhe ofertën për punë, krijimi i vendeve të reja të punës mbetet sfida edhe në këtë rajon.

Bizneset individuale në këtë rajon janë të theksuarat pastaj shoqëritë e përgjegjësi të kufizuara dhe ortakëritë e përgjithshme. Sektori më i spikatur është tregtia me shumicë dhe pakicë, pastaj vijnë ndërtimtaria, tekstili dhe turizmi ndërsa sektori me potencial dhe zhvillim të menjëhershëm janë Industria e përpunimit të ushqimeve nga produktet bujqësore dhe ajo e përpunimit të mishit. Duke e shikuar nga aspekti rajonal pothuaj të gjitha këto fusha apo industri përfshihen në planin zhvillimor komunal dhe urban të komunave të rajonit për ëndim, si dhe në dokumente tjera të niveleve komunale dhe rajonale. Në shërbim të bizneseve dhe me qëllim të tërheqjes së investitorëve komunat në rajonin për ëndim kanë themeluar zona ekonomike si “Zona Ekonomike Amerikane” në Gjakovë me një sipërfaqe prej 500 hektarë toke dhe synon të tërheqë kryesisht investime nga biznese apo investitor amerikan me qëllim të plasimit të produkteve apo shërbimeve në tregun Evropian. Edhe komuna e Pejës është në proces të themelimit të zonës ekonomike industriale në Pejë.

Rajoni socio-ekonomik për ëndim përpos potencialeve të turizmit shquhet edhe për potencialet në sektorin bujqësor, në rajonin për ëndim llogaritet se janë 22.685 hektarë në ujë dhe zgjerimi i kësaj rrjeti të ujitjes së tokave bujqësorë mbetet prioritet. Kulturat të cilat kultivohen më së shumti në këtë rajon janë perimetaria, pemtaria, kultivimi i drithërave, kultivimi i gjedheve dhe bletaria. Përkrahja e bizneseve të vogla dhe të mesme në fushën e përpunimit të produkteve bujqësore është e domosdoshme për krijimin e vendeve të reja të punës dhe ngritjen e konkurrueshmërisë së rajonit në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar. Infrastruktura lokale në rajonin socio-ekonomik për ëndim është e mirë mbi 60% e rrugëve lokale janë të shtruara dhe afërsisht 80% e vendbanimeve kanë qasje në sistemin e ujë të pijshëm.

Rajoni socio-ekonomik jug është rajoni i dytë për nga numri i popullsisë në Kosovë ka një popullsi të re në moshe, të edukuar mirë si në nivelin e mesëm të ulët ashtu edhe në nivelin e mesëm të lartë dhe universitar. Qendrat për aftësim profesional në këtë rajon ofrojnë aftësim në lëmi të ndryshme, rajoni socio-ekonomik jug ka potenciale të mjaftueshme të burimeve njëzëri për tregun e punës. Edhe në rajonin socio-ekonomik jug kështu për punë e tejkalon në masë të madhe ofertën për punë.

Ekzistojnë kushte dhe potenciale për zhvillimin e turizmit historik, urban dhe rural, malor, dimëror dhe rekreativ. Zhvillimi duhet të adresojë çështjet bazë të turizmit si në aspektin hotelierit, restoranteve, si dhe burimeve njëzëri të kualifikuara për shërbimet turistike. Rajoni socio-ekonomik jug është mirë i pozicionuar për të tërhequr turistë nga Shqipëria dhe destinacione të tjera për të kaluar kohën e lirë duke pushuar dhe përgjatë lumenjve dhe maleve, me aktivitete sportive, histori të epasur dhe mikpritjen tradicionale të popullatës autoktone. Avantazhet që lidhen me pozicionin gjeografik të rajonit, lidhjet e transportit, afërsia e aeroportit, vende natyrore dhe kulturore, tradita dhe pasuritë historike si dhe mikpritja e njerëzve, janë proporcionale me nivelin e kapaciteteve të nevojshme për zhvillimin e sektorit të turizmit në një sektor të fortë të ekonomisë rajonale. Komuna e Prizrenit është një përvojë e turizmit që përfaqëson edhe një nga fushat e zhvillimit të komunës së Prizrenit. Prizreni si një ndër qytetet strategjike turistike për vizitorët e huaj dhe vendor, organizon programe festivale dhe programe të ndryshme çdo vit të cilat tërheqin mjaft vizitor vendor dhe të huaj. Përkrahja institucionale e sektorit të turizmit do të mundësonte vazhdimin dhe zhvillimin e mëtejme të kësaj sektori, përkrahja institucionale do të mundësonte edhe qëndrueshmërinë e ekonomive familjare të artizanateve të cilat janë përfaqësueset e traditës dhe kulturës së kësaj rajoni.

Rajoni socio-ekonomik jug ka një sipërfaqe të konsiderueshme dhe kualitative të tokës bujqësore është prodhues kryesor i produkteve bujqësore të cilat në të lartën e Kosovës Perimet e kultivuara në këtë pjesë të Kosovës eksportohen edhe në vendet e rajonit, si specat nga rrethi i Krushës, domatet nga Mamusha etj. Sektori më i fuqishëm i kësaj rajoni është evrështaria e cila është tipike për këtë rajon dhe meriton kujdes të veçantë Ky sektor dominon në Rahovec, por gjithashtu shtrihet në komunat e Suharekës dhe Prizrenit. Kushtet e përshatshme agroklmatike krijojnë potencial të konsiderueshëm për zhvillim të mëtejshëm të kultivimit të rrushit dhe prodhimit të verës e cila është mirënjohur në Kosovë dhe vendet e rajonit. Përkrahja dhe fuqizimi i kësaj sektori do të bënte Kosovën një nga konkurrentet kryesorë në tregun rajonal dhe ndërkombëtar.

Në rajonin socio-ekonomik jug, janë themeluar disa zona industriale të cilat synojnë të tërheqin investitor dhe biznese në fushën e prodhimit dhe përpunimit. Zonat Ekonomike në rajonin socio-ekonomik jug janë Zona agro-industriale në Suharekë, zona industriale në Shirokë të Suharekës, komuna Dragashi edhe pse një komunë e vogël posedon një zonë ekonomike në Mejdan të fshatit Shajmë Rajoni socio-ekonomik jug ka të organizuar mjaft mirë infrastrukturën lokale mbi 75% e rrugëve lokale janë të shtruara dhe të rregulluara në këtë rajon. Në këtë rajon është e nevojshme koordinimi i politikave lokale dhe qendrore për funksionalizimin e gjithë këtyre potencialeve.